

Kuvataidealan osaamistarpeet tulevaisuudessa

**Olemassa oleviin aineistoihin pohjautuva kuvaus
sekä ehdotus laadullisen ennakkoinnin kehittämisestä**

Selvitystyön loppuraportti Opetushallitukselle 15.6.2012

Kaisa Herranen ja Sari Karttunen

Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäätiö Cupore, Helsinki

Tiivistelmä

Selvityksessä hahmotellaan kuvataidealan tulevaisuuden osaamistarpeita olemassa olevan laadullisen ennakkointitiedon sekä muun tarkoitukseen soveltuvan aineiston pohjalta. Selvitystyöhön on kuulunut aineistojen kartoittaminen ja arviointi sekä ehdotusten tekeminen laadullisen ennakkointin kehittämiseksi kuvataidealalla.

Selvitys on tehty Kuvataiteen koulutustoimikunnan toimeksiannosta Opetushallituksen rahoituksella. Hanke toteutettiin Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäätiössä (Cupore) 1.12.2011 ja 15.6.2012 välisenä aikana. Selvitys taustoittaa osaltaan vuoden 2012 aikana toteutettavaa Kuvataiteen koulutustoimikunnan laadullista ennakkointitutkimushanketta ”Kuvataiteilijan ammattirooli ja osaamistarpeet tulevaisuuden työelämässä”, jossa on mukana Cuporen lisäksi Työterveyslaitos.

Kartoitus osoitti, että varsinaista laadullista ennakkointia kuvataidealalla on tehty varsin vähän. Ennakkointin tukena voidaan kuitenkin käyttää myös muuta aineistoa, kuten muuta alaan liittyvää tutkimusta ja selvitystyötä, muilla kulttuurialoilla ja laajemmin luovilla aloilla tehtyjä ennakoiteja sekä yleisiä yhteiskunnallisia ja työelämän muutoksia koskevia aineistoja. Analyysissä varsinaisen ennakkointiaineiston tuloksia täydennettiin muun kerätyn aineiston avulla, minkä lisäksi hyödynnettiin ennakkointitutkimushankkeen valmistelussa esiin tulleita seikkoja.

Olemassa olevasta varsinaisesta ennakkointiaineistosta esiin nousseet osaamistarpeet painottuvat yleisiin osaamistarpeisiin. Joitakin alakohtaisia erityisosaamistarpeita on niiden pohjalta osoitettavissa, mutta ne liittyvät ensisijaisesti taiteilijan kompetenssin soveltamiseen muilla aloilla tavoitteena ammatinharjoittajien toimeentulon parantaminen ja taiteen yhteiskunnallisen vaikuttavuuden edistäminen. Taiteilijan perinteistä substanssiosaamista ja sen kehittämistarpeita käsiteltiin aineistoissa merkille pantavan vähän.

Kuvataiteen osaamistarpeita koskevissa selvityksissä korostuivat seuraavat osaamistarpeet: kulttuuri- ja kansainvälisyysosaaminen, yrittäjäyys- ja liiketoimintaosaaminen, tietotekninen osaaminen, verkosto- ja vuorovaikutusosaaminen, itseohjautuvuuden ja työssä jaksamisen taidot sekä soveltava osaaminen. Muissa aineistoissa ja keskusteluissa painotettiin lisäksi palveluosaamista, tekijänoikeus- ja sopimusoosaamista sekä ympäristö- ja eettistä osaamista.

Selvitystyön perusteella kuvataiteen laadullinen ennakkointi on tällä hetkellä puutteellista ja jälkijättöistä mutta aiheeseen liittyvää materiaalia on saatavilla suhteellisen runsaasti. Sen hyöty riippuu tulkintaan käytettävissä olevista resursseista. Kuvataidealalla on systemaattisen alakohtaisen ennakkointimenetelmän ja -järjestelmän tarve. Käynnissä oleva laadullinen ennakkointihanke paikkaa osaltaan tätä aukkoa, koska sen tavoitteena on esittää malli kyselyihin ja tulevaisuustyöpajoihin nojaavasta menetelmästä. Kuvataidealan laadullista ennakkointia voitaisiin jatkossa täydentää myös muilla menetelmillä, joilla olisi esimerkiksi mahdollista seurata alan heikkoja signaaleja.

Sisällys

Tiivistelmä	2
1. Johdanto	4
1.1 Selvityksen tausta ja tavoitteet	4
1.2 Kuvataidealan ja -koulutuksen raja- aus.....	5
1.3 Selvityksen aineistot ja menetelmät sekä raportin rakenne	7
2. Kuvataidealan laadullisen ennakkoinnin aineistot.....	10
2.1 Kuvataiteen tulevaisuutta ja osaamistarpeita käsittelevät aineistot	10
2.1.1 Kuvataiteen osaamistarpeita käsittelevät aineistot	10
2.1.2 Muut kuvataiteen tulevaisuutta käsittelevät aineistot	14
2.2 Muita kulttuuri- ja taidealojen tulevaisuutta ja osaamistarpeita käsitteleviä aineistoja.....	15
2.2.1 Muiden kulttuuri- ja taidealojen alakohtaisia aineistoja.....	16
2.2.2 Kulttuuri- ja taidealoja kokonaisuutena käsitteleviä aineistoja	17
2.3 Muuta aihepiiriin liittyvää aineistoa.....	20
3. Kuvataidealan tulevaisuus ja osaamistarpeet.....	22
3.1 Taustana yleiset yhteiskunnalliset ja työelämän muutokset	22
3.2 Kuvataiteilijan osaamistarpeet.....	23
3.2.1 Kulttuuri- ja kansainvälisyysosaaminen.....	24
3.2.2 Yrittäjyys- ja liiketoimintaosaaminen	25
3.2.3 Palveluosaaminen.....	26
3.2.4 Tekijänoikeus- ja sopimusosaaminen	27
3.2.5 Verkosto- ja vuorovaikutusosaaminen	27
3.2.6 Tietotekninen osaaminen.....	28
3.2.7 Ympäristöosaaminen ja eettinen osaaminen.....	29
3.2.8 Soveltava osaaminen.....	30
3.2.9 Itseohjautuvuuden ja työssä jaksamisen taidot	33
3.3 Rajapintoja muihin aloihin.....	34
4. Kuvataidealan laadullisen ennakkoinnin puutteet ja kehittäminen.....	37
4.1 Puuttuvat tai täydennystä vaativat ennakkoinnin osa-alueet	37
4.2 Ennakkoinnin kehittäminen	38
Liite 1. Kuvataidealan laadulliseen ennakkointiin liittyvät aineistot	41
Liite 2. Aineistomatriisi kuvataidealan osaamistarveselvityksistä	61

1. Johdanto

1.1 Selvityksen tausta ja tavoitteet

Selvityksessä hahmotellaan kuvataidealan tulevaisuuden osaamistarpeita olemassa olevan laadullisen ennakkointitiedon ja muun aineiston pohjalta. Selvitystyöhön on kuulunut aineistojen kartoittaminen ja arviointi sekä ehdotusten tekeminen laadullisen ennakkoinnin kehittämiseksi kuvataidealla. Selvitys on tehty kuvataiteen koulutustoimikunnan toimeksiannosta Opetushallituksen rahoituksella. Selvitystyön tarkoituksena on edistää koulutustoimikuntien tehtäviin kuuluvan laadullisen ennakkoinnin käynnistämistä.

Opetushallituksen määritelmän¹ mukaan koulutuksen laadullinen ennakkointi tarkoittaa osaamistarpeiden ennakkointia. Sen keskeisiä tuloksia ovat sanalliset kuvaukset tulevaisuudessa tarvittavasta osaamisesta. Tuloksia hyödynnetään koulutuksen perusteiden ja sisältöjen kehittämisessä sekä taustatietona koulutuksen määrällisessä eli koulutustarpeiden ennakkoinnissa.

Opetushallitus varasi vuonna 2011 kaikille koulutustoimikunnille määrärahan olemassa olevien laadullisen ennakkoinnin tulosten selvittämiseen ja synteisien tekemiseen niiden perusteella. Kuvataiteen koulutustoimikunnan esityksestä Opetushallitus solmi hankkeesta yhteistyösopimuksen Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäätiön (Cupore) kanssa syksyllä 2011. Cuporessa hankkeen vastuuhenkilöitä ovat erikoistutkija Sari Karttunen ja projektitutkija Kaisa Herranen. Hanke aloitettiin 1. joulukuuta 2011, ja se päättyi 15. kesäkuuta 2012.

Selvitys taustoittaa osaltaan Kuvataiteen koulutustoimikunnan laadullista ennakkointitutkimushanketta ”Kuvataiteilijan ammattirooli ja osaamistarpeet tulevaisuuden työelämässä”, jossa on mukana Cuporen lisäksi Työterveyslaitos. Tutkimushanke on aloitettu 1.1.2012, ja se valmistuu 31.12.2012 mennessä. Hankkeen osana tehdään kuvataiteilijan ammattikorkeakoulututkimnon suorittaneille suunnattu kysely kuvataidealan tulevaisuuden osaamistarpeista. Samalla tutkimushankkeessa kehitetään laadullisen ennakkoinnin menetelmää, joka koostuisi muutaman vuoden välein taiteilijoille tehtävästä kyselystä sekä siinä käytettävän lomakkeen ajanmukaistamisessa ja

¹ http://www.oph.fi/tietopalvelut/ennakkointi/osaamistarpeiden_ennakkointi

kyselyvastausten tulkinassa avustavista tulevaisuustyöpajoista. Työpajoihin osallistuu edustajia kuvataidekentän eri puolilta, ja niiden toteuttamisessa otetaan mallia Opetushallituksen VOSE-hankkeesta (Valtakunnallinen ammatillisten osaamistarpeiden ennakointi 2008–2012).

Ennakointiaineistoselvityksen tarkoituksena ei toimeksiannon mukaan ole suorittaa uutta laadullista ennakoointia vaan kartoittaa ja arvioida olemassa olevia aineistoja sekä tiivistää niiden antama käsitys kuvataidealan osaamistarpeista. Käsillä oleva selvitys pohjautuu ensisijaisesti kartoituksessa paikannetun olemassa olevan ennakointiaineiston tai ennakkoinnin kannalta relevantin aineiston analyysiin. Aineisto koostuu moniin eri tarkoituksiin eri puolilla tutkimus-, koulutus- ja kulttuurikenttää tehdyistä tutkimuksista, selvityksistä ja raporteista sekä koulutus- ja kulttuuripoliittisista linjauksista. Toimeksiannon mukaisesti on kartoitettu mahdollisuuksien mukaan myös ulkomaisia ennakointiaineistoja ja -menetelmiä kuvataidealta.

Kartoitus osoitti, että varsinaista laadullista ennakoointia on tehty Suomessa kuvataidealalla varsin vähän. Laajemmin määritellyssäkään aineistossa ei liiemmin tullut vastaan sellaisia teemoja, joihin koulutussuunnittelu ei olisi jo pyrkinyt vastaamaan. Sen vuoksi raporttiin on tuotu uusia teemoja, jotka ovat nousseet esiin alkuvuoden 2012 aikana edellä mainittua laadullisen ennakkoinnin tutkimushanketta valmisteltaessa.

Selvityksessä on toimeksiannon mukaisesti huomioitu kuvataiteen rajapinnat sekä ennakkoinnin puuttuvat tai täydennystä vaativat osa-alueet. Selvitystä tehtäessä on järjestetty tapaaminen (Cuopossa 17.4.2012) ja vaihdettu sähköpostitse ajatuksia muiden kulttuurialojen selvitysten tekijöiden kanssa (taideteollisuusala, musiikki-, teatteri- ja tanssiala sekä viestintäala).

1.2 Kuvataidealan ja -koulutuksen raja

Kuvataide ei ole koulutus- ja ammattialana aivan yksiselitteisesti määriteltävissä. Tämä näkyy esimerkiksi siitä, että virallisissa koulutus-, ammatti- ja toimialaluokituksissa kuvataidealan raja ja sijainti vaihtelevat. Yleisesti ottaen kuvataidealalla on vahvimmat kytkennät ja päällekkäisyyttä erityisesti käsi- ja taideteollisuusalan sekä viestintäalan kanssa.

Kuvataidealan määrittelystä taiteen kentällä antaa osaltaan osviittaa ammattikuvataiteilijoita edustava järjestökenttä. Suomen Taiteilijaseuraan kuuluu tällä hetkellä viisi valtakunnallista ammattitaiteilijaliittoa: Muu ry, Suomen Kuvanveistäjäliitto, Suomen Taidegraafikot, Taidemaalariilitto sekä Valokuvataiteilijoiden liitto. Niissä on jäseninä taiteilijoita, jotka harjoittavat taidemaalausta, kuvanveistoa, taidegrafiikkaa, valokuvataidetta, media-, video-, valo- ja äänitaidetta, performanssitaidetta, käsite- ja ympäristötaidetta. Välinepohjaisella jaolla, joita perinteiset ammattiliitot heijastavat, ei kuitenkaan ole enää ratkaisevaa merkitystä nykytaiteen kentällä, vaan useat taiteilijat työskentelevät useilla välineillä rajoja ylittäen. Useat taiteilijat tekevät installaatiota hyödyntäen tilaa ja kulloiseenkin tarpeeseen sopivia välineitä.

Koulutuksen ja tutkinnon merkitys on kuvataiteessa korostunut viime vuosikymmenten aikana. Itseoppineita on Suomen Taiteilijan seuran alaisissa ammattitaiteilijajärjestöissä enää toistakymmentä prosenttia; nuorimassa sukupolvessa osuus lähenee jo nollaa (ks. Karttunen 2006, 62–64). Kuvataiteilijana toimivat ovat yleisimmin valmistuneet kotimaisista tai ulkomaisista kuvataidealan oppilaitoksista ja koulutusohjelmista, minkä lisäksi joukossa on jonkin verran etenkin käsi- ja taideteolliseen alaan ja viestintäalaan luokiteltavan koulutuksen hankkineita.

Kuvataiteen koulutusta annetaan Suomessa yliopistoissa, ammattikorkeakouluissa ja toisen asteen oppilaitoksissa sekä muutamissa koulutusjärjestelmän ulkopuolisissa yksityisissä taidekouluissa. Korkeakoulutasolla alan koulutusta tarjoavat Suomen ainoa kuvataidealan yliopisto Kuvataideakatemia sekä ammattikorkeakoulujen kuvataidelinjat, joita on tällä hetkellä Lahden, Turun, Tampereen, Satakunnan, Kemi-Tornion ja Saimaan ammattikorkeakouluissa sekä Yrkeshögskolan Noviassa. Lisäksi voidaan mainita Lapin yliopiston taiteiden tiedekunnan soveltavan kuvataiteen maisteriohjelma sekä Aalto-yliopiston taiteiden ja suunnittelun korkeakoulun (aik. Taideteollinen korkeakoulu) kuvataiteiden maisteriohjelma ja visuaalisen kulttuurin maisteriohjelma, jonka opetus järjestetään Porin yksikössä.

Valokuvaus ja valokuvataide limittyvät monin tavoin Kuvataiteen koulutustoimikunnan intressialueeseen, vaikka esimerkiksi Aalto-yliopiston taiteen ja suunnittelun korkeakoulussa annettava valokuvataiteen koulutus kuuluu Taideteollisuusalan koulutustoimikunnan alaisuuteen. Tilastokeskuksen koulutusluokituksessa (2010) se on luokiteltu ”soveltavan taiteen koulutukseksi”. Valokuva on

kuitenkin tänä päivänä yksi keskeisistä kuvataiteessa käytetyistä ilmaisuvälineistä. Tätä ilmentää edellä mainittu seikka, että 1980-luvun lopulla perustettu Valokuvataiteilijoiden liitto on Suomen Taiteilijaseuran jäsenjärjestö. Kuvataideakatemian tila-aikataiteen koulutusohjelmassa valokuva on yksi kolmesta tarjolla olevasta suuntautumisvaihtoehdosta, ja Turussa Taideakatemiassa (Turun ammattikorkeakoulu) kuvataiteilijan ammattikorkeakoulututkinnon voi suorittaa suuntautumisvaihtoehtona valokuvaus.

Toisen asteen kuvallisen ilmaisun perustutkinto (kuva-artesaani) voi painottua kuva- ja mediataiteeseen tai valokuvaukseen, mutta joukossa on myös graafisen suunnittelun koulutusohjelmia. Useissa rajauksissa kuvallisen ilmaisun perustutkintoa ei sijoiteta osaksi kuvataiteen koulutusta (ks. Opetus- ja kulttuuriministeriö 2011, Hanhijoki ym. 2011). Myös tässä selvityksessä kuvallisen ilmaisun perustutkinnon ennakointi on rajattu kuvataidealan ulkopuolelle, sillä tarkastelluissa osaamistarpeita koskevissa aineistoissa se on katsottu osaksi viestintäalaa (ks. Haltia ym. 2010, Leinonen & Haikola 2008, Raittila ym. 2006).

1.3 Selvityksen aineistot ja menetelmät sekä raportin rakenne

Selvityshanke aloitettiin kartoittamalla laajasti viimeaikaisia julkaisuja ja hankkeita koskien yhteiskunnallisia ja työelämän muutoksia sekä kulttuuri-, taide- ja luovien alojen tulevaisuutta ja osaamistarpeita. Lisäksi käytiin läpi muuta materiaalia, kuten viime aikoina kuvataiteilijan identiteettistä, ammattikuvasta ja sosioekonomisesta asemasta tehtyä tutkimusta, jota voidaan myös tulkiten käyttää hyväksi alan tulevaisuuden ennakkoinnissa ja osaamistarpeiden analysoinnissa. Aineistoa hyödynnetään tämän selvityksen lisäksi käynnissä olevassa kuvataiteen laadullisessa ennakointihankkeessa.

Aineistoa on hankittu internet-hauilla useilla erilaisilla hakusanoilla ja hakusanayhdistelmillä, eri tahojen internet-sivuilta sekä erilaisista tietokannoista. Lisäksi kartoituksen tuloksena syntynyt aineistolistaus on ollut kommentoitavana ja täydennettävänä Kuvataiteen koulutustoimikunnan jäsenillä. Pääsääntöisesti mukaan on otettu vuonna 2006 ja sen jälkeen julkaistuja aineistoja. Lisäksi kartoituksessa on mukana tällä hetkellä käynnissä olevia hankkeita. Kartoituksessa paikannettu aineisto löytyy liitteestä 1.

Laajasta aineistosta seuloutui seitsemän julkaisua, joissa tarkastellaan kuvataiteilijan osaamistarpeita tulevaisuudessa. Näiden julkaisujen keskeiset sisällöt on koottu aineistomatriisiin, joka löytyy liitteestä 2. Matriisi kokoaa yhteen kuvataiteen laadullisen ennakkoinnin jo olemassa olevat tulokset.

Kuvataidealan ennakointiaineiston antamia tuloksia täydennettiin osaamistarpeiden analyysissä muun kerätyn aineiston perusteella, minkä lisäksi hyödynnettiin, kuten sanottua, ennakointitutkimushankkeen valmistelussa esiin tulleita seikkoja. Tällöin apuna ovat aiemman tutkimuksen ohella olleet Kuvataiteen koulutustoimikunnan kokoukset, ARENEn kulttuurialan kehittämisryhmän kuvataidejaoksen kanssa järjestetty tapaaminen, KTT Elina Hiltusen (What's Next Consulting) vetämä tulevaisuustyöpaja sekä alan asiantuntijoiden ja kuvataiteilija-informanttien kanssa käydyt keskustelut.

Opetushallituksen toimeksiannon mukaisesti osaamistarpeita tarkasteltiin selvityksessä esille nousvien yleisten osaamistarpeiden (kuten verkosto-osaaminen, kansainvälisyys-, yrittäjyys- ja liiketoimintaosaaminen, teknologiaosaaminen, ympäristöosaaminen sekä palveluosaaminen) sekä alakohtaisten osaamistarpeiden näkökulmasta. Lisäksi kiinnitettiin huomiota kuvataiteen rajapintoihin suhteessa muihin aloihin.

Selvityksen lopuksi tarkasteltiin ennakkoinnin puuttuvia tai täydennystä vaativia osa-alueita sekä pohdittiin edellä kuvattuun materiaaliin perustuen ehdotuksia kuvataidealan koulutuksen laadullisen ennakkoinnin kehittämiseksi. Tällöin valmisteilla oleva tutkimushanke nousee keskeiseen rooliin, sillä sen tehtäväksi tulee paikata havaittuja puutteita. Pohdinnassa otettiin huomioon myös muiden kulttuurialojen selvitysten tekijöiden kanssa käyty keskustelu.

Raportin toisessa luvussa esitellään selvityksessä paikannettua olemassa olevaa kuvataiteen laadullisen ennakkoinnin aineistoa tai tähän tarkoitukseen tietyin edellytyksin hyödynnettävissä olevaa aineistoa. Näiden aineistojen tuloksia tarkastellaan kolmannessa luvussa, jossa nostetaan esiin myös tämän tiukasti rajatun aineistokorpuksen ulkopuolelta esiin nousseita, kuvataiteilijan tulevaisuuden kannalta tärkeitä vaikuttavia osaamisalueita. Neljännessä luvussa tehdään yhteenvetoa

ennakoinnin puuttuvista tai täydennystä vaativista osa-alueista sekä esitetään ehdotuksia kuvataidealan ennakoinnin menetelmälliseksi kehittämiseksi ja nostetaan esiin katveeseen jääviä osamisalueita, joita olisi syytä kartoittaa jatkossa tarkemmin.

2. Kuvataidealan laadullisen ennakkoinnin aineistot

2.1 Kuvataiteen tulevaisuutta ja osaamistarpeita käsittelevät aineistot

Kuvataiteen tai kuvataiteilijoiden alakohtaista tulevaisuutta tai osaamistarpeita on vuoden 2006 jälkeen käsitelty runsaassa kymmenessä selvityksessä, tutkimuksessa tai strategiassa. Tarkalleen ottaen niistä kuitenkin vain muutama edustaa varsinaista laadullista ennakointia. Toisin kuin eräillä muilla kulttuurialoilla, kuvataidealalla ei ole ennen nyt meneillään olevaa ”Kuvataiteilijan ammattirooli ja osaamistarpeet tulevaisuuden työelämässä” -tutkimushanketta toteutettu varsinaista alakohtaista laadullista ennakointihanketta.

Kuvataiteilijoiden osaamistarpeita käsittelevien julkaisujen sisältö on tiivistetty aineistomatriisiin (liite 2). Siihen on sisällytetty nimenomaan tulevaisuuden osaamistarpeita käsittelevien julkaisujen lisäksi myös muut osaamistarpeita käsittelevät, ajalliselta näkökulmaltaan epämääräisemmät julkaisut. Esimerkiksi taiteilijoiden kyselyissä tai haastatteluissa esiin tuomat tämänhetkiseen kokeemukseen perustuvat lisäkoulutustarpeet voivat olla merkkejä muutoksesta ja alan tulevista osaamistarpeista.

Muutkin tässä raportissa esitellyistä aineistoista voivat olla ennakkoinnin kannalta hyödyllisiä, mutta ne vaativat osaamistarpeiden näkökulmasta vielä enemmän tulkintaa. Esimerkiksi ammattikuvan muutoksesta voidaan tehdä arvioita tulevaisuudessa tarvittavasta osaamisesta. Koska näissä julkaisuissa ei varsinaisesti käsitelty osaamistarpeita, niitä ei ole sisällytetty aineistomatriisiin. Niistä esiin nousseita teemoja käydään läpi raporttitekstissä.

2.1.1 Kuvataiteen osaamistarpeita käsittelevät aineistot

Selkeimmin varsinaista tulevaisuuden osaamistarpeiden laadullista ennakointia kuvataidealalla sisältyy kahteen vuonna 2006 tai sen jälkeen ilmestyneeseen julkaisuun, jotka ovat opetusministeriön vuonna 2008 julkaisema työryhmäraportti *Kuvataiteen koulutus ja tutkimus Suomessa 2007* ja työministeriön vuonna 2007 julkaisema, Elisa Akolan (ym.) laatima tutkimusraportti *Yrittäjyyden ja*

palkkatyön rajapinnalla? Työn ja toimeentulon rakentuminen eri ammateissa 2000-luvun Suomessa. Hieman vanhemmista julkaisuista osaamistarpeiden ennakkointia edustaa Cuporen vuonna 2005 julkaisema *KLEROT I – Taide- ja kulttuurialojen elinkeinorakenteen muutos ja lähitulevaisuuden osaamistarpeet*, jonka tekijät ovat Samu Lagerström ja Ritva Mitchell. Tämä julkaisu on otettu mukaan analyysiin, koska varsinaista ennakkointia on löytynyt kuvataidealalta niin vähän ja koska se sisältää yhä ajankohtaista pohdintaa. Hanke on myös menetelmältään huomionarvoinen käsillä olevan selvityksen kannalta.

Kuvataiteen koulutus ja tutkimus -raportin laatineen työryhmän puheenjohtajana toimi Valtion taidemuseon ylijohtaja Risto Ruohonen ja jäsenenä Juhani Järvinen Etelä-Karjalan (Saimaan) ammattikorkeakoulusta ja Tarja Pitkänen-Walter Kuvataideakatemiasta. Työryhmän tuli tarkastella kuvataidealan koulutusta ja tutkimusta Suomen yliopistoissa ja ammattikorkeakouluissa, laatia ehdotukset alan koulutuksen ja tutkimuksen järjestämisestä vuoteen 2012 mennessä sekä koulutuksen mitoittamisesta työelämän ja alan kehittämisen tarpeet huomioitaessa. Selvitys painottuu ennakkoinnissaan toimeksiantonsa mukaisesti koulutusmäärätarpeisiin ja koulutusrakenteen kehittämiseen, mutta siinä käsitellään jonkin verran myös kuvataiteilijoiden osaamista ja osaamisen kehittämistä.

Elisa Akolan (ym. 2007) *Yrittäjyyden ja palkkatyön rajapinnalla* -tutkimuksessa käsitellään freelance-journalistien, kääntäjien ja tulkkien ohella kuvataiteilijoiden työtä ja toimeentuloa. Tutkimus tehtiin osana Työpoliittista tutkimusohjelmaa (2003–2007), ja se toteutettiin Turun kauppakorkeakoulussa. Tavoitteena on kuvata työn ja toimeentulon rakentumista erityisesti yrittäjyyden ja palkkatyön rajapinnalla yrittäjäksi siirtymisen, nykytilan ja tulevaisuuden näkökulmista. Tutkimuksen aineistona on aiemman tutkimuksen lisäksi käytetty Tilastokeskuksen työssäkäyntitilaston pitkitäisaineistoa vuosilta 1992–2004 sekä kohteena olleille ammattiryhmille tehtyjä kyselyjä. Kuvataiteilijoille suunnatussa kyselyssä on kysytty vastaajan omaa arviota tilanteestaan 10 vuoden kulussa (vuoteen 2017 mennessä) sekä sitä, minkälaista osaamista vastaaja olettaa tarvitsevänsä tulevaisuudessa nykyistä enemmän. Lisäksi osaamistarpeita on arvioitu kyselyn erilaisten väittämien avulla.

Cuporessa toteutettiin vuosina 2003–2005 Euroopan sosiaalirahaston tuella *Kulttuurin ja liikunnan elinkeinorakenne ja osaamistarpeet* (KLEROT) -hanke. Taide- ja kulttuurialaa koskevassa Samu Lagerströmin ja Ritva Mitchellin (2005) raportissa *KLEROT I – Taide- ja kulttuurialojen elinkeinorakenteen muutos ja lähitulevaisuuden osaamistarpeet* tarkastellaan paitsi näitä aloja kokonaisuudessaan myös kutakin niistä erikseen. Kuvataide on yksi erillistarkastelukohteista. Tutkimuksen tavoitteena oli taide- ja kulttuurialan elinkeino- ja ammattirakenteen muutoksien keskeisten kehityspiirteiden paikantaminen ja näiden alojen tulevaisuuden osaamistarpeiden ennakoiminen sekä sen arvioiminen, miten näihin tarpeisiin voitaisiin parhaiten vastata. Tulevaisuuden muutoksia ja osaamistarpeita selvitettiin Delfoi-tyyppisellä² taide- ja kulttuurialojen asiantuntijoille suunnatulla internetkyselyllä.

Varsinaisiksi ennakkointiaineistoiksi luettavien julkaisujen ohella voidaan erottaa kolme kuvataidealaa käsittelevää julkaisua, joissa tarkastellaan myös kuvataiteilijoiden osaamistarpeita mutta niiden ajallinen kohdentaminen jää epämääräiseksi. Tähän ryhmään kuuluvia selvityksiä ovat Merja Miettisen ja Katariina Imporannan laatima *Lapin taiteilijaseuran jäsenistön osaamisen ja seuran kehittämistarpeiden kartoitus 2010*, Etta Partasen ja Juuso Heinisuo (Innolink Research Oy) laatima kyselyraportti *Kuvataideakatemia – Tutkimus valmistuneille opiskelijoille 2010* sekä Kira Sjöbergin laatima *Nykytaiteen markkinarakenne, ansaintalogiikka ja uudet liiketoimintamallit* (2010).

Lapin taiteilijaseuran piirissä tehdyn kartoituksen (Miettinen & Imporanta 2010) tavoitteena oli selvittää jäsenten osaamista, halukkuutta ja kehittämistarpeita yritysysteistyötä ja seuran toiminnan kehittämistä varten. Suppeahko selvitys perustui jäsenille tehtyyn kyselyyn ja haastatteluihin, joissa vastaajat muun ohella arvioivat omia koulutustarpeitaan. Haastatteluissa kysyttiin lisäksi taiteilijan asemasta tulevaisuudessa. Koulutus- ja kehittämistarpeiden kohdalla aikajännettä ei määritelty.

Kuvataideakatemia raportissa (Partanen & Heinisuo 2010) kartoitettiin valmistuneiden käsityksiä opiskeluajastaan, heidän työtilannettaan nykyhetkellä sekä heidän tulevaisuudennäkymiään. Selvitys toteutettiin puhelinhaastatteluilla, joissa kysyttiin muun ohella sitä, millaiselle lisäkoulutukselle olisi tarvetta. Tulevaisuutta ei kuitenkaan tässä yhteydessä mainittu eikä aikajännettä määritelty.

² Delfoi on asiantuntijoiden kuulemiseen perustuva menetelmä, joka mahdollistaa annettujen vastausten uudelleenarvioinnin ja perustelun anonymisti.

Haastatteluvastauksia ei ole raportissa teemoiteltu tai analysoitu vaan esitetään lähinnä frekvenssit eri vastausvaihtoehtojen suhteen ja listataan vastaukset avoimiin kysymyksiin.

Sjöbergin (2010) selvitys pyrki kuvaamaan kuvataidemarkkinoiden rakennetta sekä hahmottamaan kuvataiteen ansaintalogiikkaa Suomessa suhteessa kansainvälisten taidemarkkinoiden toimintamalleihin ja tulevaisuuden taidemarkkinakenttään. Raportti keskittyy pohtimaan kuvataidekenttään, kuvataiteen markkinarakenteisiin sekä niitä koskevaan yhteiskunnalliseen keskusteluun liittyviä ongelmia ja asenteita suomalaisten markkinatoimijoiden näkökulmasta. Lisäksi raportissa keskustellaan muun muassa siitä, miten taidekentän ammattitaitoa voisi hyödyntää maassamme entistä laajemmin. Loppupäätelmissä on pohdittu muun muassa kentän toimijoiden koulutustarpeita sekä tehty kehitys- ja lisätutkimusehdotuksia muun muassa koulutukseen ja työskentelyyn liittyen.

Lisäksi kuvataidealan osaamistarpeita on käsitelty opetusministeriön (2009a) asettaman työryhmän laatimassa strategisessa asiakirjassa *Päin näköä! Visuaalisten alojen taidepoliittinen ohjelma*. Työryhmä nostaa esiin keskeisiä epäkohtia visuaalisella alalla ja ehdottaa toimenpiteitä niiden korjaamiseksi. Yhtenä osa-alueena on kuvataidealan koulutuksen kehittäminen, johon liittyen on mainittu joitakin osaamistarpeita. Julkaisussa ei kuitenkaan varsinaisesti puhuta tulevaisuudesta tai määritellä tarkkaa aikajännettä.

Kansainvälisessä haussa löytyi vain muutamia nimenomaan kuvataidealan tulevaisuutta käsitteleviä julkaisuja. Tämän selvityksen tavoitteiden kannalta näistä relevantein on *Visual Arts Blueprint – A workforce development plan for the visual arts in the UK* (Creative & Cultural Skills 2009), jonka ovat yhteistyössä tuottaneet Ison-Britannian taiteen kentän toimijoita edustava Creative & Cultural Skills ja taidealan hallintoa edustava Arts Council England. Julkaisun tavoitteena on käsitellä kaikkien kuvataiteen kentällä sekä sen rajapinnoilla työskentelevien osaamistarpeita ja esittää suosituksia alan kehittämiseksi muun muassa koulutukseen liittyen.

2.1.2 Muut kuvataiteen tulevaisuutta käsittelevät aineistot

Viime vuosina on julkaistu kaksi pro gradu -tutkielmaa, joiden aiheena on ollut nimenomaan kuvataiteilijoiden tai kuvataiteen tulevaisuus: Jukka Liukkosen (2009) Taideteollisessa korkeakoulussa laatima *Taide 2060 – Toimijalähtöisellä skenaarioanalyysillä* ja Pia Feinikin (2011) Jyväskylän yliopistossa laatima *Taiteen moniottelijat – Suomalaisten ammattitaiteilijoiden työnkuvan muotoutumisen tulevaisuudenodotukset sekä asenteet managerointiin ja liiketoimintaosaamiseen*. Liukkosen on tutkielmassaan laatinut taiteilijoiden haastattelujen avulla tulevaisuusskenaarioita, mahdollisia kehityskulkuja. Feinikin tutkielma perustuu kuvataiteilijajärjestöjen jäsenille tehtyyn kyselyyn ja haastatteluihin. Niissä on käsitelty mm. taiteilijoiden odotuksia työnkuvasta kolmen vuoden päästä. Tulevaisuudessa tarvittavaa osaamista ei kuitenkaan kummassakaan näistä tutkielmista ole eksplisiittisesti analysoitu.

Tulevaisuutta on sivuttu myös Sari Karttusen (2009) Taiteen keskustoimikunnassa laatimassa tutkimuksessa *”Kun lumipallo lähtee pyörimään”: Nuorten kuvataiteilijoiden kansainvälistyminen 2000-luvun alussa*. Tutkimuksessa on ensisijaisesti haastatteluin selvitetty kansainvälisesti liikkuvien nuorten taiteilijoiden ammattikuvaa, toimintatilannetta ja tulevaisuudennäkymiä. Tulevaisuuden koulutus- ja osaamistarpeita siinä ei ole erikseen käsitelty, mutta näistä voi tehdä päätelmiä haastatteluista ilmenneiden ammattikuvan muutossuuntien ja kansainvälisen toiminnan asettamien erityisvaatimusten pohjalta.

Opetusministeriö julkaisi vuonna 2009 Asko Mäkelän selvityksen *Mediataiteen mahdollisuudet – Selvitys mediataiteesta*, jonka tavoitteena on koota tietoa mediataiteen tilasta ja mahdollisuuksista Suomessa sekä tehdä ehdotuksia alan kehittämiseksi. Tietoa mediataiteen kehityksestä ja rahoituksesta on koottu kyselyillä ja haastatteluilla mediataiteen järjestöille ja mediataiteilijoille sekä tilastotiedon ja eri mediataiteen toimijoiden ja rahoittajien tekemien päätösten avulla. Tulevaisuuden osaamistarpeita tai mediataiteilijoiden koulutusta siinä ei ole kuitenkaan käsitelty.

Lisäksi löytyy muutama strategisissa hankkeissa laadittu asiakirja, joissa käsitellään kuvataidealan kehittämistä: Marko Karon FRAMEssä laatima usean ministeriön kulttuurivientiohjelmatyöhön liittyvä *Koordinaatteja tilassa ja ajassa – kuvataide ja kulttuurivaihto 2008–2012* (2007), työ- ja

elinkeinoministeriön hallinnoiman Luovan talouden strategisen hankkeen osana tehdyt julkaisut *Luova raha – Näkökulmia luovien alojen rahoitukseen* (2011), joka sisältää Suomen Taiteilijaseuran toiminnanjohtaja Petra Havun artikkelin kuvataiteen rahoituksesta, sekä *Fact Sheets – Luovat alat* (2010), joka sisältää erilliskuvauksen kuvataidealasta. FRAMEssä laaditussa kuvataiteen vientistrategiassa paikannetaan kulttuurivientiin liittyviä ongelmakohtia kuvataiteen kentällä sekä tehdään toimenpide-esityksiä kuvataiteen toimintaedellytysten, kansainvälisen osallistumisen ja kulttuuri- en välisen vuorovaikutuksen turvaamiseksi ja edistämiseksi. Taiteilijoiden osaamistarpeita ei julkaisussa erikseen käsitellä.

Luova raha -julkaisun tavoitteena on julkisen keskustelun edistäminen luovien toimialojen rahoituksesta tarjoten aiheeseen useita eri näkökulmia: yritysten, rahoittajien ja toimialajärjestöjen. Havu (2011) pohtii artikkelissaan muun muassa kuvataiteen rahoituksessa tarvittavia muutoksia sekä hahmottelee tilannetta, joka olisi täysin kuvataidealan toiveiden mukainen. Julkaisun loppukappaleessa on pohdittu luovien alojen rahoituksen kehitystä sekä lähitulevaisuuden näkymiä. Vaikka julkaisu ei sisällä suoranaista pohdintaa kuvataiteilijoiden osaamistarpeista, siitä voi nähdä implikaatioita niiden kannalta. *Fact Sheets* -selvityksen tavoitteena on tehdä tiivis kuvaus neljästätoista luovasta toimialasta. Kuvaukset toimialoista on tehty olemassa olevan materiaalin (kuten selvitykset ja strategiat) perusteella ja tarkoituksellisesti alan ulkopuolisten toimijoiden toimesta. Selvitys kokoaa usean tässäkin selvityksessä esitellyn julkaisun näkemyksiä kuvataide- ja taidegalleriatoiminnan piirteistä ja kehitysnäkymistä.

2.2 Muita kulttuuri- ja taidealojen tulevaisuutta ja osaamistarpeita käsitteleviä aineistoja

Kulttuuri-, taide- tai luovien alojen tulevaisuutta tai osaamistarpeita alakohtaisesti tai kokonaisuutena käsitteleviä muita tutkimuksia, selvityksiä ja strategioita löytyy viime vuosilta runsaasti, joskin myös tässä tapauksessa varsinaista tulevaisuuden osaamistarpeiden laadullista ennakkointia sisältävien julkaisujen osuus jää pieneksi. Useilla aloilla on kuitenkin toteutettu suhteellisen laaja osaamistarpeiden ennakkointihanke. Seuraavassa näitä aineistoja esitellään valikoiden; kattava luettelo tähän ryhmään kuuluvista julkaisuista löytyy liitteestä 1.

2.2.1 Muiden kulttuuri- ja taidealojen alakohtaisia aineistoja

Viime vuosina alakohtaisia tulevaisuuden osaamistarpeiden ennakointihankkeita on toteutettu ainakin musiikki-, viestintä- ja kulttuurituotannon aloilla. Erityisesti kaksi jälkimmäistä alaa ovat kiinnostavia kuvataiteen kannalta.

Viestintäalalla on toteutettu Opetushallituksen toimeksiannosta viime vuosina useita koulutuksen ennakointihankkeita. Viestintä2020-hankkeen loppuraportin *Viestintä2020 – Audiovisuaalisen viestinnän ja kuvallisen ilmaisun perustutkintojen osaamistarpeiden ennakointi* (Leinonen & Haikola 2008) tavoitteena on välittää työelämän näkemys audiovisuaalisen viestinnän ja kuvallisen ilmaisun osaamistarpeista vuodelle 2020. Selvityksen aineisto kerättiin haastatteleamalla asiantuntijoita, jotka edustivat pääasiassa tallenneviestintää, markkinointiviestintää sekä muita alan palveluja. Muut edustetut toimialat olivat painoviestintä, sähköinen viestintä sekä muut työpaikat, jotka työllistävät taide- ja viestintäalan ammattilaisia.

Viestintäalan ammattikuvat ja koulutustarpeet -hankkeen tuloksena julkaistiin useampi väliraportti sekä niiden tulokset kokoava loppuraportti *Viestintäkoulutuksen nousukäyrä – Monta tietä unelma-ammattiin ja suureen pettymykseen* (Raittila ym. 2006). Tavoitteena hankkeessa on ollut ennakoida viestintäalan sisällöntuotantoon liittyvien ammattien ja työvoimarakenteen kehitystä vuoteen 2020 asti. Tutkimus kohdentuu viestintäammatteihin johtavaan koulutukseen ammatillisella toisella asteella, ammattikorkeakouluissa ja yliopistoissa. Tutkimuksessa on selvitetty viestintäkoulutuksen nykytilaa, valmistuneiden sijoittumista työelämään sekä alan kehitystrendejä ja tulevaisuuden osaamistarpeita. Näkemyksiä trendeistä ja tulevaisuudesta selvitettiin media-alan yrityksille ja asiantuntijoille suunnatulla kyselyllä ja haastatteluilla.

Tänä vuonna päättyi laaja, monivuotinen Tuottaja 2020 -hanke, jossa ennakoitiin kulttuurituotannon kentän tilaa vuonna 2020 tuottajan tulevaisuuden osaamishaasteiden tunnistamiseksi ja kulttuurituottajien koulutuksen kehittämiseksi. Tuottaja 2020 oli Euroopan sosiaalirahaston (ESR) osarahoittama valtakunnallinen hanke Opetushallituksen hallinnoiman Manner-Suomen ESR-ohjelman työmarkkinoiden toimintaa edistävien hankkeiden toimintalinjalla. Hanketta toteutti

Metropolia Ammattikorkeakoulu kumppaneinaan mm. kolme muuta ammattikorkeakoulua, Taide- ja kulttuurialan ammattijärjestö Taku ry sekä Cupore.

Tuottaja 2020 -hankkeessa julkaistiin lukuisia osaraportteja, loppuraportti sekä painettu kokoomateos *Kurkistuksia kulttuurituottajan tulevaisuuteen* (Björkvist ym. 2012). Osaraporteista koulutuksen tulevaisuutta käsitteli erityisesti Cuporessa Ritva Mitchellin ja Anu Oinaalan laatima *Näkökulmia tuottajakoulutuksen nykytilanteeseen ja tulevaisuuteen* (2011), jonka yhtenä tavoitteena oli selvittää tuottajien osaamistarpeita. Aineistona tutkimuksessa käytettiin ammattikorkeakoulujen ja ammattiopistojen sekä yliopistojen maisteriohjelmien ja täydennyskoulutuksen sisältöjen suunnittelusta vastaaville henkilöille osoitettuja kyselyjä.

Musiikkialan toimintaympäristöt ja osaamistarve (Toive) -hankkeessa, joka päättyi vuonna 2011, selvitettiin musiikkialan toimintaympäristöjen muutoksia ja näistä johtuvia tulevaisuuden osaamistarpeita. Toive oli Tuottaja 2020:n tapaan Euroopan sosiaalirahaston (ESR) osarahoittama valtakunnallinen hanke Opetushallituksen hallinnoiman Manner-Suomen ESR-ohjelman työmarkkinoiden toimintaa edistävien hankkeiden toimintalinjalla. Hankkeen hallinnoijana toimi Sibelius-Akatemia, ja yhteistyökumppaneina siinä olivat Metropolia Ammattikorkeakoulu, Cupore ja Suomen konservatorioliitto.

Toive-hankkeessa julkaistiin loppuraportin *Muusikko eilen, tänään, huomenna – Näkökulmia musiikkialan osaamistarpeisiin* (Muukkonen ym. 2011) lisäksi useampi osaraportti, joissa on käsitelty muun muassa musiikkialan perinteisiä työpaikkoja, taiteen soveltavan käytön mahdollisuuksia muusikkojen työllistämisessä sekä rytmimuusikkojen koulutusta ja työnsaannin edellytyksiä. Loppuraportin tarkoituksena on välittää tietoa ammattikuvien muutoksista koulutuksen rahoittajille, järjestäjille, toimintaa sääteleville tahoille ja koko koulutuksen kansalliselle ennakointitoimialalle. Samalla se tarjoaa tietoa työelämän vaatimuksista alalle hakeutuville ja siellä opiskeleville.

2.2.2 Kulttuuri- ja taidealoja kokonaisuutena käsitteleviä aineistoja

Taide- ja kulttuurialoja tai laajemmin luovia aloja kokonaisuutena käsitteleviä selvityksiä löytyy useita, mutta varsinaista tulevaisuuden osaamistarpeiden laadullista ennakointia ei viime vuosina

ole kovin paljoa tehty. Laajassa *Ammatillisen tutkintojärjestelmän kehittäminen* -tutkimuksessa (Haltia ym. 2010) on tarkasteltu toisen asteen ammatillisen koulutuksen tulevaisuuden toimintaympäristöjä ja osaamistarpeita klusterikohtaisesti. TUTKE-hanke oli opetusministeriön käynnistämä, ja se toteutettiin Tampereen yliopistossa. Kulttuuri-klusteri on määritelty taiteeksi, muotoiluksi ja käsityöksi. Kuvallisen ilmaisun tutkinto on sijoitettu osaksi tieto ja viestintä -klusteria, joka määritellään tietojenkäsittelypalveluiksi sekä ääni-, kuva- ja tekstituotteiden tuotantotoiminnaksi.

Kulttuurialan osaamistarpeita käsittelevistä, joskin ajalliselta näkökulmaltaan tarkemmin määrittelemättömistä selvityksistä voidaan mainita Kolmas lähde -hankkeen osana Cuporessa Pasi Saukko-sen ja Minna Ruusuvirran (2009) laatima *Kolmannen sektorin osaaminen ja osaamisen kehittämistarpeet hyvinvointipalvelujen tarjoamisessa ja tuottamisessa*. Siihen on koottu tietoa kulttuuri-, liikunta- ja nuorisoalojen kolmannen sektorin yhteisöjen ja työntekijöiden osaamisesta ja osaamisen kehittämistarpeista liittyen hyvinvointipalvelujen tuottamiseen ja tarjoamiseen. EU-rahoitteisen Kolmas lähde -hankkeen ensimmäinen kausi toteutettiin vuosina 2008–2010, jolloin sitä hallinnoi Teatterikorkeakoulun Kokos-palvelut yhteistyössä Allianssin ja Suomen Liikunta ja Urheilu SLU:n kanssa. Tutkimusosuudesta hankkeessa vastasi Cupore.

Kulttuurialojen koulutus- ja osaamistarpeisiin liittyvistä selvityksistä mainittakoon myös Anna Kanervan ja Kai Lehikoisen (2007) laatima *Menestyksen jonglöörit – luovien alojen täydennyskoulutus ja sen arvo – Esiselvitys* sekä Eija Mäkirintalan laatima *Taidetaustaisen osaamisen hyödyntäminen yritysten kilpailukyvyn vahvistamisessa* (2009). Kanervan ja Lehikoisen julkaisu tarkastelee korkeasti koulutettujen luovien alojen ammattilaisten yliopistollisen täydennyskoulutuksen tarvetta ja sen yhteiskunnallista merkitystä. Selvitys tehtiin IADE:n (Suomen taideyliopistojen koulutus- ja kehittämisinstituutin) ja Cuporen välisenä yhteistyönä, ja sen rahoitti opetusministeriön koulutus- ja tiedepolitiikan osaston aikuiskoulutusyksikkö.

Mäkirintalan (2009) selvitys puolestaan laadittiin Cuporen toimeksiannosta Luova Suomi -hankkeessa. Pyrkimyksenä on avata keskustelua ja saada aikaan toimintaa liittyen taidetaustaisen osaamisen hyödyntämiseen yhteiskunnassamme, osana organisaatioiden ja liikeyritysten kehittämistä. Keskeisenä tarkastelun kohteena on yritysten välinen liiketoiminta, taidetaustaista osaamista tarjoavan ja sen palveluja tilaavan yrityksen yhteistyöpinta. Selvitys ei varsinaisesti kohdennu

osaamistarpeiden ennakointiin, mutta raportin lopussa on pohdittu myös sitä, mitä alan kehitys edellyttää taidetaustaisilta osaajilta.

Luovien alojen tulevaisuuden muutoksia käsittelevät myös esimerkiksi *Digitalisoitumisen vaikutukset luovien toimialojen liiketoimintamalleihin* (Stenvall-Virtanen ym. 2011), *Finpron Trend Pulse – Catching Global Trends in Creative Industries* (Herlin ym. 2009) sekä *Rajoja rikkomassa – Porin yliopistokeskuksessa toimivien Turun yliopiston kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen laitoksen sekä Taideteollisen korkeakoulun Porin taiteen ja median osaston luovien alojen ennakointitutkimus 2007* (Susi 2007). Näissä ei kuitenkaan ole varsinaisesti käsitelty osaamistarpeita.

Käynnissä olevista hankkeista voidaan mainita etenkin Sibelius-Akatemian täydennyskeskuksen hallinnoima Taidealojen erityispätevyyspaletti, jonka tavoitteena on selvittää, mitä erityispätevyyksiä eri taidealojen ammattiteissa tarvitaan seuraavien kymmenen vuoden aikana. Taidealoilla tarkoitetaan hankkeessa musiikkia, teatteria, tanssia, sirkusta, kuvataidetta sekä taideteollisia aloja. Hankkeessa muodostetaan taideyliopistojen yhteinen koulutuspaletti, jolta tuotetaan valittuja erityispätevyyskoulutuksia tietyin väliajoin.

Kulttuurialoja ja laajemmin luovia aloja koskevia strategioita ja kehittämisohjelmia on viime vuosina julkaistu runsaasti niin valtakunnallisella kuin alueellisellakin tasolla. Erityisesti opetus- ja kulttuuriministeriö on julkaissut useita valtakunnallisia kulttuurin ja kulttuurialojen tulevaisuutta tai kehittämistä käsitteleviä selontekoja, linjauksia ja kehittämisohjelmia, kuten *Opetus- ja kulttuuriministeriön strategia 2020* (2010), *Opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalan tulevaisuuskatsaus* (2010), *Valtioneuvoston selonteko kulttuurin tulevaisuudesta* (2011) sekä *Luova kasvu ja taiteilijan toimeentulo* (Cronberg 2010 & 2011). Näistä dokumenteista löytyy monenlaisia viittauksia taiteilijoiden koulutus- ja osaamistarpeisiin. Niissä tarkastellaan taideopetusta, taiteen soveltavaa käyttöä, julkisen taiteen hankintaa (ns. prosenttiperiaatetta), luovan alan yrittäjyyttä sekä välitysportaan kehittämistä sekä taiteilijoiden toimeentulomahdollisuuksien että taiteen yhteiskunnallisen vaikuttavuuden parantamisen näkökulmista.

2.3 Muuta aihepiiriin liittyvää aineistoa

Kartoitettaessa olemassa olevia aineistoja alakohtaisen ennakkoinnin tueksi on hyvä huomioida myös laajemmat kuin kuvataidealan tai sen lähialojen tulevaisuutta tai osaamistarpeita käsittelevät aineistot. Tärkeää taustatietoa alasta ja sen kehityksestä antaa muu alaan liittyvä tutkimus. Olennaista on perehtyä myös yleisiä yhteiskunnallisia ja työelämän muutoksia koskeviin aineistoihin. Lisäksi erilaiset lehdet, internet-sivustot tai vastaavat voivat olla hyödyllisiä tulevaisuuden muutoksia ennakoivien heikkojen signaalien löytämisessä.

Taide- ja taiteilijapolitiikkaan ja taiteilijan sosioekonomiseen asemaan liittyvää tutkimusta tehdään Suomessa erityisesti Taiteen keskustoimikunnassa. Siellä on tehty myös taidealan koulutusta koskevaa tutkimusta, ei kuitenkaan koulutuksen sisältöjä vaan koulutettujen määriä ja työelämään sijoittumista koskien. Tuoreimmista koulutusta koskevista julkaisuista voidaan mainita Paula Karhusen ja Kaija Rensujeffin (2006) *Taidealan koulutus ja työmarkkinat* sekä Sari Karttusen (2006) *Kuvataiteilijoiden koulutusurat*. Jälkimmäisessä tarkastellaan Suomen Taiteilijaseuran matrikkeliaineiston avulla kuvataiteilijoiden ammattiopintoja Suomessa ja ulkomailla, ja siinä korostuvat alan tyypilliset pitkät ja moninkertaiset koulutuspolut.

Tällä hetkellä Taiteen keskustoimikunnassa on käynnissä Taiteilijan asema -tutkimus, joka tuottaa tietoa taiteilijakunnan rakenteesta, taiteilijoiden tulotasosta sekä tulonmuodostukseen ja työmarkkina-asemaan liittyvistä ilmiöistä. Edellinen kaikki taidealat kattava tutkimus on tehty 2000-luvun alussa (Rensujeff 2003). Tutkimuksessa tarkastellaan myös eri alojen taiteilijoiden koulutustasoa sekä sen vaikutusta toimeentuloon.

Myös opetus- ja kulttuuriministeriö on julkaissut äskettäin kuvataidealaan liittyviä selvityksiä koulutuksesta (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2010) ja taiteen soveltavasta käytöstä (Brandenburg 2008). Kuvataidealaan ja kuvataiteilijoihin liittyvää tutkimusta ja selvityksiä on tehty myös yliopistoissa ja ammattikorkeakouluissa (esim. Aaltonen 2010, Salokannel 2011).

Joltinenkin määrä selvityksiä on julkaistu viime vuosina myös kuvataiteilijoiden ja muiden kuvataidekentän toimijoiden valmiuksien ja verkostoitumisen kehittämiseen pyrkivissä EU-rahoitteisissa

hankkeissa. Niistä voidaan mainita esimerkiksi ESR-rahoitteinen ART360-hanke (2008–2011), joka pyrki kehittämään kuvataidealan toimijoiden managerointi- ja liiketoimintaosaamista (ks. Kuusimäki 2011). Pia Feinikin edellä mainittu pro gradu -työ perustui ART360-hankkeessa tehtyyn kyselyyn. Myös tällä hetkellä on käynnissä useita vastaavia hankkeita (kuten Kolmio tai Osaattori), joihin voi liittyä pienimuotoisia selvityksiä.

3. Kuvataidealan tulevaisuus ja osaamistarpeet

3.1 Taustana yleiset yhteiskunnalliset ja työelämän muutokset

Alakohtaisten osaamistarpeiden arvioinnin taustaksi on olennaista tarkastella yleisiä yhteiskunnallisia ja työelämää koskevia muutoksia. Eri julkaisuissa toistuvia megatrendejä ovat erityisesti kansainvälistyminen, teknologinen kehitys, väestön ikääntyminen, monikulttuurisuus, taloudelliset muutokset, tuotannon ja työn luonteen muutos, globalisaatio sekä ilmastonmuutos ja kestävä kehitys. Yhteiskunnalliset megatrendit aiheuttavat muutoksia työelämään vaikuttaen siten tulevaisuudessa tarvittavaan osaamiseen.

Alasoinin (2010, 11) mukaan Suomen työelämässä vaikuttavat 2010-luvulla useat muutokset: työvoiman määrä supistuu väestökehityksen epätasaisuudesta johtuen, työvoiman rakenne muuttuu palveluvaltaisemmaksi, viimeisetkin 1940-luvulla syntyneet siirtyvät työelämän ulkopuolelle, niin sanottuun y-sukupolveen kuuluva 35–39-vuotiaiden ikäluokka nousee vuonna 2020 työelämän suurimmaksi ikäluokaksi. Tieto- ja ICT-teknologian kehitys avaa uusia mahdollisuuksia työn tekemiseen ja ihmisten keskinäiseen kommunikointiin. Talouden globalisaatio syvenee, jolloin yhä useampi yritys Suomessa joutuu etsimään uusia kilpailuetuja.

Yhteiskunnalliset ja työelämän muutokset vaikuttavat osaltaan taide- ja kulttuurialoihin. Valtioneuvoston selonteossa kulttuurin tulevaisuudesta (2011) kulttuurin toimintaympäristön keskeisiksi muutostekijöiksi nähdään ilmastonmuutos ja ympäristö, väestökehitys, globalisaatio, luova pääoma, teknologia ja yhteisöllisyys. Keskeisimmiksi tulevaisuuden mahdollisuuksiksi kulttuurille ja taiteelle määritellään kestävä kulttuuri, kulttuurinen moninaisuus ja luovuus. Kulttuurisella kestävyydellä tarkoitetaan selonteossa kulttuurien, kulttuuriympäristöjen ja kulttuuriperinnön säilymistä, kehittämistä ja hyödyntämistä sukupolvelta toiselle, ihmisten vapaata henkistä toimintaa ja itseilmaisua, kulttuurista yhdenvertaisuutta ja eettistä kasvua sekä kestävää kulttuurin kulutusta, tuotantoa ja taloutta. Kulttuurinen moninaisuus tulevaisuudessa viittaa väestön vanhenemiseen ja maahanmuuttoon. Luova pääoma, johon liittyy oman kulttuuriperinnön tuntemus, luovien ja uusien taitojen oppiminen ja kehittäminen, luovat ympäristöt ja luovan työn edellytykset, nähdään tulevaisuuden tärkeimmäksi menestystekijäksi.

Haltian (ym. 2010, 133–134) mukaan kulttuuriklusterin tyypillisen tulevaisuuden toimintaympäristön piirteitä ovat luovuus Suomen kilpailukyknä, kulttuurinen moninaisuus, kulttuuritarjonnan alueellistuminen ja keskittyminen, monitaiteisuus, luovan työn taloudellisen merkityksen kasvaminen kulttuurialojen ulkopuolella, kulttuuri hyvinvoinnin toteuttajana, kestävä kulttuuri sekä tietoteknistyminen. Tieto- ja viestintäklusterin tulevaisuuden toimintaympäristön piirteitä ovat globalisaatio, suomalaista yhteiskuntaa ja mediaa koskevat muutokset, mainontaa koskevat muutokset, teknologinen kehitys ja digitalisoituminen, verkostoituminen ja ikääntyminen.

Kulttuurialojen ja luovien alojen yhteydessä puhutaan usein paljon myös työn prekarisoitumisesta ja tuotannon muuttumisesta immateriaaliseksi, jotka ovat yleisiä, koko yhteiskuntaa koskevia muutoksia. Kuvataiteen tapauksessa huomionarvoinen suuntaus on myös elinympäristön yleinen visualisoituminen, näköaistin välittämän informaation ylivalta.

3.2 Kuvataiteilijan osaamistarpeet

Opetushallituksen ohjeistuksen mukaan kuvataiteilijoiden osaamistarpeita tuli selvityksessä tarkastella esiin nousevien yleisten osaamistarpeiden (kuten verkosto-, kansainvälisyys-, yrittäjyys- ja liiketoiminta-, teknologia-, ympäristö- sekä palveluosaaminen) sekä alakohtaisten osaamistarpeiden näkökulmasta. Olemassa olevasta ennakkointiaineistosta esiin nousseet osaamistarpeet painottuvat yleisiin osaamistarpeisiin, mutta myös joitakin alakohtaisia erityisosaamistarpeita nousee esiin. Sekä kuvataidealaa että muita taide- ja kulttuurialoja koskevissa ennakkointiselvityksissä toistuvat samantyyppiset osaamistarpeet.

Aineistoista esiin nousseet kuvataiteilijoiden tulevaisuuden kannalta olennaiset osaamistarpeet on teemoiteltu seuraaviin osaamisalueisiin: kulttuuri- ja kansainvälisyysosaaminen, yrittäjyys- ja liiketoimintaosaaminen, palveluosaaminen, tekijänoikeus- ja sopimusosaaminen, tietotekninen osaaminen, verkosto- ja vuorovaikutusosaaminen, ympäristöosaaminen ja eettinen osaaminen, itseohjautuvuuden ja työssä jaksamisen taidot sekä soveltava osaaminen. Osaamistarpeita on olemassa olevan aineiston lisäksi arvioitu erilaisten keskustelujen sekä laadullisen

ennakointihankkeen lomaketyössä esiin tulleiden asioiden pohjalta. Näihin kuuluu muun muassa eettinen tietoisuus.

Kuvatut valmiudet ovat pääasiassa yleisiä työelämävalmiuksia eivätkä vain taide- ja kulttuurityön erityispiirteitä. Näitä teemoja käsitellään keskeisesti Kuvataiteen koulutustoimikunnan laadullisessa ennakointitutkimushankkeessa, jossa Työterveyslaitos on mukana.

3.2.1 Kulttuuri- ja kansainvälisyysosaaminen

Kansainvälistyminen nousee selkeästi esiin sekä kuvataidealan osaamistarpeita koskevasta että laajemmasta aineistosta. Siihen liittyvästä osaamisesta mainitaan monessa kuvataidealan osaamistarpeita koskevassa julkaisussa kuitenkin lähinnä kielitaito, mutta myös kansainvälisen verkostoitumisen tärkeyttä painotetaan useassa julkaisussa. Esimerkiksi opetusministeriön (2008) selvityksessä korostetaan kansainvälistä verkottumista ja kansainväliin markkinoihin perehtymistä jo opiskeluaikana kansainvälisen osaamisen, ammattitaidon ja yhteyksien syventämiseksi. Muutama julkaisu (kuten Karo 2007, Sjöberg 2010, Karttunen 2009) käsittelee nimenomaan kuvataiteen kansainvälistymistä ja siihen liittyviä haasteita, joskaan ei eksplisiittisesti tähän liittyviä kehittämistarpeita taiteilijoiden osaamisen kannalta.

Monikulttuurisuudesta ei selvityksissä juuri puhuta, mutta sen merkityksen kasvun myötä kansainvälisyys- ja kulttuuriosaaminen tulee yhä tärkeämmäksi myös kotimaan toiminnassa. Se koskee yhtä lailla kuvataiteilijoiden keskinäistä ammatillista toimintaa ja verkottumista kuin myös suhdetta yleisöihin.

”Kulttuuriosaaminen. Luovan työn edellytyksenä on kulttuurinen moninaisuus ja erilaisten kulttuuristen vaikutteiden välinen vuorovaikutus ja tämän vuorovaikutuksen edistäminen. Luovan työn ammattitaitoon kuuluu kulttuurisen lukutaidon perustiedot ja -taidot. Kulttuurinen lukutaito tarkoittaa eri kulttuurien ymmärrystä ja vuorovaikutusta sekä kulttuuriperinnön tuntemusta. Erityisesti maahanmuuttajien edustamat kulttuuriset vaikutteet on otettava luonnollisena osana mukaan suomalaisen kulttuurin rakentumiseen.” (Haltia ym. 2010, 135.)

”Kansainvälisyys on luonnollinen osa mitä tahansa liiketoimintaa tulevaisuudessa ja edellyttää verkosto-osaamisen ohella kyvyn lisäksi halua globaaliin ajattelu- ja toi-

mintatapaan. Näiden kykyjen lisäksi kaivataan eri markkina-alueiden ja niiden kulttuurien tuntemusta, kansainvälisen kaupan osaamista ja kielitaitoa.” (Elinkeinoelämän keskusliitto 2011, 12.)

3.2.2 Yrittäjyys- ja liiketoimintaosaaminen

Niin kuvataiteen osaamistarpeita koskevasta kuin laajemmastakin aineistosta nousee voimakkaasti esille yrittäjyys- ja liiketoimintaosaamisen merkitys. Yrittäjyys- ja talousosaamisen painotus liittyy kuvataiteilijoiden epävarmaan toimeentuloon ja toimintaan itsenäisenä ammatinharjoittajana, yrittäjänä tai freelancerina. Kuvataiteilijat työllistävät itse itsensä (Cronberg 2010, 2011), vaikka kaikki heistä eivät miellä itseään yrittäjiksi. Kuvataiteilijalla tulisi selvitysten mukaan olla osaamista rahoituksen hankinnasta, verotuksesta, kirjanpidosta, budjetoinnista, hinnoittelusta ja muusta taloushallinnosta. Lisäksi selvityksissä on liiketoiminta- ja kaupalliseen osaamiseen liittyvistä osaamistarpeista mainittu markkinointi- ja myyntiosaaminen, markkinoiden toiminnan ja mahdollisuuksien tuntemus, viestintäosaaminen ja tuotteistaminen.

Kaupallista ja yrittäjyyteen liittyvää osaamista korostetaan erityisesti luovan alan ja kulttuurialan strategisissa asiakirjoissa sekä asiantuntijanäkemyksissä. Muutamien osaamistarveselvitysten mukaan myös kuvataiteilijat itse kokevat tämän alan osaamisen tärkeäksi tulevaisuudessa. Osassa lähdeaineistosta mainitaan taas taiteilijoiden ennakoluulot tätä aluetta kohtaan ja tarve koulia heidän asenteitaan (ks. esim. Feinik 2011, Sjöberg 2010). Kyse on myös kuvataidekentän työnjaosta: katsotaanko liiketoiminta- ja yrittäjätaidot taiteilijakoulutuksen olennaiseksi osaksi vai onko tarpeen kehittää erillistä välittäjäporrasta, johon osa taiteilijoistakin voi tuki erikoistua?

”Luovien alojen yritystoiminta perustuu yleensä yrittäjien omaan osaamiseen, mikä voi tuoda haasteita yritystoiminnan kehittämiseen. Osaamisen merkitys kilpailukyvyssä on kasvanut, kun uusiutuminen, innovaatiot ja verkostoituminen ovat muodostuneet menestymisen edellytyksiksi. Osaaminen koostuu kyvyistä ja innovatiivisuudesta, yrityksen rakenteissa ja prosesseissa olevasta tiedosta, yrityskuvasta, tuotemerkistä ja immateriaalioikeuksista sekä asiakas- ja yhteistyösuhteista. Henkilökohtainen luova panos on luovien alojen yrittäjillä tärkeää. Koska osaaminen keskittyy yrityksen omistajille, voivat he kokea sen jakamisen ja levittämisen vaikeaksi. Oman osaamisen ja luovan panoksen myyminen ei ole luovien alojen yrittäjille aina helppoa. Tällöin kynnys kasvattaa yritystä ja palkata lisätyövoimaa voi nousta. Oman osaamisen tuotteistaminen on luovien alojen yrityksillä usein myös heikkoa. Osa-

mista ja sen tuomia mahdollisuuksia ei välttämättä viedä niin pitkälle, että se riittäisi myös liiketaloudelliseen kannattavuuteen.” (Opetusministeriö 2006b, 19.)

Hyvät ideat viedään käytäntöön liiketoimintaosaamisella. Kehitystoiminta kantaa hedelmää, kun osataan tuotteistaa, valmistaa ja valmistuttaa, viedä markkinoille ja myydä. Tarvitaan myös toimintaympäristön ja kulutustottumusten ymmärrystä, joka on myös palveluosaamisen keskiössä.” (Elinkeinoelämän keskusliitto 2011, 12.)

3.2.3 Palveluosaaminen

Yrittäjyys- ja liiketoimintaosaamiseen liittyy myös palveluosaaminen. Siihen liittyviä tarpeita ei kovin paljon tullut esiin kuvataidealaa koskevissa aineistoissa, mutta muissa lähteissä osaamisaluetta on painotettu tärkeäksi niin kulttuuri-, kuin laajemminkin kaikilla aloilla. Palveluosaamiseen liittyvistä tarpeista kuvataidealan osaamistarpeita koskevissa julkaisuissa mainitaan kuitenkin taiteilijan osaaminen yleisönsä ja asiakkaidensa löytämisessä sekä yleisökontakteihin, asiakastilanteisiin ja myyntiin liittyvä osaaminen. Toisaalta myös mainitut muihin osaamisalueisiin liitetyt taidot, kuten kommunikointi- ja viestintätaidot, markkinointiosaaminen sekä tuotteistaminen, liittyvät palveluosaamiseen.

”Palvelujen konseptointi- ja tuotteistamisosaaminen. Luovan työn ammattilaiset tekevät tulevaisuudessa entistä enemmän räätälöityjä ’mittatilaustöitä’ eri aloja edustaville asiakkaille. Ammattiosaamiseen kuuluu siten oman osaamisen ja palvelujen tuotteistaminen erilaisille asiakasryhmille. Tuotekehittely kuuluu toimenkuvaan. Konseptointiosaaminen liittyy oman ammattiosaamisen kautta tuotettavien materiaaalisten ja immateriaaalisten tuotteiden ja hyödykkeiden ideointiin, suunnitteluun ja tuotantoon. Onnistunut lopputuote edellyttää palvelun/tuotteen, tekemisen vaiheiden ja asiakkaiden tarpeiden suunnittelua, määrittelyä, karsimista, kuvaamista sekä myös tiivistä yhteistyötä ja yhteydenpitoa asiakkaiden kanssa.” (Haltia ym. 2010, 136.)

”Taidemarkkinoiden ydin sisältää paljon enemmän osaamisen ja palveluiden myymistä kuin ajatellaan. Alkuprosessien lisäksi olisi erittäin tärkeää huomioida kolikon toinen puoli, eli kuluttaja/yleisö/ostajakunnan kehitys. Tämä on tärkeää, jotta koulutettavat managerit, tuottajat, kuraattorit, taiteilijat, galleristit ym. olisivat työllistettyjä – puhumattakaan taiteilijoista. Kehitys vaatii pitkän kulttuuripoliittisen prosessin, joka ulottuu peruskoulutuksesta koko yhteisön visuaalisuuteen.” (Sjöberg 2010, 57–58.)

”Käyttäjälähtöisyys on tulevaisuuden suunta alalla kuin alalla. Yrityksiin kaivataan menetelmätason osaamista, joka tähtää asiakkaan ympäristön, tarpeiden, piilevien

halujen ja mielikuvien ymmärtämiseen. Design-ajattelu palautuu työn tekemisen tapoihin kytkeytyen myös muihin edellä mainittuihin osaamisiin. Design-ajattelun menetelmissä korostuvat prototyypit, kokeilu ja testaaminen – usein myös ns. talonpoikaisjärki.” (Elinkeinoelämän keskusliitto 2011, 13.)

3.2.4 Tekijänoikeus- ja sopimusosaaminen

Tekijänoikeus- ja sopimusosaamista ei kuvataiteen osaamistarveselvityksissä ole juuri käsitelty. Aihealue nousee kuitenkin selkeästi esille sekä joistakin kuvataidetta koskevista tutkimuksista ja selvityksistä että laajemmasta aineistosta. Sjöberg (2010) esimerkiksi mainitsee, että taiteilija tarvitsee managerin apua, jos ei osaa sopimuksen tekovaiheessa neuvotella rahoittajan kanssa siten, että oma taiteellinen vapaus säilyy. Tekijänoikeudet Sjöberg (mts. 47–48) näkee taiteilijoiden mahdollisena ansaintalähteenä ja toimeentulon turvana. Tekijänoikeusosaamisen merkitys on kasvussa johtuen teknologisesta kehityksestä ja digitalisoitumisesta.

Sopimusosaamisen merkitys liittyy yrittäjyysosaamisen tapaan taiteilijoiden työn ja toimeentulon pirstoutumiseen. Myös kasvava kansainvälistyminen asettaa paineita sopimuskäytäntöjen hallintaan.

”Luovan työn ammattilaisten työ on muuttunut määräaikaistyöksi, freelancetoiminnaksi ja useiden päällekkäisten työsopimusten alaiseksi toiminnaksi, joten heidän on toiminnassaan hallittava sopimuslainsäädäntö ja sopimuskäytännöt. Lisäksi tuotanto- ja toimintatapojen digitalisoituminen ja verkostoituminen edellyttävät ammattilaisilta tekijänoikeusasioiden ja -lainsäädännön tuntemusta ja hallintaa.” (Haltia ym. 2010: 137.)

3.2.5 Verkosto- ja vuorovaikutusosaaminen

Verkottumisessa ja verkostojen luomisessa sekä vuorovaikutuksessa on kyse pohjimmiltaan ihmisten välisestä kanssakäymisestä ja viestinnästä. Kaikissa osaamistarpeita käsittelevissä selvityksissä mainittiin verkosto- ja vuorovaikutusosaamiseen liittyviä tekijöitä. Selvityksissä mainittuja osaamistarpeita ovat esimerkiksi kommunikointi- ja viestintätaidot, esiintymistaidot, ryhmätyötaidot, asenne, sosiaalinen aktiivisuus ja neuvottelutaidot.

Verkosto-osaaminen on tärkeää myös osaamisen jakamisen ja tiedon liikkumisen kannalta.

Elinkeinoelämän keskusliiton Oivallus-hankkeessa huomioidaan tulevaisuudessa tärkeäksi erilaiset osaamiskombinaatiot, joita kootaan verkostojen avulla. Osaamistarpeita ei tulisi siten tulkita vain yksilön näkökulmasta, vaan laajemmin ryhmien ja verkostojen näkökulmasta. Yhden ihmisen ei siis tarvitse tulevaisuudessakaan osata kaikkea, vaan olennaista on toimiminen vuorovaikutuksessa muiden kanssa. (Elinkeinoelämän keskusliitto 2011, 13.)

Kuvataidealalla tärkeää ei siten ole vain kuvataiteilijoiden oma osaaminen, vaan myös heidän kykynsä ja mahdollisuutensa hyödyntää muiden kentän toimijoiden, kuten managereiden, tuottajien, kuraattorien ja galleristien ammattitaitoa ja osaamista. Tämä on vaihtoehto sille, että taiteilija itse hankkii välitystoiminnoissa tarvittavia kompetensseja. Olettaen että taiteilija saa välittäjän kautta toimeentuloa, hän voi keskittyä nimenomaan taiteellisen ja sisällöllisen osaamisensa kehittämiseen. Kuvataiteen välitysportaan käyttämiseen liittyy kuitenkin haasteita, esimerkiksi manageritoiminnan hinnoittelu kuvataiteilijoille sopivaksi (Sjöberg 2010, 46).

”Verkosto-osaaminen ilmenee tiedon liikkumisena. Kyky ja halu operoida tiedolla vaatii mm. hereillä olemista ja uteliaisuutta ympärillä tapahtuvaa kohtaan. Se vaatii kumppanikseen vuorovaikutusta muiden verkoston jäsenten kanssa. Vasta näiden asioiden toteutuessa voidaan puhua verkosto-osaamisesta.” (Elinkeinoelämän keskusliitto 2011, 12.)

”Tulevaisuuden kannalta voidaan pitää olennaisena verkostoitumista. Luovien alojen yritysten kasvumahdollisuudet perustuvat yksin yrittämisen sijaan verkostoitumiseen. Yritykset, jotka kykenevät tekemään yhteistyötä luovan toimialan sisällä ja sen rajapinnassa muiden toimialojen kanssa ovat kaiken itse hoitavia yrityksiä vahvemmassa kilpailuasemassa. Verkostoituminen korostuu myös liiketoimintaosaamisessa. Yrityksen ei kannata hoitaa esimerkiksi markkinointia itse, vaan se voidaan ulkoistaa. On myös todettu, että yksin yrittämisen tueksi tarvitaan toiminnallista verkostoa, joka neuvoa, innovoi ja arvioi yrittäjien hankkeita. Yrittäjät saattavat kuitenkin nähdä verkoston luomisen haasteelliseksi.” (Opetusministeriö 2006b, 19.)

3.2.6 Tietotekninen osaaminen

Erilaisia teknologiseen ja tietotekniseen osaamiseen liittyviä osaamistarpeita nousi esiin useimmista osaamistarveselvityksistä. Kuvataiteilijoiden tietoteknisiä tulevaisuuden

osaamistarpeita ovat esimerkiksi verkko-osaaminen ja internetin hyödyntäminen, kotisivujen tekeminen ja ylläpitäminen, mobiiliympäristöjen hallinta, tietokantojen ymmärtäminen, taitto- ja kuvankäsittelyohjelmien hallinta, digitaalinen kuvaus sekä uusien IT-sovelluksien hallinta. Lisäksi mainittiin teknologian hyödyntäminen taiteen tekemisessä. Internetin kautta kuvataiteilija voi informoida tekemisistään, myydä teoksiaan ja tavoittaa yleisöään; osa teoksista tehdään nimenomaan internet-alustaa varten.

Teknologistumisen ja digitalisoitumisen myötä teknologia- ja tietotekninen osaaminen tulevat yhä tärkeämmiksi. Internetin ja siihen liittyvien sovellusten merkitys tulevaisuudessa kasvaa toimialasta riippumatta (Leinonen & Haikola 2008, 12). Luovilla aloilla digitalisoituminen vaikuttaa tuotantorakenteisiin ja jakeluketjuihin sekä laajemmin toimialojen arvoverkkoihin (Stenvall-Virtanen 2011). Myös erilaiset virtuaalimaailmat voivat tulevaisuudessa olla tärkeitä.

”Kulttuuri, vapaa-aika ja hovit: Vapaa-aikaan sekä viihteeseen ja huveihin keskeisesti liittyvien virtuaalimaailmojen käyttäjämäärät kasvavat merkittävästi, kun entistä suurempi osuus maapallon väestöstä saa käyttöönsä tehokkaat tietoliikenneyhteydet. Virtuaalimaailmat laajenevat ja monipuolistuvat ja niihin syntyy omia alakulttuurejaan. Virtuaalimaailmoissa tapahtuvan reaali maailman valuuttaan pohjautuvan vaihdannan määrä kasvaa niin suureksi, että sähköisiin rahavirtoihin kiinnitetään huomiota niin kansallisesti kuin globaalistikin. Kysymys näiden rahavirtojen verottamisesta nousee keskeiseksi.” (Nurmi ym. 2010, 7.)

3.2.7 Ympäristöosaaminen ja eettinen osaaminen

Kuvataiteen osaamistarpeita käsittelevissä selvityksissä ei mainittu ympäristöosaamiseen tai eettisyyteen liittyviä osaamistarpeita. Ne liittyvät laajemmin kestävä kehityksen teemaan, joka tulee esille muista lähteistä sekä keskusteluista selvästi merkitystään kasvattavana osa-alueena. Vuonna 2006 määritellyissä kuvataiteen koulutusohjelmakohtaisissa kompetensseissa³ on kuitenkin määritelty yhtenä kuvataiteilijan yhteiskuntaosaamisen osa-alueena ”ottaa kuvataiteilijana vastuun ympäristöstään eettisesti, esteettisesti ja tulevaisuusorientoituneesti”.

³Ammattikorkeakoulujen osallistuminen eurooppalaiseen korkeakoulutusalueeseen -projekti, www.ncp.fi/ects

Ympäristöalojen osaamistarpeiden ennakointiselvityksen mukaan ympäristöosaamisen merkitys ei rajoitu vain ympäristöaloihin, vaan sitä tarvitaan tulevaisuudessa kaikilla aloilla ja kaikissa ammateissa. (Lundgren 2012, 37.)

”Toimialojen ympäristöosaaminen tarkoittaa esimerkiksi energia- ja materiaalitehokkuuden, biodiversiteetti- tai maisemavaikutusten huomioon ottamista kaikessa toiminnassa jo suunnitteluvaiheessa. Uusien, kestävien ratkaisujen kehittämisessä on oleellista koko elinkaaren aikaisten vaikutusten ymmärtäminen ja huomioon ottaminen.” (Lundgren 2012, 37.)

Taide- ja kulttuurialoilla ympäristöarvojen nousu voi tarjota tulevaisuudessa lisää mahdollisuuksia, kun ympäristötietoisuus alkaa näkyä kulutuksen muutoksissa. Kuvataidekaan ei ole vain pysyvien, materiaalistien objektien tekemistä vaan entistä suuremmassa määrin yhteistoimintahankkeina syntyviä immateriaalisia tuotantoja ja tapahtumia, siis ensisijaisesti palveluiden eikä tavaroiden tuotantoa.

3.2.8 Soveltava osaaminen

Taiteen soveltava käyttö ja taiteilijan kompetenssin soveltaminen muilla yhteiskunnan sektoreilla nousivat aineistoista keskeisesti esiin suhteellisen uusina ja koko ajan merkitystään kasvattavina osa-alueina. Useassa kuvataidealan osaamistarveselvityksessä on painotettu tulevaisuuden mahdollisuuksina kuvataiteilijan työn ja ammattitaidon nykyistä laajempaa hyödyntämistä yhteiskunnassa ja sulautumista yhteiskunnan muihin osiin, mihin koulutuksen tulisi antaa valmiuksia. Taiteilijoiden laajempi hyödyntäminen yhteiskunnassa ja esimerkiksi yritystoiminnassa nousee esiin myös muista aineistoista (ks. esim. Mäkirintala 2009; von Brandenburg 2008; Kuusimäki ym. 2011).

Olemassa olevassa ennakointiaineistossa ei ole eritelty taiteen soveltavassa käytössä tarvittavia erityisvalmiuksia ja konkreettisia osaamistarpeita. Laajemmassa aineistossa esimerkiksi työhyvinvointitoiminnassa tarvittavista kompetensseista sekä työnjaosta, työn organisoimisesta ja ohjauksesta on käyty laajalti keskustelua. Tulisiko taiteilijan hankkia osaamista esimerkiksi sosiaalityön tai -psykologian alueilta vai tehdäänkö hankkeita työpareina? Millaisia valmiuksia taas tarvitaan kahden toisistaan merkittävästi poikkeavan alan edustajan parityöskentelyssä?

”Taiteilijan kapea erikoistuminen on riski työllistymisen kannalta. Luovan työn ammattiosaamiseen tulee kuulumaan myös osaamisen siirto muille aloille, jolloin voidaan puhua taiteen soveltavasta käytöstä. Ennakoinneissa tulee esille erityisesti eri taiteen merkitys ihmisten hyvinvoinnin ja terveyden edistämisessä, jolloin perinteiset luovat alat tulevat kasvamaan entistä merkittävämmiksi hyvinvoinnin uusissa palvelutuotteissa ja -konsepteissa. Tämä voi synnyttää tulevaisuudessa uusia ammatteja ja työpaikkoja.” (Haltia ym. 2010, 136.)

”Sivistystoimessa, terveys- ja sosiaalialalla, matkailualalla ja työpaikoilla tarvitaan visuaalisten taiteiden ammattilaisia. Kentän kehittymättömien rakenteiden vuoksi kysyntä ja tarjonta eivät kohta toisiaan. Taiteen soveltavan käytön vakiinnuttamiseksi sekä taiteilijoita että yhteistyötahoja pitää kouluttaa.” (Opetusministeriö 2009a, 26.)

”Taiteen soveltavan käytön opetusta tulisi lisätä erityisesti ammattikorkeakouluissa, joissa annetaan sekä taidealan että sosiaali- ja terveysalan koulutusta. – – Taiteilijoiden ammatillista erityisosaamista hyödynnetään yhteiskunnassa aivan liian vähän. Täydennyskoulutuksella taiteilijoita voidaan kouluttaa ympäristö- ja rakennusalan asiantuntijatehtäviin, tuottajiksi ja kuraattoreiksi sekä yleisötyöhön matkailualalle ja museoihin. Taiteilijoita tulee myös pätevoittää eri kouluasteiden taideopettajiksi.” (Opetusministeriö 2009a, 39.)

”Tulevaisuudessa kuvataiteilijan työ sulautuu mahdollisesti enemmän yhteiskunnan muihin osiin. – – [H]aastateltavat näkivät potentiaalisiksi työllistymisen muodoiksi projektityön ja muun taiteen soveltavan käytön. Kuvataiteilijat voivat toimia hyvinvoinnin luojina ja luovien voimavarojen lisääjinä monissa eri yhteyksissä kuten esimerkiksi nuoriso- ja vanhustyössä. Yhteisölliset ja monitaiteelliset taideprojektit kiinnostivat haastateltavia. Lisäksi taiteen soveltaminen uusilla konsepteilla koettiin positiivisena asiana. Uusia konsepteja työllistää kuvataiteilijoita voivat olla muiden muassa toimiminen taidetalkkarina tai taidekummina ja muut erilaiset taideprojektit. Mahdollisuuksia nähtiin myös yritys yhteistyössä esimerkiksi oman toiminnan ja teosten esittelemisen tai työpajatoiminnan kautta.” (Miettinen & Imporanta 2010, 17.)

”Taiteilija on taidekoulusta valmistunut visuaalisuuden ammattilainen, jonka taitoja voidaan hyödyntää monenlaiseen toimintaan. Taiteilijan ammattinimike liitetään virheellisesti ja yksinkertaistaen ainoastaan taideteoksen tekemiseen, vaikka usein taiteilija on laaja-alainen visuaalinen ajattelija. Taiteilijan ammattitaitoa ja ajattelukykyä pitäisi ehdottomasti hyödyntää entistä enemmän. Taiteilija saa usein koulutuksensa toisilta taiteilijoilta, mutta päätyy monesti tekemään koulutustaan vastaamatonta työtä. Toisin kuin monissa muissa Euroopan maissa, Suomessa visuaalista ajattelua ei hyödynnetä yhteiskunnallisella tasolla juuri lainkaan, ainakaan näkyvästi.” (Sjöberg 2010, 35.)

”Luovien alojen sekä hyvinvointi- ja terveysalojen yritysten yhteistyö ja verkottuminen monipuolisiksi palvelukonsepteiksi, tuotteiksi ja asiakkuuksiksi on uusi ja kasvava

alue. Yhteiset yrityshautomot, yritysneuvonta, täydennys- ja yhteistyökoulutus tukevat tavoitteita kehittää uusia palvelukonsepteja terveyden edistämiseen sekä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluihin soveltuvia kulttuurituotteita. Liiketaloudellista, kaupallista ja tuotteistamisen osaamista tulisi edistää sosiaali- ja terveystalouden ammattilaisten, eri alojen taiteilijoiden kuin myös ns. välittäjäammattilaistenkin (ohjaajat, artonomit, kulttuurituottajat ym.) keskuudessa. Luovan talouden, kulttuuri- ja hoiva-alan yrittäjyys voi hyötyä ja hyödyttää kulttuurin hyvinvointi- ja terveysvaikutusten edistämistä alueellisissa verkostoissa.” (von Brandenburg 2008, 15.)

Taiteen soveltavan käytön yksi osa-alue Arts & Business -toiminta, jossa kyse ei ole niinkään työhyvinvoinnin edistämisestä vaan esimerkiksi luovan ajattelun ja innovoinnin fasilitoimisesta taiteen keinoin. Tämän tyyppinen toiminta asettaa Mäkirintalan (2009, 48) mukaan taidetaustaisille osaajille seuraavia edellytyksiä:

1. Asennetason muutos: taiteen tekijät (ja heidän kouluttajansa) huomioivat taide-taustaisen osaamisen soveltamismahdollisuudet yrityksissä uutena työllistymismahdollisuutena. Samalla tämä työllistymismahdollisuus tarjoaa taitelijalle tilaisuuden laajentaa omaa ymmärrystä omasta taiteen tekemisestä.
2. Taidetaustaiset osaajat kehittävät riittävästi asiakasymmärrystä eli ymmärrystä yritysten toimintatavoista ja tarpeista.
3. Taidetaustaiset osaajat kehittävät riittävän, yrityksissä hyväksyttävällä tasolla olevan ammattiosaamisen omassa ”lajissaan”.
4. Taidetaustaiset osaajat kehittävät liiketoimintaosaamistaan, tuotteistavat ja markkinoivat omat palvelunsa ammattitaitoisesti yrityksille.

Taiteen soveltava käyttö -termi lanseerattiin Taide- ja taiteilijapoliittisessa ohjelmassa (TAO) vuonna 2002. Jo vanhempaa perua kuvataiteessa on keskustelu julkisen rakentamisen yhteydessä tehtävissä taidehankkeissa tarvittavista erityisvalmiuksista. Tarvitaan tietoa rakentamisen ja yhdyskuntasuunnittelun perusteista, kykyä lukea arkkitehtien laatimia piirustuksia ja kaavoja, esittää taideteoksista muille ymmärrettäviä suunnitelmia ja osallistua taidekaavojen laadintaan, neuvottelutaitoja, valmiutta huomioida tilaajan ja vastaanottavan yhteisön toiveita ja tarpeita.

”Alueellisissa strategioissa visuaalisen ympäristön ilme nähdään kilpailutekijänä, ja kuvataiteilijalla olisi ammatillisia valmiuksia toimia tämän kehittämisessä. – – Esteettisten arvojen näkyminen ympäristössä paitsi vahvistaa yleistä hyvää elämää ja arkipäivän elämisen mielekkyyttä, myös esittää rikastuttavia/vaihtoehtoisia kysymyksiä ja lähestymistapoja maailmassa oloon. Taiteilijoiden ammattitaidon laajempi hyödyntäminen voisi toimia maamme houkuttelevuutta ja kilpailukykyä lisäävänä tekijänä.” (Opetusministeriö 2008, 43.)

"Taiteilijoiden laajaa hyödyntämistä yhteiskunnassa pitäisi kehittää, esimerkiksi tiehallinnossa ja uusissa aluerakennusprojekteissa (mm. Arabianrannan kaltaisesti) sekä yritys- että julkisen hallinnon saroilla. Taiteilijoiden potentiaali laaja-alaisina ajattelijoina tulisi tunnustaa ja pilotoida sitä edistäviä projekteja niin julkishallinnossa kuin yksityisellä puolella." (Sjöberg 2010, 57.)

"Monialaisissa ammattikorkeakouluissa voisi olla hedelmällistä selvittää alojen välisiä yhteistyömahdollisuuksia, joita voisi löytyä esimerkiksi ympäristö- ja yhteisötaiteen suunnalta. Kapean taiteilijakuvan syynä on myös kuvataiteen marginaalinen asema yhteisöissä; kuvataiteilijoiden ammattitaitoa ei hyödynnetä täysimääräisesti. Alueellisissa strategioissa visuaalisen ympäristön ilme nähdään kilpailutekijänä, ja kuvataiteilijalla olisi ammatillisia valmiuksia toimia tämän kehittämisessä." (Opetusministeriö 2008, 43.)

Julkinen taide on noussut entistä ajankohtaisemmaksi, kun prosenttiperiaatteen edistäminen on tällä hetkellä hallitusohjelmassa, ja opetus- ja kulttuuriministeriö on pannut äskettäin liikkeelle selvitystyön siitä, millaisin toimenpitein valtio voisi alkaa edistää periaatteen toteutumista niin julkisessa kuin yksityisessä rakentamisessakin. Selvitystä toteuttavat Ympäristötaiteen säätiö ja Arkkitehtuurikeskus ry. Keskustelu julkisen taiteen tekemiseen liittyvästä täydennyskoulutuksesta tai jopa erillisistä koulutusohjelmista herännee jälleen pian.

Kuvataiteen osaamistarveselvityksissä käsiteltiin huomattavan vähän alan substanssiosaamisen kehittämistarpeita. Substanssiosaamista sivuttiin taiteen soveltavan käytön yhteydessä sekä taiteilijan pedagogisesta osaamisesta puhuttaessa. Muutoin käsiteltiin lähinnä geneeristä osaamista ja erilaisia osa-alueita, joiden avulla kuvataiteilijat voisivat laajentaa ammattikuvaansa ja sitä myötä parantaa toimeentuloaan. Parissa kuvataiteen osaamistarveselvityksessä mainittiin lyhyesti sellaisia kuvataiteilijan varsinaiseen substanssiosaamiseen liittyviä asioita kuin erilaisten menetelmien ja materiaalien sekä taidefilosofian ja -teorian tuntemus. Lisäksi kuratointi voidaan käsittää paitsi välittäjäportaan ammatiksi myös olennaisesti taiteelliseen kompetenssiin nojaavaksi toiminnaksi, johon taiteilijat voivat kouluttautua.

3.2.9 Itseohjautuvuuden ja työssä jaksamisen taidot

Muutamissa kuvataiteen osaamistarveselvityksissä viitattiin henkisen osaamisen ja kapasiteetin kehittämisen tarpeisiin. Edellytetyt taidot ovat mm. rohkeus, sitkeys, yksinäisyyden ja paineen-sietokyky. Taiteilijan tulee myös pysyä avoimena uudelle ja seurata valppaasti yhteiskunnallisia

muutoksia ja ylläpitää kriittistä ajattelua. Alan ominaispiirteeksi mainittiin selvityksissä jatkuva uudistuminen ja aikaisemman kiistäminen. Taiteilijalta edellytetään jatkuvaa itsensä kehittämistä ja oman ammattiosaamisen ja tietojen päivittämistä (elinikäinen oppiminen).

Kuvataiteilijan ammatti vaatii muiden kulttuuri- ja tietotyön asiantuntija-ammattien lailla kykyä itsenäiseen ajatteluun, suunnitelmallisuuteen, oman työn johtamiseen ja itseohjautuvuuteen. Kuvataidetyötä tehdään kasvavassa määrin erilaisina pätärahoitettuna projekteina, joita toteutetaan yksin tai yhteistyössä vaihtuvien työryhmien kanssa. Taiteilijan tulee osata paitsi toimia ryhmässä myös ohjata muiden työskentelyä ja pysyä aikatauluissa ja budjettiraameissa. Työhön liittyy monenlaista vastuuta ja paineita. Lisäksi taiteilija joutuu monesti hankkimaan toimeentuloa sivuammateista, mikä tekee arjesta sirpaleisen ja ajankäytöstä vaikeasti hallittavan.

3.3 Rajapintoja muihin aloihin

Kuvataidealan rajapintoja ja niihin liittyviä osaamistarpeita voidaan tarkastella useista eri näkökulmista. Ensinnäkin voidaan tarkastella sitä, millaisia yhteisiä piirteitä ja osaamistarpeita kuvataiteilijoilla tai kuvataidealalla on muiden ammattiryhmien tai alojen kanssa. Toiseksi voidaan pohtia, mitä kuvataidealalla ja kuvataiteilijoilla olisi tarjottavana muille aloille ja mitä osaamistarpeita alojen väliseen yhteistyöhön tai likeisillä aloilla toimintaan liittyy. Yksi rajapinnoista on kuvataiteilijoiden pitkäaikainen kokemus prekaarisuudesta ja siitä selviytymisestä, josta muilla ammattialoilla voidaan ottaa oppia (vrt. esim. Akola ym. 2007).

Kuten johdannossa todettiin, selkeimmin kuvataidealalla on kytkentöjä ja päällekkäisyyttä erityisesti käsi- ja taideteollisuusalan ja viestintäalan kanssa. Jotkut kuvataiteilijoista ovat koulutustaustaltaan näiltä aloilta, ja koulutuksilla voi olla paljonkin yhteistä keskenään. Esimerkiksi Raittila (ym. 2006, 43) katsoo jopa, että ammattikorkeakouluissa kuvataiteilijan koulutusohjelmat, viestinnän koulutusohjelmat ja kulttuurituotannon mediatuottamisen ohjelmat ovat sisällöllisesti lähellä toisiaan.

Kuvataiteilijoiden osaaminen ja osaamistarpeet menevät osin päällekkäin myös kuvataiteen välittäjäportaан kanssa. Viime aikoina taidealoilla on julkisin toimin pyritty tukemaan juuri

välittäjäportaan kehittämistä, jotta taiteista tulisi taloudellisesti elinvoimaisempia ja erityisesti kansainvälisesti kilpailukykyisempiä. Tuottaja-, kuraattori- ja managerikoulutuksiin on osallistunut myös taiteilijoita, joista osa tähtää ammattikuvansa laajentamiseen, osa kenties ammatinvaihtoon. Näissä tehtävissä, erityisesti kuratoinnissa, on mahdollista hyödyntää taiteilijan kompetenssia ja kokemusta. Jos taas välitysportaan tehtäviin erikoistuu muita taidealan toimijoita, tämä voi merkitä työnjaon kapeutumista ja taiteilijoiden entistä vahvempaa keskittymistä varsinaiseen substanssiosaamiseensa.

Aineistoissa nousi esiin kuvataiteilijoiden toiminta perinteiseen tapaan visuaalisina suunnittelijoina eritoten graafisessa teollisuudessa. Sen sijaan hämmästyttävää on se, että kuvataidealaa koskevissa aineistoissa ei käsitelty pelisuunnittelua ja peliteollisuutta Mäkelän (2009) selvitystä lukuun ottamatta. Aihealue on kuitenkin nykyään muuten pinnalla ja peliteollisuuden merkitys taloudellisesti kasvaa koko ajan. Mediataiteen ilmaisu vaikuttaa elokuvan, pelien, musiikin ja ajanvietteen tulevaisuuden muotoihin (Mäkelä 2009, 7). Suunniteltaessa peleihin hahmoja ja ympäristöjä voidaan puhua animaatio- ja elokuvateollisuuden tapaan konseptitaiteesta (ks. Oikkonen & Ahola 2011). Käsillä olevan aineiston termein voidaan puhua soveltavasta kuvataiteesta.

Taiteen soveltava käyttö merkitsee kuvataiteilijoiden työn ja ammattitaidon entistä laajempaa hyödyntämistä yhteiskunnassa, esimerkiksi sosiaali- ja terveyssektorilla tai yrityksissä. Tämän mahdollistamiseksi kuvataiteilijat tarvitsevat kuitenkin uutta osaamista joko niin, että he kouluttautuvat kokonaan uusille osaamisalueille tai että he hankkivat riittävästi tietoa jonkin toisen alueen sisällöstä ja toimintalogiikasta pystyäkseen toimimaan sen edustajien kanssa työpareissa tai -ryhmissä. Edellisessä tapauksessa kyse on monesti samalla uuden osaamis- ja ammattialueen luomisesta ja määrittelystä.

Klerot-hankkeessa (Lagerström & Mitchell 2005, 102) mainittiin, että kuvataiteilijoiden työ niveltyy entistä enemmän muihin taiteisiin. Ennakointitutkimushankkeen yhteydessä käydyissä keskusteluissa on noussut esiin myös taiteilijoiden kyky toimia taiteen ja tieteen (mukaan luettuna teknii- kan) välisissä hankkeissa. Niissä on noussut esiin myös taiteiden sekoittuminen ja niiden välisten

rajojen hämärtyminen. Rahoituksen kehityksestä riippuen taiteellinen tutkimus yliopistotasolla nousee entistä merkittävämmäksi erikoistumisalueeksi kuvataiteilijoille.

4. Kuvataidealan laadullisen ennakkoinnin puutteet ja kehittäminen

4.1 Puuttuvat tai täydennystä vaativat ennakkoinnin osa-alueet

Selvityksen myötä tuli selkeästi esiin puuttuvia tai täydennystä vaativia osa-alueita kuvataiteen laadullisessa ennakkoinnissa. Kuvataidealalla on tehty hyvin vähän varsinaista laadullista ennakkointia, josta saataisiin syvällisempää alakohtaista tietoa. Tähän mennessä tehdyt kuvataiteen osaamistarpeita käsittelevät selvitykset ovat ennakkoinnissaan suhteellisen suppeita eikä niissä ole perehdytty syvällisesti alaan ja sen koulutukseen (vrt. esim. Raittila ym. 2006).

Ongelmana on myös se, että useat tehdyistä selvityksistä eivät kohdennu tietylle koulutustasolle, vaan käsittelevät alaa kokonaisuudessaan tai ammatin kautta. Tarvetta olisi siis kunkin koulutustason erikseen huomioon ottaville ennakkoinneille. Alueelliselta toimintatasoltaan kuvataiteen osaamistarpeita käsittelevät julkaisut ovat yhtä selvitystä (Miettinen & Imporanta 2010) lukuun ottamatta tehty ja kohdennettu valtakunnalliselle tasolle. Laadullisessa ennakkoinnissa ei alueellisella ennakkoinnilla tosin ole samanlaista merkitystä kuin koulutustarpeiden määrällisessä ennakkoinnissa.

Menetelmiltään olemassa oleva ennakkointi perustuu pääasiassa joko taiteilijoille suunnattuihin kyselyihin tai haastatteluihin tai asiantuntijaryhmätöihin. Esimerkiksi nykyisin suosittua Delfoi-menetelmää ei ole käytetty (vuonna 2005 valmistunutta Klerot-tutkimusta lukuun ottamatta). Taiteilijakyselyihin perustuvissa selvityksissä on kysytty osaamistarpeita lähinnä henkilökohtaisesta näkökulmasta, ei laajemmin alan näkökulmasta.

Kuvataiteen osaamistarpeita käsittelevissä selvityksissä ennakkoinnin aikajänne jää usein määrittelemättä. Puhutaan ehkä vain epämääräisesti ”tulevaisuudesta”. Ongelmana on usein myös se, että vaikka selvityksen tavoitteissa olisi mainittu tulevaisuus, osaamistarpeet kohdistuvat tosiasiassa nykyhetkeen. Opetushallituksen ohjeistuksen mukaista erottelua lyhyen aikavälin ja pitkän aikavälin ennakkointiin ja osaamistarpeisiin ei siksi ole ollut mahdollista tässä selvityksessä tehdä.

Kuvataiteilijoiden osaamistarpeita käsittelevissä selvityksissä oli puutteita myös käsiteltyjen osaamisalueiden ja niistä nousseiden teemojen kohdalla. Esimerkiksi eettisyydestä ja ympäristöosaamisesta puhutaan nykyään paljon, mutta aihe ei noussut esiin selvityksistä. Sen sijaan ennakointitutkimushankkeen tiimoilta käydyissä keskusteluissa sillä oli keskeinen sija. Kuvataiteen osaamistarveselvityksissä käsiteltiin merkillisen vähän myös alan substanssiosaamisen kehittämistarpeita. Kenties tätä aluetta pidetään niin itsestään selvänä, että sitä ei katsota mainitsemisen arvoiseksi. Saattaa myös olla, että alan ulkopuolisten tekemissä selvityksissä ei rohjeta puuttua taiteen autonomiseen ydinalueeseen.

Kuvataiteen substanssialueen osaamiseen tulisi jatkossa syytä kiinnittää ennakoinnissa enemmän huomiota. Jo Klerot-hankkeen haastatteluissa eräät asiantuntijat arvelivat, että uusien osaamisalueiden koulutuksen, jotka tyypillisesti edustivat kuvataiteen soveltavia tai reuna-alueita, liian suuri painotus saattaisi heikentää kuvataidealojen sisällöllistä opetusta ja perinteisten kädentaitojen opetusta (Mitchell & Lagerström 2005, 122). Ideaalitapauksessa substanssiosaamisen kysymyksiä tulisi ennakoinnissa tarkastella kuvataiteen osa-alueittain tai ilmaisuvälineittäin; lähtökohdaksi tällöin voi ottaa esimerkiksi sen tarkkuuden, jolla Mäkelä (2009) käsittelee mediataiteen kehittämistä.

4.2 Ennakoinnin kehittäminen

Tämän selvitystyön perusteella kuvataiteen laadullinen ennakointi on tällä hetkellä puutteellista ja jälkijättöistä mutta aiheeseen liittyvää materiaalia on saatavilla suhteellisen runsaasti. Tarve on ennen kaikkea varsinaiselle kuvataidealaa koskevalle ennakointitiedolle, jota saataisiin perusteellisesta alakohtaisesta ennakoinnista. Ennakointitietoa tulisi tuottaa toistuvasti samoilla menetelmillä, jotta aikasarjatiedosta voidaan tulkinta kehitystä kohti tulevaisuutta.

Tämän vuoden aikana toteutettava Kuvataidetoimikunnan laadullinen ennakointihanke *”Kuvataiteilijan ammattikuva ja osaamistarpeet tulevaisuudessa”* paikkaa osaltaan tätä aukkoa. Ennakointihankkeessa tuotetaan paitsi raportti kuvataidekoulutuksen ja työelämän kohtaamisesta sekä koulutussektorin tulevaisuuden haasteista myös koulutussektorin seurannassa ja

ennakoinnissa käytettävä lomakekyselystä ja tulevaisuustyöpajoista muodostuva menetelmäpaketti.

Kuvataidetoimikunnan laadullinen ennakointihanke ja käsillä oleva selvitys yhdessä noudattelevat osin Valtakunnallinen ammatillisten osaamistarpeiden ennakointi (VOSE) -hankkeessa kehitettyä mallia. Hankkeessa mukana olleilla aloilla osaamistarpeiden ennakointiprosessiin kuului ennakointiryhmän kokoaminen ja järjestäytyminen, taustaselvitysten tekeminen sekä ennakointityöpajat. Hankkeissa on julkaistu alojen taustaselvitykset sekä varsinaiset osaamistarveraportit. Taustaselvityksissä on koottu tietoa alasta ja sen koulutuksesta ja toimijoista sekä alaa koskevien aiemmin toteutettujen ennakointien tuloksia. VOSE-hankkeen osaamistarveraporteissa on esitelty projektin koko ennakointiprosessin tulokset, eli tulevaisuuden skenaariot ja osaamistarpeet, sekä ehdotuksia koulutuksen kehittämiseksi.

Ennakointiin tarvitaan jatkuvuutta. Laadullinen ennakointi tulisi saada määrällisen ennakkoinnin tapaan jatkuvaksi ja systemaattisemmaksi, joten siihen olisi tarve kehittää erilaisia seurantamalleja ja -menetelmiä; laadullinen ja määrällinen ennakointi tulisi myös kytkeä entistä vahvemmin toisiinsa. Yksittäiset tutkimukset ja selvitykset kartoittavat sen hetkisen tilanteen mutta eivät anna jatkuvaa ajantasaista tietoa. Nykymaailman piirteisiin kuuluvien nopeiden muutosten vuoksi koulutuksen sisällöt saattavat vanhentua nopeastikin. Ennakointitiedon tulisi olla myös syvemmälle menevää. Nyt useissa tutkimuksissa ja selvityksissä toistuvat samat, hyvin yleiset osaamistarpeet vuodesta toiseen.

Käynnissä olevassa ennakointihankkeessa kehitettävä menetelmäpaketti on yksi keino jatkuvaan laadulliseen ennakointiin. Hankkeessa laadittavaa ja toteutettavaa kuvataiteilijoiksi valmistuneille suunnattua lomakekyselyä ja asiantuntijoista koostuvia tulevaisuustyöpajoja kehitetään ja täsmennetään saatujen tulosten ja palautteen perusteella. Lomakekyselyssä taiteilijoita käytetään myös alansa asiantuntijoina ja selvitetään heidän näkemyksiään alalla tulevaisuudessa tarvittavasta osaamisesta. Varsinaisten työnantajien puuttuessa myös alan muille asiantuntijoille suunnattu kysely tai muu menetelmä tulevaisuustyöpajojen ohella voisi tuoda kuvataidealasta enemmän tietoa.

VOSE-hankkeessa eri alojen ennakkointimenetelminä hyödynnettiin asiantuntijoista koostuvan ennakkointiryhmän ja -työpajojen tai -seminaarien lisäksi alasta riippuen muiden alojen koulutustomikunnille suunnattua kyselyä sekä TrendWIKI- ja C&Q-profession-järjestelmiä. TrendWIKI⁴ on tiedon seurantaan ja analysointiin erikoistuneen suomalaisen yrityksen Data Rangersin kehittämä järjestelmä, jolla voidaan kerätä heikkoja signaaleja ja analysoida trendejä. C&Q-profession⁵ on Taina Hanhisen kehittämä tietojärjestelmä ja menetelmä yksittäisten työorganisaatioiden tai yritysverkostojen osaamisen hallintaan. C&Q-menetelmää on käytetty myös taideteollisuusalan laadullisessa ennakkoinnissa (ks. Puoskari & Simi 2012). Näitä menetelmiä voisi olla hyödyllistä käyttää myös kuvataidealan ennakkoinnissa.

Usein käytetty menetelmä tulevaisuuden osaamistarpeiden ennakkoinnissa on asiantuntijoiden kuulemiseen perustuva Delfoi, jota on käytetty esimerkiksi Elinkeinoelämän keskusliiton ennakkoinneissa. Tätä käytettiin, kuten sanottua, myös Cuporessa 2000-luvun alussa tehdyssä Klerot-hankkeessa. Resursseista riippuen kannattaa myös harkita muiden aineistojen meta-analyysia laadullisen ennakkoinnin näkökulmasta muutamien vuosien välein. Heikkojen signaalien keruuta joukoistamisen kautta voitaisiin myös kokeilla, jos esimerkiksi valtakunnalliset ja alueelliset taiteilijajärjestöt saadaan sitoutettua hankkeeseen mukaan.

⁴ <http://www.trendwiki.fi/fi/>

⁵ www.oph.fi/download/129836_C_Q_profession_Hanhinen.pdf

Liite 1. Kuvataidealan laadulliseen ennakkointiin liittyvät aineistot

Selvityksessä käytetyt lähteet sisältyvät tähän aineistolistaukseen.

1. Kuvataiteen tulevaisuutta ja osaamistarpeita käsittelevät aineistot

a. Kuvataiteen osaamistarpeita käsittelevät aineistot

Akola, Elisa ym. (2007). Yrittäjyyden ja palkkatyön rajapinnalla? Työn ja toimeentulon rakentuminen eri ammateissa 2000-luvun Suomessa. Helsinki: Työministeriö.

http://tyohallinto.fi/mol/fi/99_pdf/fi/06_tyoministerio/06_julkaisut/06_tutkimus/tpt326.pdf

Akola, Elisa. Taiteilijaelämää työmarkkinoiden ehdoilla? Kuvataiteilijat palkansaajina, yrittäjinä ja taiteentekijöinä. http://www.artists.fi/files/52/Elisa_Akola.pdf (Artikkeli perustuu Yrittäjyyden ja palkkatyön rajapinnalla -tutkimukseen.)

Lagerström, Samu ja Mitchell, Ritva (2005). KLEROT I. Taide- ja kulttuurialojen elinkeinorakenteen muutos ja lähitulevaisuuden osaamistarpeet. Cuporen julkaisuja 9. Helsinki.

http://www.cupore.fi/documents/Cupore_julkaisu_9_2005.pdf

Miettinen, Merja & Katariina Imporanta (2010). Lapin taiteilijaseuran jäsenistön osaamisen ja seuran kehittämistarpeiden kartoitus 2010. Lapin taiteilijaseuran selvityksiä. Lapin yliopiston Koulutus- ja kehittämisspalvelut, Rovaniemi. www.lapintaiteilijaseura.fi/files/lts-selvitys1.pdf

Opetusministeriö (2008). Kuvataiteen koulutus ja tutkimus Suomessa 2007. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2008:11.

<http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2008/liitteet/tr11.pdf?lang=fi>

Opetusministeriö (2009a). Päin näköä! Visuaalisten alojen taidepoliittinen ohjelma. Opetusministeriön julkaisuja 2009:53.

<http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2009/liitteet/OPM53.pdf?lang=fi>

Partanen, Etta & Heinisuo, Juuso (2010). Kuvataideakatemia – Tutkimus valmistuneille opiskelijoille 2010. Innolink Research Oy.

Sjöberg, Kira (2010). Nykyaikaisen markkinarakenteen, ansaintalogiikka ja uudet liiketoimintamallit. Luovan Suomen julkaisuja 2. Helsinki: Luova Suomi/Cupore.

http://www.cupore.fi/documents/Taidemarkkinat_Sjoberg_220110.pdf

b. Muut kuvataiteen tulevaisuutta käsittelevät aineistot

Fact Sheets – Luovat alat (2010). Hermia Oy, Tampere.

www.hermia.fi/@Bin/762064/FactSheets_Luovat_alat_2010-3%5b1%5d.pdf

Feinik, Pia (2011). Taiteen moniottelijat – Suomalaisten ammattitaiteilijoiden työnkuvan muotoutumisen tulevaisuudenodotukset sekä asenteet managerointiin ja liiketoimintaosaamiseen. Taidehistorian pro gradu -tutkielma. https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/37140/URN_NBN_fi_jyu-2011122311847.pdf?sequence=4

Havu, Petra (2011). Kuvataiteen rahoitus. Julkaisussa Luova raha – Näkökulmia luovien alojen rahoitukseen. Hermia Oy:n julkaisu. Työ- ja elinkeinoministeriö, Luovan talouden strateginen hanke.
www.tem.fi/files/29724/Luova_Raha_Nakokulmia_Julkaisu_2011.pdf

Karo, Marko (2007). Koordinaatteja tilassa ja ajassa – kuvataide ja kulttuurivaihto 2008–2012. Näyttelyvaihtokeskus FRAME. www.frame-fund.fi/files/pdf/2009/publications/koordinaattejatilassajaajassa.pdf

Karttunen, Sari (2009). ”Kun lumipallo lähtee pyörimään”: Nuorten kuvataiteilijoiden kansainvälistyminen 2000-luvun alussa. Tutkimusyksikön julkaisuja 36. Helsinki: Taiteen keskustoimikunta.

Liukkonen, Jukka (2009). Taide 2060. Toimijalähtöisellä skenaarioanalyysillä. Medialaboratorio, Taideteollisen korkeakoulu. mlab.taik.fi/pdf/ma_final_thesis/2010_liukkonen_jukka.pdf

Mäkelä, Asko (2009). Mediataiteen mahdollisuudet – Selvitys mediataiteesta. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2009:13.
www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2009/liitteet/tr13.pdf?lang=fi

2. Muita kulttuuri- ja taidealojen tulevaisuutta ja osaamistarpeita käsitteleviä aineistoja

a. Kulttuuri- ja taidealoja kokonaisuutena käsitteleviä aineistoja

Haltia, Pia-Maria Ilola, Hanna Nyyssölä, Niina Roisko, Hilka Sallinen, Sini (2010). Ammatillisen tutkintojärjestelmän kehittäminen -tutkimus – Koordinoiva hanke ja klusteritutkimukset. Loppuraportti.
www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Koulutus/artikkelit/tutke/liitteet/TUTKE_tilaustutkimus_10092010.pdf

Helanen, Anu & Johanna Prokkola (2012). Kainuun ja Pohjois-Pohjanmaan kulttuurialojen työllisyys ja lisäkoulutustarve 2011. Pohjois-Pohjanmaan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus, Raportteja 19/2012.
www.doria.fi/bitstream/handle/10024/74771/Raportteja_19_2012%20pdf%20%282%29.pdf?sequence=3

Herlin, Niko, Vikki Leroux & Ines Seidel (2009). Trend Pulse – Catching Global Trends in Creative Industries. Helsinki: Finpro ry. http://www.cupore.fi/documents/Trend_Pulse_for_Creative_Industries.pdf

Kanerva, Anna & Lehikoinen, Kai (2007). Menestyksen jonglöörit – luovien alojen täydennyskoulutus ja sen arvo. Esiselvitys. IADEn julkaisusarja, 1/2007. <http://www.cupore.fi/documents/menestyksenjongloorit.pdf>

Kari, Anna (Pink Eminence Ltd) (2011). Creative Economy and Beyond – Insights from Finland. Luova Suomi, opetus- ja kulttuuriministeriö, työ- ja elinkeinoministeriö.
www.luovasuomi.fi/file_attachment/get/creative_economy_web_uusi3.pdf?attachment_id=33

Kauppa- ja teollisuusministeriö (2007). Luovien alojen yrittäjyyden kehittämisstrategia 2015. KTM Julkaisuja 10/2007. http://www.tem.fi/files/19795/Luovat_alat.pdf

Kilpeläinen, Päivi (2011). Kulttuuriala, Yritys- ja oppilaitos selvitys ammatillisen koulutuksen osaamistarpeista. Kaupunkitutkimus TA Oy 11/2011. http://www.ennakointikamari.fi/files/317/Kulttuurialan_yritys-ja_oppilaitos selvitys_2011.pdf

Kirveennummi, Anna (2010). ”TULEVAISUUTTA LUOVASTA TALOUDESTA” – Asiantuntijoiden kokemuksia

luovan talouden kehittämisen haasteista. www.tem.fi/files/26506/Tulevaisuutta-luovasta-taloudesta2010.pdf

Kukkonen, Tiina (2006). Kulttuuriin liittyvät koulutustarpeet Kokkolan seudulla 2000-luvun alkuvuosina. Pro gradu -työ. https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/12883/URN_NBN_fi_jyu-200747.pdf?sequence=1

Kutvonen, Arto (2009). Luovien alojen yrittäjyyteen: ammattikorkeakoulututkintoon kuuluva yrittäjyyskoulutus luovilla aloilla: nykytila ja tarpeet. Metropolia Ammattikorkeakoulu, opinnäytetyö (ylempi AMK). http://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/5854/Kutvonen_Arto.pdf?sequence=1

Lehto, Kaisa (2011). Taiteesta tulevaisuuden hyvinvointia Varsinais-Suomessa. Taide- ja kulttuuritoiminta terveys- ja hyvinvointialalla Varsinais-Suomessa – Nykytila ja tulevaisuuden näkymiä. Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia -toimintaohjelman Varsinais-Suomen alueellinen selvitys. Turun ammattikorkeakoulun Taideakatemia. www.thl.fi/thl-client/pdfs/7ab43768-d675-46bb-a324-ab151ee26c54

Luova raha – Näkökulmia luovien alojen rahoitukseen. Hermia Oy:n julkaisu. Työ- ja elinkeinoministeriö, Luovan talouden strateginen hanke. www.tem.fi/files/29724/Luova_Raha_Nakokulmia_Julkaisu_2011.pdf

Liikanen, Hanna-Liisa (2010). Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia – ehdotus toimintaohjelmaksi 2010–2014. Opetusministeriön julkaisu 2010:1. <http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisu/2010/liitteet/OPM1.pdf?lang=fi>

Mäkirintala, Eija (2009). Taidetaustaisen osaamisen hyödyntäminen yritysten kilpailukykyyn vahvistamisessa. Luova Suomen julkaisu 1. Luova Suomi/Cupore. www.luovatampere.fi/getfile.php?file=493

Nikula, Piia, Penttilä, Anu, Kupi, Otto, Urmas, Juhana, Kommonen, Kirsi (2009). Sirpaleisuudesta kilpailukyvyn keskiöön. Asiantuntijoiden näkemyksiä luovien alojen kansainvälistymisestä. Mikkeli Business Campus: Helsingin kauppakorkeakoulu, Publications N-84. pyk2.aalto.fi/julkaisut/n-sarja/N-84_Julkaisun_e-versio.pdf

Norrgård Lasse, Rautanen Kimmo, Esch Michaela, Huvio Petteri (2009). Esiselvitys Luovien Alojen Innovaatio- ja Kehitystarpeista. ARMADA esiselvitys. Mediacity, Åbo Akademi. www.vasa.abo.fi/users/haerikss/armada/armada_LRes.pdf

Opetusministeriö (2006a). Yksitoista askelta luovaan Suomeen; Luovuusstrategian loppuraportti. Opetusministeriön julkaisu 2006:43. www.okm.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2006/liitteet/opm43.pdf?lang=fi

Opetusministeriö (2006b). Luovien alojen yritystoiminnan kehittäminen. Verkostomainen toimintamalliselvitys. Opetusministeriö 2006:47. www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2006/liitteet/opm47.pdf?lang=fi

Opetusministeriö (2009). Kulttuuripolitiikan strategia 2020. Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan osasto, Opetusministeriön julkaisu 2009:12. <http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2009/liitteet/opm12.pdf?lang=fi>

Opetusministeriö (2010). Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia -toimintaohjelma 2010–2014. Opetusministeriön julkaisu 2010:1. <http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2010/liitteet/OPM1.pdf?lang=fi>

Opetus- ja kulttuuriministeriö (2010). Opetus- ja kulttuuriministeriön strategia 2020. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2010:4. www.minedu.fi/OPM/Julkaisut/2010/strategia_2020.html

Opetus- ja kulttuuriministeriö (2010). Osaava ja luova Suomi, Opetus- ja kulttuuriministeriön tulevaisuuskatsaus. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2010:15. <http://www.minedu.fi/OPM/Julkaisut/2010/liitteet/okm15.pdf>

Pekkarinen, Helena (2008). 100 Solmua. Karttoitus luovien alojen kehittämisen haasteista ja esteistä. Helsinki: Diges ry. www.tem.fi/files/22765/100_solmua_raportti.pdf

Rantala, Pälvi ym. (2010). Ihmisen kokoinen kehitys – Taide ja kulttuuri hyvinvoinnin katalysaattoreina Lapissa. TaikaLappi-hankkeen raportti. Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja B, Tutkimusraportteja ja selvityksiä 59. www.taikahanke.fi/binary/file/-/id/12/fid/476/

Ruusuvirta, Minna ja Pasi Saukkonen (2009). Kolmannen sektorin osaaminen ja osaamisen kehittämistarpeet hyvinvointipalvelujen tarjoamisessa ja tuottamisessa. Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisoalojen kolmas sektori hyvinvointipalvelujen tarjoajana – kehittämishankkeeseen osallistuville yhteisöille kohdistettu selvitys. www.kolmaslahde.fi/images/stories/kolmannen%20sektorin%20osaamistarpeet.pdf

Siivonen, Katriina (2010). Taiteen särmällä nuorille hyvinvointia – Sitoumuksia ja toiminta-ajatuksia nuorten tueksi. Turun yliopisto. Tulevaisuuden tutkimuskeskus. Nuorisotutkimusseura. http://www.nuorisotutkimusseura.fi/sites/default/files/verkkojulkaisut/Siivonen_Taiteen%20s%C3%A4rm%C3%A4ll%C3%A4%20nuorille%20hyvinvointia.PDF

Siivonen, Katriina; Kotilainen, Sirkku & Suoninen, Annikka (2011). Iloa ja voimaa elämään. Nuorten taiteen tekemisen merkitykset Myrsky-hankkeessa. Nuorisotutkimusverkosto, Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisuja 44. www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisuja/myrsky2011.pdf

Sivonen, Seppo (2011). Itä-Suomen korkeakoulujen luovien alojen osaaminen kulttuurimatkailemisen kehittämisessä. Spatian raportteja 5/2011. www.uef.fi/c/document_library/get_file?uuid=a29ecaae-775d-46f8-94bf-574f7c695725&groupId=325583&p_l_id=330131

Stenvall-Virtanen Sari, Grönlund Mikko, Nordberg Aarne, Pönni Veijo & Toivonen Timo E. (2011). Digitalisoinnin vaikutukset luovien toimialojen liiketoimintamalleihin. Luovan Suomen julkaisuja 4. www.luovasuomi.fi/file_attachment/get/digitalisoinnin%20vaikutukset%20luovien%20toimialojen%20liiketoimintamalleihin.pdf?attachment_id=35

Susi, Emma (2007). Rajoja rikkomassa – Porin yliopistokeskuksessa toimivien Turun yliopiston kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen laitoksen sekä Taideteollisen korkeakoulun Porin taiteen ja median osaston luovien alojen ennakkointitutkimus 2007. Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen laitoksen julkaisuja 12. Pori: Turun yliopisto. <http://www.ucpori.fi/linkkitiedosto.aspx?taso=3&id=152&sid=470>

Suutari, Timo (2007). Kulttuuriyrittäjyyden kehittäminen ja luovien alojen klusteroituminen kulttuurikeskus Vanhassa Paukussa. Helsingin yliopisto, Ruralia-instituutti. Raportteja 22. <http://www.helsinki.fi/ruralia/julkaisut/pdf/Raportteja22.pdf>

Taipale, Minna (2011). LATU – Luovien alojen tulevaisuus Etelä-Karjalassa 05/2010-02/2011. Loppuraportti. Humanistinen ammattikorkeakoulu. <http://www.google.fi/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=5&ved=0CGQQFjAE&url=http%3A%2F%2F194.251.35.222%2FliiteTiedostoNayta.asb%3FDokumenttiID%3D28280%26TauluNimi%3DTiedote%26NaikymaID%3D514%26TiedoteID%3D26478&ei=HKuzT9iZCuHP4QSB1dnaCQ&usq=AFQjCNH8IsJRyF1b0zD-jS29cO-nzLjXQ>

Tarjanne Petra, Jokinen Juho, Ylätaalo Riitta, Lamberg Irmeli, Möller Marianne & Toiskallio Marianne (2011). Sirpalepolitiikasta kohti luovan talouden ekosysteemiä. Loppuraportti Työ- ja elinkeinoministeriön Luovan talouden strategisesta hankkeesta 2008-2011. Työ- elinkeinoministeriön julkaisuja 35/2011. www.tem.fi/files/30750/35_luovan_talouden_netti.pdf

Turunen, Mia (2010). Taidealojen erityispätevyyspaletti – Tarvekartoitus ja tuotekehitys eri taiteenalojen erityispätevyyksistä ja niiden suorittamisesta oppisopimustyyppisenä täydennyskoulutuksena. Hankkeen väliraportti.

Urmäs, Juhana, Kupi, Otto, Nikula, Piia, Penttilä, Anu, Kommonen, Kirsi (2009). ”Kannattaa ottaa pienikin siivu” – Luovien alojen yritysten näkemyksiä kansainvälistymisestä. Mikkeli Business Campus: Helsingin kaupunkorakennuskoulu, Publications N-85. pyk2.aalto.fi/julkaisut/n-sarja/N-85_Julkaisun_e-versio.pdf

Valtioneuvoston selonteko kulttuurin tulevaisuudesta (2011). Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2011:8. <http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2011/liitteet/OKM08.pdf>

Kulttuuri – tulevaisuuden voima; Taustaselvitys kulttuurin tulevaisuus -selontekoa varten. Opetusministeriön julkaisuja 2009:58. <http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2010/liitteet/opm10.pdf?lang=fi>

Kulttuuri – tulevaisuuden voima. Toimikunnan ehdotus selonteoksi kulttuurin tulevaisuudesta. Opetusministeriön julkaisuja 2010:10. <http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2010/liitteet/opm10.pdf?lang=fi>

Varsinais-Suomen elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus (2011). Työvoiman ja koulutuksen tarvetutkimus 2010 – Yhteenveto luovien alojen työnantajahaastatteluiden ja asiantuntijaraadin tuloksista. Varsinais-Suomen elinkeino-, liikenne ja ympäristökeskuksen julkaisuja 2/2011. www.ely-keskus.fi/fi/ELYkeskukset/varsinaissuomenely/Ajankohtaista/Julkaisut/Documents/Varsinais-Suomen%20ELYn%20julkaisuja%202011/2_11%20Ty%C3%B6voiman%20ja%20koulutuksen%20tarvetutkimus%202010.pdf

b. Muiden kulttuuri- ja taidealojen alakohtaisia aineistoja

Viestintä:

Haara, Paula (2012). Viestintäalan ja -ammattien tulevaisuuden osaamistarpeita. Esiselvitys viestintäalan laadullisen ennakkoinnin hankkeelle. Journalismi, viestinnän ja median tutkimuskeskus COMET, Tampereen yliopisto. www.oph.fi/download/141442_Selvitys_viestintaalan_laadullisesta_ennakkoinnista.pdf

Leinonen, Mika ja Haikola, Timo (2008). Viestintä2020 – Audiovisuaalisen viestinnän ja kuvallisen ilmaisun perustutkimintojen osaamistarpeiden ennakointi. Opetushallitus ja Ammattiopisto Lappia. http://www.oph.fi/download/46559_av_viestinnan_ja_kuvilm_osaamistarpeiden_ennakointi.pdf

Raittila, Pentti, Olin, Nina & Stenvall-Virtanen, Sari (2006). Viestintäkoulutuksen nousukäyrä – Monta tietä unelma-ammattiin ja suureen pettymykseen. Viestintäalan ammattikuvat ja koulutustarpeet -hankkeen loppuraportti. Tampereen yliopisto. Tiedotusopin laitos. Julkaisu C 40/2006. http://tampub.uta.fi/V/viestintakoulutuksen_nousukayra_2006.pdf
http://www.uta.fi/laitokset/tiedotus/viest_ammattit/lopprapverkkoversio.pdf

Raittila Pentti & Olin Nina & Stenvall-Virtanen Sari (2005). Viestintäalan ja viestintäammattilaisten työmarkkinat. Viestintäalan ammattikuvat ja koulutustarpeet -projektin väliraportti 3, joulukuu 2005.
http://www.uta.fi/laitokset/tiedotus/viest_ammattit/valiraportti3_301205.pdf

Raittila, Pentti & Olin Nina (2005). Viestintäammatit tulevaisuuden Suomessa. Arvioita työvoimatarpeen ja koulutustarjonnan kohtaamisesta. Viestintäalan ammattikuvat ja koulutustarpeet -projektin väliraportti 2.
http://www.uta.fi/laitokset/tiedotus/viest_ammattit/VALIRAPORTTI31305.pdf
http://www.uta.fi/laitokset/tiedotus/viest_ammattit/uusiraportti.pdf

Kalli Seppo, Muikku Jari & Tuovinen Timoteus (2012). Tietokonegrafiikan ja -animaation osaamisesta uutta kasvua Suomelle. CGI-toimialaselvitys. Digital Media Finland Oy.
www.digitalmedia.fi/uploads/raportit/CGI_raportti_web.pdf

Snellman Kalle (2011). Viestintä muutoksessa. Niukuudesta yltäkylläisyyteen. Liikenne- ja viestintäministeriön julkaisuja 33/2011. www.lvm.fi/c/document_library/get_file?folderId=1551284&name=DLFE-12989.pdf&title=Julkaisuja%2033-2011

Viestinnän Keskusliitto (2008). Viestintäalan muutostekijöitä. Esiselvitys Viestinnän Keskusliiton strategia-työhön. www.vkl.fi/files/473/Viestintaalan_muutostekijoita.pdf

Viestinnän Keskusliitto (2009). Viestintäalasta voittaja. Viestintäalan toimialastrategia.
www.vkl.fi/files/588/Viestintaalasta_voittaja_-_viestintaalan_toimialastrategia_-_raportti.pdf

Argillander, Timo & Martikainen, Virpi (2009). Media 2009. Selvitys alan markkinatilanteesta ja trendeistä. Digital Media Finland Oy. Helsinki: Tekes. www.digitalmedia.fi/uploads/raportit/Media2009.pdf

Viestinnän Keskusliitto (2008). Viestinnän koulutuslinjaukset 2008 – 2010: Määrät alas – laatu ylös.
www.vkl.fi/files/95/koulutuslinjaukset2008_web.pdf

Kulttuurituotanto:

Björkqvist, Leena, Katri Halonen, Laura-Maija Hero, Juha Iso-Aho, Outi Teye & Pekka Uotila (2012). Tuottaja 2020 – Kurkistuksia kulttuurituottajan tulevaisuuteen. Metropolia Ammattikorkeakoulu. Painettu kokoomateos.

Halonen, Katri (toim.) (2012). Kulttuurituottajakoulutuksen suuntaviivoja. Tuottaja2020 -hankkeen loppuraportti. Metropolia Ammattikorkeakoulu.
tuottaja2020.metropolia.fi/fileadmin/user_upload/katalysoi/12_suuntaviivoja_VALMIS.pdf

Mitchell, Ritva & Anu Oinaala (2011). Näkökulmia tuottajakoulutuksen nykytilanteeseen ja tulevaisuuteen. Tuottaja2020 – osaraportti 10. Metropolia Ammattikorkeakoulu. tuottaja2020.metropolia.fi/fileadmin/user_upload/katalysoi/10_Nakokulmia_kulttuurituottajien_koulutukseen_Mitchell_Oinaala_WEB.pdf

Muita Tuottaja2020-julkaisuja: <http://tuottaja2020.metropolia.fi/index.php?id=5>

Halonen, Katri (2004). Huomisen rientoja tuottamassa – tapahtumatuottajien ammatin kehitystrendejä tuottajia kouluttavien ammattikorkeakoulujen näkökulmasta. Cuporen julkaisuja 5. Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäätiö Cupore. http://www.cupore.fi/documents/Cupore_Julkaisu_5_2004.pdf

Halonen, Katri (2005). Visioita ja valintoja – Tapahtumatuotannon tulevaisuus helsinkiläisten tuottajien arvioimana. Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäätiö Cupore, Julkaisuja 10/2005.

http://www.cupore.fi/documents/CUPORE_10_Visioita_ja_valintoja.pdf

Halonen, Katri (2011). Kulttuurituottajat taiteen ja talouden risteyskohdassa. Jyväskylä studies in education, psychology and social research 411. Jyväskylän yliopisto.

<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/27120/9789513943202.pdf?sequence=1>

Piilinen, Iina-Maria & Annika Mäkelä (2008). Mitä kulttuurituottajan tulee osata? Kartoitusta kulttuurituottajan osaamisvaatimuksista Humanistisen ammattikorkeakoulun kulttuurituotannon koulutusohjelman opetussuunnitelmauudistuksen pohjaksi. Kehittämishankeraportti. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/19870/jamk_1234954780_1.pdf?sequence=1

Elina Nikoskinen (2010): Kulttuurituottajana työelämään. HUMAKista valmistuneiden kulttuurituottajien (AMK) työelämään sijoittuminen, koulutuskokemukset ja jatko-opintosuunnitelmat.

www.humak.fi/sites/default/files/kuvat/humak_kutu04_2_0.pdf

Musiikkiala:

Muukkonen, Minna, Mirka Pesonen ja Ulla Pohjannoro (toim.) (2011). Muusikko eilen, tänään ja huomenna. Näkökulmia musiikkialan osaamistarpeisiin. Musiikkialan toimintaympäristöt ja osaamistarve Toive, loppuraportti. Sibelius-Akatemian selvityksiä ja raportteja 13/2011.

http://www2.siba.fi/toive/userfiles/media/Toive_loppuraportti_2011.pdf

Halonen, Katri (2009). Musiikki hyvinvoinnin edistäjänä – Kolme tapausesimerkkiä musiikin innovatiivisesta käytöstä. Musiikkialan toimintaympäristöt ja osaamistarve – Toive, osaraportti 2. Metropolia Ammattikorkeakoulu. www2.siba.fi/toive/userfiles/media/Musiikki_hyvinvoinnin_edistajana_KH.pdf

Pohjannoro, Ulla & Pesonen, Mirka (2009). Musiikkialan ammattilaisten ja harrastajien kouluttajat 2008. Selvitys musiikkioppilaitosten toimintaympäristöjen ja opettajien osaamisen tulevaisuusnäköymistä. Musiikkialan toimintaympäristöt ja osaamistarve – Toive, osaraportti 1. Sibelius-Akatemian selvityksiä ja raportteja 2/2009. www.oph.fi/download/122736_Musalan_kouluttajat_korjattu.pdf

Santala, Matti, Jari Handelberg & Pertti Kiuru (2010). Musiikkialan ennakointi- ja osaamistarveselvitys. Ennakointiprojekti F26, diaarinumero 415/3562/2008. Projekti pk-yritysten kehittämishankkeisiin ja osaamistarpeiden ennakointiselvityksiin Uudenmaan TEkeskuksen ESR- Osaamisen ennakoinnilla kasvua -projektiin. Helsinki. (Aalto-yliopiston kauppakorkeakoulun pienyrityskeskus.)

Esittelyä: http://www.ely-keskus.fi/fi/uutiset/uutiset_alueilta/Sivut/ELY-keskusennakoimassamusiikkialantulevaisuudentrendeja.aspx

Argillander, Timo ja Virpi Martikainen (2009). Musiikkiala 2009. Digital Media Finland Oy.

www.digitalmedia.fi/uploads/raportit/musiikkiala%202009.pdf

Teatteri, tanssi ja sirkus:

Kanerva, Anna & Minna Ruusuvirta (2006). Suomalaisen teatterin tulevaisuus teatterintekijöiden ja kuntien silmin. Yhteenveto teatteriselvityksestä.

www.teatterikeskus.info/images/stories/cupore_teatteriselvitys.pdf

Pirttilä, Ilkka & Pia Houni (2011). Työinto, organisaatiomuutokset ja sukupolvet teatterityössä. Miten sujuu suomalainen teatterityö. Työterveyslaitos.

www.tsr.fi/c/document_library/get_file?folderId=13109&name=DLFE-6174.pdf

Heimonen, Kirsi, Terhi Heino, Samuli Roininen, Merja Snellman, Kaija Suorsa-Aarnio ja Tarja Yoken (2007). Tanssi ammatiksi? – Musiikki-, teatteri- ja tanssialan koulutustoimikunnan tanssijaoston raportti tanssialan tutkintoon johtavasta koulutuksesta. Opetushallitus, Moniste 3/2007.

http://www.oph.fi/download/47000_tanssi_amm.pdf

Åstrand, Riikka (2010). Sirkusalan ammatillinen koulutus ja työelämä. Työpapereita 49, Taiteen keskustoimikunta / tutkimusyksikkö.

http://www.sirkusinfo.fi/files/pdfs/TY%20ty%C3%B6paperi%2049%2010_%28EDM_14_3164_4233%29-1.pdf

Laakkonen, Johanna (toim.) (2009). Tanssissa on tulevaisuus – Tanssin visio ja strategia 2010–2020. Taiteen keskustoimikunta – Valtion tanssitaide-toimikunta.

www.taiteenkeskustoimikunta.fi/documents/10162/50966/ta1.pdf

Laakkonen, Johanna ja Aino Kukkonen (2010). Tanssin strategia 2010–2020 Työpapereita. Taiteen keskustoimikunta – Valtion tanssitaide-toimikunta.

www.taiteenkeskustoimikunta.fi/documents/10162/50966/ta2.pdf

Muotoilu, käsi- ja taideteollisuus:

Puoskari, Tuula & Hannu Simi (2012). Laadullinen ennakointi taideteollisuus-alalla. Selvitystyön loppuraportti Opetushallitukselle. Jokilaaksojen koulutuskuntayhtymä.

Aminoff, Christian, Timo Hänninen, Mikko Kämäräinen ja Janne Loiske (2010). Muotoilun muuttunut rooli. Provoke Design Oy. www.tem.fi/files/26019/MUOTOILUN-MUUTTUNUT-ROOLI-1-2-2010.pdf

Design Business Network Suomalaisen muotoiluliiketoiminnan uusi aalto. Loppuraportti (2007). Taideteollisen korkeakoulu.

Tiivistelmä: http://esrlomake.mol.fi/esrtiepa/loppuraportti_S01655.html Projektin kuvaus:

http://esrlomake.mol.fi/esrtiepa/kuvaus_S01655.html

Holopainen, Mari ja Juha Järvinen (2006). Muotoilun toimialakartoitus 2006. Muotoilun innovaatiokeskus Designium, Taideteollinen korkeakoulu.

www.taik.fi/images/stories/Palvelut_Designium/TOIMIALAKARTOITUS_06_fix.pdf

[Seitamaa-Hakkarainen, Pirita \(2006\). Käsityömuotoilun tulevaisuus. Teoksessa L. Kaukinen & M. Collanus \(toim.\) Tekstejä ja kangastuksia. Puheenvuoroja käsityöstä ja sen tulevaisuudesta. Artefakta 17. Akatiimi. \(p. 186-196\) http://helsinki.academia.edu/PiritaSeitamaaHakkarainen/Papers/765888/Seitamaa-Hakkarai-](http://helsinki.academia.edu/PiritaSeitamaaHakkarainen/Papers/765888/Seitamaa-Hakkarainen_P_2006_Kasityomuotoilun_tulevaisuus_Teoksessa_L_Kaukinen_and_M_Collanus_Toim._.Teksteja_ja_kangastuksia.Puheenvuoroja_kasityosta_ja_sen_tulevaisuudesta.Artefakta_17.Akatiimi.pp.186-196)

[nen P. 2006 . Kasityomuotoilun tulevaisuus. Teoksessa L. Kaukinen and M. Collanus Toim. . Tekstejä ja kangastuksia. Puheenvuoroja käsityöstä ja sen tulevaisuudesta. Artefakta 17. Akatiimi. pp. 186-196](http://helsinki.academia.edu/PiritaSeitamaaHakkarainen/Papers/765888/Seitamaa-Hakkarainen_P_2006_Kasityomuotoilun_tulevaisuus_Teoksessa_L_Kaukinen_and_M_Collanus_Toim._.Teksteja_ja_kangastuksia.Puheenvuoroja_kasityosta_ja_sen_tulevaisuudesta.Artefakta_17.Akatiimi.pp.186-196)

Soini-Salomaa, Kristiina (2011). Muotoilun ja käsi- ja taideteollisuuden tulevaisuus. Helsingin yliopisto Koulutus- ja kehittämiskeskus Palmenia. PP-esitys.

www.lahdenyliopistokeskus.fi/easydata/customers/lahdenyliopistokeskus/files/lahden_tiedepaiva/lahden_tiedepaiva_2011/esitykset_2011/soini-salomaa.pdf

Käsi- ja taideteollisuusliitto Taito ry (2007). Taito Craftnet -projekti 2004-2007 (loppuraportti). www.taito.fi/fileadmin/TaitoGroup/yrityspalvelut/yrityspalvelu_pdf_tiedostot/TaitoCraftnetLoppuraportti-WEB.pdf

Pohjolainen, Kiika (2007). Glamouria vai rutiinia? – Vaatesuunnittelijan ammattitaitovaatimukset ja niiden merkitys opetussuunnitelmien sisällön kehittämisessä. Kehittämishankeraportti. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. https://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/19566/jamk_1183699917_7.pdf?sequence=1

Veräjänkorva, Tiina (2007). Diagnoosi taidekäsityöstä. Tarkastelussa taiteen, muotoilun ja käsityön rajapinta. Taiteen keskustoimikunta, Valtion muotoilutoimikunta. Helsinki. www.taiteenkeskustoimikunta.fi/documents/10162/31076/DIAGNOOSI_%28EDM_14_2555_3520%29.pdf

Elokuva, peliala:

Neogames (toim.) (2008). Suomen pelialan koulutus ja sen kehittämistarpeet. Helsinki: Uudenmaan TE-keskus/SILEprojekti. www.hermia.fi/@Bin/70434/Suomen%20pelialan%20koulutustarpeet.pdf

Suomen pelitoimialan strategia 2010–2015. Neogames ja Suomen Pelinkehittäjät ry. www.hermia.fi/@Bin/777120/Pelistrategia%202010-2015.pdf

Törhönen, Lauri (2007). Suomen elokuvakoulu. Seurantaselvitys elokuva- ja televisiokoulutuksen kehityksestä vuodesta 2000 ja kehittämisnäköymistä. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2007:8. <http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2007/liitteet/tr08.pdf?lang=fi>

Tekstiili- ja vaatetusala:

Aksentjev, A., Maanpää, S., Pakarinen, S. & Piepponen, Eija. (2007). Tekstiili- ja vaatetusalan osaamistarpeiden ennakointi. Opetushallitus ja Turun ammatti-instituutti. http://www.oph.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/oph/embeds/46844_vate_ennakointiloppuraportti.pdf

Lille, Kirsi (2010). Tevallako tulevaisuuteen? – Selvitys muoti- ja designalan hyödyntämättömistä voimavaroista ja potentiaalista. Diges ry, Design Forum Finland, Uudenmaan ELY-keskus. www.diges.info/pdf/Tevallako_Tulevaisuuteen.pdf

Tissari, Tuula (2008). Vaatetusala Suomessa 2017 – Tulevaisuuskuvia ja visio vaatetusalan kehittymisestä. Käsityötieteen pro gradu -tutkielma, Joensuun yliopisto, Savonlinnan opettajankoulutuslaitos, Käsityömuotoilun ja teknologian maisterikoulutusohjelma. publications.uef.fi/pub/URN_NBN_fi_joy-20080050/URN_NBN_fi_joy-20080050.pdf

Matkailu:

Havas, Kristiina, Kristiina Jaakonaho, Pekka Rantanen & Kristian Sievers (2006). MATKA2020 – Matkailukoulutuksen määrällinen ja laadullinen ennakointi. HAAGA Tutkimuksia 2. Haaga Instituutin ammattikorkeakou-

lu. [http://tutkimuspaivat.haaga-helia.fi/fi/tutkimus-ja-kehityspalvelut/julkaisut/liitteet/Matka2020 laadullinen.pdf](http://tutkimuspaivat.haaga-helia.fi/fi/tutkimus-ja-kehityspalvelut/julkaisut/liitteet/Matka2020%20laadullinen.pdf)

Hietanen, Olli (2010). Matkailun ja elämystuotannon tulevaisuus. Loppuraportti matkailun ja elämystuotannon toimialan visiot ja ennakointi -ohjelmasta 2008–2010.

<http://www.experiencebusiness.fi/media/materiaalit/julkaisut/matkailun-ja-el-84mystuotannon-tulevaisuus.pdf>

Hietanen, Olli, Kuusisto, Rauno & Siivonen, Katriina (2009). Matkailun ja elämystuotannon toimialan visiot ja ennakointi -ohjelman väliraportti. TUTU-eJulkaisuja 15/2009. Tulevaisuuden tutkimuskeskus, Turun kauppakorkeakoulu. www.tse.fi/FI/yksikot/erillislaitokset/tutu/Documents/publications/eTutu_2009-15.pdf

Hietanen, Olli (2009). Matkailun ja elämystuotannon osaamiskeskusohjelman tulevaisuuskoulutus. Yhteen-veto alueellisten koulutusverstaiden menetelmistä ja tuloksista. Tutu-julkaisuja 3/2009, Tulevaisuuden tutkimuskeskus, Turun kauppakorkeakoulu.

www.tse.fi/FI/yksikot/erillislaitokset/tutu/Documents/publications/eTutu_2009-15.pdf

Hietanen, Olli (2008): Loppuraportti pääkaupunkiseudun matkailun tulevaisuusverstaista ja Delfoikyselystä. TUTU-eJULKAISUJA 5/2008. Tulevaisuuden tutkimuskeskus, Turun kauppakorkeakoulu.

http://www.tse.fi/FI/yksikot/erillislaitokset/tutu/Documents/publications/eTutu_2008-5.pdf

c. Ulkomaisia kulttuuri-, taide- ja luovien alojen tulevaisuutta käsitteleviä aineistoja

Abadie, Fabienne, Michael Friedewald & K Matthias Weber (2010). Adaptive foresight in the creative content industries: anticipating value chain transformations and need for policy action. Science and Public Policy 37(1), 19-30.

www.ingentaconnect.com/search/download?pub=infobike%3a%2f%2fbee%2f%2f2010%2f00000037%2f00000001%2fart00003&mimetype=application%2fpdf

Alexenberg, Mel (2008). Educating Artists for the Future. Learning at the Intersections of Art, Science, Technology and Culture. Intellect Books, The University of Chicago Press.

Jones, Susan, Gillian Nicol, Louise Wirz (edit.) (2006). Future Forecast: Outcomes and Issues – an appetite for change in visual arts. a-n The Artists Information Company.

www.a-n.co.uk/publications/document/299942

ArtesnetEurope (2010). Peer Power! The Future of Higher Arts Education in Europe. ELIA.

http://www.google.fi/url?sa=t&rct=j&q=peer%20power!%3A%20the%20future%20of%20higher%20arts%20education%20in%20europe&source=web&cd=1&ved=0CCgQFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.elia-art-schools.org%2Fimages%2Factiviteiten%2F20%2Ffiles%2FArtesNetBook%2520%282%29.pdf&ei=F_N6T6GCJO314QTA0ICIBA&usq=AFQjCNGBypl4pFj0TTI4aoCkzjsQlfbkHg&cad=rja

Corcoran, Kieran & Carla Delfos (2010). ArtFutures – Current issues in higher arts education. ELIA.

www.elia-artschools.org/userfiles/File/ArtFutures.pdf

Creative & Cultural Skills (2011). Sector Skills Assessment for the Creative Industries of the UK. blueprint-files.s3.amazonaws.com/1321187227-Sector-Skills-Assessment-for-the-Creative-Industries-of-the-UK.pdf

Creative & Cultural Skills (2010). Sector Skills Assessment for the creative and cultural industries – An analysis of the skills needs of the creative and cultural industries in the UK.

www.ccskills.org.uk/LinkClick.aspx?fileticket=45GSYhJVmoE%3d&tabid=822

Creative & Cultural Skills (2007). The Creative Blueprint: The Sector Skills Agreement for the Creative and Cultural Industries – Skills Needs Assessment.

Creative & Cultural Skills (2009). The Visual Arts Blueprint – A workforce development plan for the visual arts in the UK. www.ccskills.org.uk/LinkClick.aspx?fileticket=a6zcgrcKPQo=&tabid=81

The Futures of Arts and Culture in Wales – FINAL REPORT (2008). Futures Survey conducted by the Centre for Research in Futures and Innovation for Arts Council of Wales, Executive Summary. futures.research.glam.ac.uk/media/files/documents/2009-11-20/Full_Survey_Report_The_Futures_of_Arts_and_Culture_in_Wales.pdf

Nathan, Simon (2011). Skills for the creative industries Investing in the talents of our people.

http://www.google.fi/url?sa=t&rct=j&q=Skills+for+the+creative+industries+Investing+in+the+talents+of+our+people+Simon+Nathan+|+Education+and+skills+|+CBI&source=web&cd=1&ved=0CCUQFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.cbi.org.uk%2Fmedia%2F1055419%2F2011.09-cbi-creative-skills-brief.pdf&ei=Wd9qT6HUG8mg4gS0oZTXBQ&usg=AFQjCNH_TTFmJz2fSuAlfY3d9YIA8CTDdQ&cad=rja

Skills in Creativity, Design and Innovation (2009). Expert group on future skill needs.

www.skillsireland.ie/media/egfsn-091104-cdi.pdf

Zaboura, Nadia, Martina Groeschel & Philipp Oswald (2009). Creative Regions: Regional Analysis on Future Trends for Digital Creative Industries in Baden-Wuerttemberg / Germany.

http://www.google.fi/url?sa=t&rct=j&q=Future+Trends+for+Digital+Creative+Industries+in+Europe&source=web&cd=2&ved=0CC4QFjAB&url=http%3A%2F%2Fwww.lets-create.eu%2Ffileadmin%2F_create%2Fdownloads%2FCReATE_Regional_Analysis_Trends_for_Creative_Industries_Baden_Wuerttemberg.pdf&ei=Ot1qT7OREsqD4gSBjKWjBg&usg=AFQjCNH7GdWeg9viRRGXrkdlKQJWbv1Mww&cad=rja

d. Käynnissä olevia ennakointihankkeita ja -tutkimuksia

Taidealojen erityispätevyyspaletti. Sibelius-Akatemia.

<http://www2.siba.fi/taydannyskoulutus/index.php?id=102&la=fi>

HOC-Well -hanke; I Ennakointi hyvinvointialan ja luovien alojen rajapinnalla. Hämeen ammattikorkeakoulu.

http://portal.hamk.fi/portal/page/portal/HAMK/Tutkimus_ja_kehitys/Hankkeet/hocwell

Metropolis Helsinki - scifi tulevaisuuden suunnittelun ja muotoilun apuvälineenä. Metropolia Ammattikorkeakoulu. <http://wiki.metropolia.fi/display/metropolis/Metropolis+Helsinki>

Futurex - Future Experts 2010-2012. Turun yliopisto. <http://futurex.utu.fi/index.php>

Luova voima – Muotoilun ja käsi- ja taideteollisuuden tulevaisuus. Helsingin yliopisto, Koulutus- ja kehittämiskeskus Palmenia. http://www.helsinki.fi/palmenia/lahti/2012/080212_7.html

3. Muuta aihepiiriin liittyvää aineistoa

a. Kuvataidealaan ja kuvataiteilijoihin liittyviä tutkimuksia ja selvityksiä

Taiteen keskustoimikunnan julkaisuja:

Arpo, Robert (toim.) (2004). Taiteilija Suomessa. Taiteellisen työn muuttuvat edellytykset. Taiteen keskustoimikunnan julkaisuja N:O 28. Helsinki: Taiteen keskustoimikunta.

Karhunen Paula. ja Niininen Mikko (2003). Taidealan ammattikoulutus: esiselvitys. Työpapereita 41. Taiteen keskustoimikunta. Helsinki.

http://edmund.taiteenkeskustoimikunta.fi/default.asp?WCI=wciEDM_Download_Submit&IngDoc_id=601&strFile_nam=TY%20ty%F6pap41.pdf

Karhunen, Paula (2004). Taiteilijakoulutus Suomessa – kehityslinjoja 1960-luvulta 2000-luvulle. Teoksessa Arpo, Robert (toim.). Taiteilija Suomessa. Taiteen keskustoimikunnan julkaisuja n:o 28. Helsinki: Taiteen keskustoimikunta.

Karhunen, Paula (2004). Kuvan ja median koulutuksesta työelämään. Kyselytutkimus ammatillisen tutkinnon suorittaneista. Tilastotietoa taiteesta n:o 33. Helsinki: Taiteen keskustoimikunta.

Karhunen, Paula & Rensujeff, Kaija (2006). Taidealan koulutus ja työmarkkinat. Ammatillisen koulutuksen määrä ja valmistuneiden sijoittuminen. Tutkimusyksikön julkaisuja n:o 31. Helsinki: Taiteen keskustoimikunta.

Karttunen, Sari (2004). Taiteilijoiden lukumäärän kehitys 1950-luvulta 2000-luvulle – kasvaako työvoima työllisyyttä nopeammin?. Teoksessa Arpo, Robert (toim.). Taiteilija Suomessa. Taiteen keskustoimikunnan julkaisuja n:o 28. Helsinki: Taiteen keskustoimikunta.

Karttunen, Sari (2006). Kuvataiteilijoiden koulutusurat. Ammattiopinnot Suomessa ja ulkomailla. Tilastotietoa taiteesta 37. Helsinki: Taiteen keskustoimikunta.

Rensujeff, Kaija (2003). Taiteilijan asema – Raportti työstä ja tulonmuodostuksesta eri taiteenaloilla. Tutkimusyksikön julkaisuja n:o 27. Helsinki: Taiteen keskustoimikunta.

Heikkinen Merja (2007). Valtion taiteilijatuki taiteilijan määrittelijänä. Määrittelyvallan ehtoja ja ulottuvuuksia pohjoismaisen tukimallin suomalaisessa muunnelmassa. Tutkimusyksikön julkaisuja n:o 32. Helsinki: Taiteen keskustoimikunta. Abstract:

www.taiteenkeskustoimikunta.fi/documents/10162/31519/TY+ty+julkaisuja+32+abs+07_%28EDM_14_2596_3572%29.pdf

Rautiainen, Pauli (2006). Taiteilija-apurahajärjestelmän toimivuus ja koettu vaikuttavuus. Selvitys valtion taiteilija-apurahan saajista 2002–2005. Helsinki: Taiteen keskustoimikunta.

Rautiainen, Pauli (2008). "Emme ole voineet tänä vuonna..." Kielteisen taiteilija-apurahapäätöksen vuodelle 2006 saaneiden taiteellinen toiminta ja heidän arvionsa taiteilija-apurahajärjestelmän toimivuudesta. Työpapereita n:o 46. Helsinki: Taiteen keskustoimikunta.

Rautiainen, Pauli (2008). Suomalainen taiteilijatuki. Valtion suora ja välillinen taiteilijatuki taidetoimikuntien perustamisesta tähän päivään. Helsinki: Taiteen keskustoimikunta. Summary:

www.taiteenkeskustoimikunta.fi/documents/10162/31519/TY+ty+julkaisuja+34+08+sum_%28EDM_14_27_07_3699%29.pdf

Rensujeff, Kaija (2005). Uusia mahdollisuuksia ja pieniä läpimurtoja – taiteilijat vuoden 2000 kyselytutkimuksessa ja väestönlaskennassa. Työpapereita – Working Papers 42. Helsinki: Taiteen keskustoimikunta.

Muiden tahojen julkaisuja:

Aaltonen, Terhi (2010). ”Taiteilija ei vanhene” – Haastattelututkimus kuvataiteilijoiden ikääntymiskokemuksista taidemaailmassa. Jyväskylän yliopisto. www.dissertations.jyu.fi/studeduc/9789513940294.pdf

Banks, Mark (2007). The Politics of Cultural Work. Palgrave: New York.

Brandenburg, Cecilia von (2008). Kulttuurin ja hyvinvoinnin välisistä yhteyksistä, Näköaloja taiteen sovelta-vaan käyttöön. Opetusministeriön julkaisuja 2008:12.

<http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2008/liitteet/opm12.pdf?lang=fi>

Cronberg, Tarja (2010). Luova kasvu ja taiteilijan toimeentulo. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2010:6. Helsinki.

<http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2010/liitteet/okmtr06.pdf?lang=fi>

Cronberg, Tarja (2011). Luova kasvu ja taiteilijan toimeentulo. Raportti selvitystoimenpiteistä ja selvittäjä Tarja Cronbergin esitys hallitusohjelmataivoitteiksi. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2011:19.

<http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2011/liitteet/OKMtr19.pdf?lang=fi>

Erävaara Taina ja Velhonoja Matti (toim.) (2005). Kuvataiteen valtakunta, Kuvataiteen ammatillinen koulu-tus Suomessa. ARENEn kuvataidejaoston julkaisuja nro 1, Eura 2005.

Fact Sheets – Luovat alat (2010). Hermia Oy, Tampere.

www.hermia.fi/@Bin/762064/FactSheets_Luovat_alat_2010-3%5b1%5d.pdf

Halonen, Katri (2011). Kulttuurintuottajat taiteen ja talouden risteyskohdassa. Jyväskylä: Jyväskylän yliopis-to. <http://dissertations.jyu.fi/studeduc/9789513943202.pdf>

Havu, Petra, Riikka Talvitie, Päivi Rajakari, Tomi Kuusimäki (2011). Esiselvitysprojekti – Kuvataide- ja musiik-kiala hyvinvointipalveluiden tuottajina. Loppuraportti 29.8.2011. (Kolmio-hankkeelle...)

http://www.artists.fi/files/358/Loppuraportti_30_8.pdf

Rönkä, Anu-Liisa (toim.) (2011). TAIKA - Taide kohtaamisalustana sektorirajat ylittävälle kulttuurisille inno-vaatioille – Hankkeen loppuraportti. Helsingin yliopiston Koulutus- ja kehittämiskeskus Palmenia.

<http://taikahanke.pbworks.com/w/page/38011235/TAIKA-hankkeen%20loppuraportti>

Hohtokari, Marit & Uitto, Markku (2011). Todistus taskussa – työelämä vastassa. Puheenvuoro luovan alan opiskelijoiden työllistymisen puolesta. Työ- ja elinkeinoministeriö.

http://www.tem.fi/files/29923/Toditus_taskussa_-_tyoelama_vastassa_-_puheenvuoro_luovan_alan_opiskelijoiden_tyollistymisen_puolesta.pdf

- Honkanen, Virpi & Sakari Ahola (2003). Kulttuurin koulutus ja uudet urat. Ammattikorkeakouluista kulttuurialalta valmistuneiden koulutuskokemukset, työllistyminen ja yrittäjyys. Koulutussosiologian tutkimuskeskuksen raportti 61. Turun yliopisto, Koulutussosiologian tutkimuskeskus, RUSE:
- Honkanen, Virpi (2005). Töitä on itse luotava. Ammattikorkeakouluista kulttuurialalta valmistuneiden työurat. Julkaisussa Kasvatus 2005/36 (3), 187–199. Jyväskylä: Koulutuksen tutkimuslaitos.
- Honkanen, Virpi (2003). Ammattikorkeakoulututkinnolla kulttuuriyrittäjäksi? Kulttuurialalta valmistuneiden käsitykset koulutukseensa sisältyneistä yrittäjätiedoista. Koulutussosiologian tutkimuskeskus. Kulttuurit, erilaisuus ja kohtaamiset – Kasvatustieteen päivien 2003 julkaisu. <http://www.helsinki.fi/ktl/julkaisut/ktp-2003/osa2#page=81>
- Juvonen, Sanna (2012) Osaattori, ESR-projektin väliraportti. www.osaattori.fi/osaattori/valiraportti.html
- Korjonen-Kuusipuro, Kristiina (2011). Samaa seittiä kutomaan. Visuaalisten alojen ammattitaiteilijoiden verkostoitumisedellytykset Kaakkois-Suomessa. Raportti 16. Etelä-Karjala-instituutti, Lappeenrannan teknillinen yliopisto. http://www.lut.fi/fi/eki/publications/Documents/Samaa%20seittiä%20kutomaan_nettiin.pdf
- Kuusimäki, Tomi (toim.) (2011). Art360 – Kuvataiteen uusien liiketoimintamallien ja manageroinnin kehittämishanke. Satakunnan ammattikorkeakoulu. Sarja D, muut julkaisut 5/2011. publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/38554/ART360nettijulkaisu.pdf?sequence=2
- Lindström, Maarit (2005). Onko luovilla aloilla taloudellista merkitystä? Luovat alat, kulttuurialat ja taidekoulutetut eri toimialoilla. http://www.etlatieto.fi/files/1318_Dp981.pdf
- Loisa, Raija-Leena (2010). Rajoista mahdollisuuksiin – Luovan työn asema ja kerrannaisvaikutukset maakunnallisella alueella. Luovuuden barometri -tutkimushankkeen loppuraportti. Cuporen verkkojulkaisu-ja 5. www.cupore.fi/documents/LuovuudenBarometri.pdf
- Mitchell, Ritva & Kanerva, Anna (2004). Onko sukupuolella merkitystä, onko toimenpiteillä vaikutusta taiteissa ja kulttuurissa. Sukupuolivaikutusten arviointia taiteen ja kulttuurin toimialalla. Cuporen julkaisuja 2/2004. Helsinki: Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämisyhtiö Cupore. http://www.cupore.fi/documents/Cupore_Julkaisu_2_2004.pdf
- Oikkonen, Tarkko & Sami Ahola (2011). Konseptitaide videopeleissä. Tampereen ammattikorkeakoulu, Viestinnän koulutusohjelman opinnäyte. www.theseus17-kk.lib.helsinki.fi/bitstream/handle/10024/26906/Ahola_Sami_Oikkonen_Tarkko.pdf?sequence=1
- Opetus- ja kulttuuriministeriö (2010). Taidekasvatuksen ja kulttuurialan koulutuksen tila Suomessa. Opetus- ja kulttuuriministeriön politiikka-analyysi 2010:1. www.minedu.fi/OPM/Julkaisut/2010/koulutuksen_tila.html
- Pajarinen, Miia (2011). Voisiko tätä tehdä ihan elääkseen: Tarvekartoitus uraa aloittavan kuvataiteilijan ammattikäytäntöoppaalle. Humanistinen ammattikorkeakoulu, opinnäytetyö. http://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/34688/Pajarinen_Miia.pdf?sequence=1
- Pekkarinen, Helena (2007). Kuvataideväilyksen kansainvälistyminen. Helsinki: Diges ry.

Salokannel, Antti (2011). Opetussuunnitelmien muutokset kuvataidekoulutuksessa – Katsaus Lahden taideinstituutin opetussuunnitelmiin vuosilta 1971–2000. Tampereen yliopisto, Kasvatustieteiden laitos, Pro gradu -tutkielma. tutkielmat.uta.fi/pdf/gradu05259.pdf

Wikström, Susa (2009). Maalauksen opintojen opetussuunnitelman laadinta Saimaan ammattikorkeakoulun kuvataiteen yksikölle. Kehittämishankeraportti, toukokuu 2009. http://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/19925/jamk_1246520530_2.pdf?sequence=1

Suomen taiteilijaseura. Taiteilijan ulkomaantulo 2010 -kysely. Yhteenveto vastauksista: www.artists.fi/files/369/diat_ulkomaatulot2010b.pdf

Taideyliopistoselvitystyöryhmän muistio. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2011:1. www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2011/liitteet/tr01.pdf?lang=fi

b. Käynnissä olevia tutkimus- ja kehityshankkeita

Taiteilijan asema 2010. Taiteen keskustoimikunta. <http://www.taiteenkeskustoimikunta.fi/fi/web/tkt/taiteilijan-asema-2010>

Taiteilijan hyvinvointi taidetyön muutoksessa. Työterveyslaitos. <http://www.tsr.fi/tutkimustietoa/tata-tutkitaan/hanke?h=111253>

Kolmio. Satakunnan ammattikorkeakoulu. <http://www.kolmaslahde.fi/kolmaslahde/pilotit/181-kolmio>

Ohjauskulma. Satakunnan ammattikorkeakoulu. <http://www.ohjauskulma.blogspot.com/>

TAIKA II – Taide työelämän laadun ja innovaatiokykyisyyden kehittäjänä. Helsingin yliopisto, Koulutus- ja kehittämiskeskus Palmenia. <http://www.taikahanke.fi>

Magenta. Lapin yliopiston Koulutus- ja kehittämispalvelut. <http://www.ulapland.fi/Suomeksi/Taide/Uutiset.iw3?showmodul=149&newsID=76a0b597-e57e-4a6a-a949-9be51dd4c680>

Osaattori. Lasipalatsin Mediakeskus Oy. <http://www.osaattori.fi/>

Agentti Akatemia – Luovien alojen liiketoimintaosaamisen kehittämishanke. Seinäjoen ammattikorkeakoulu. <http://www.agenttiakatemia.fi/>

CICA. Kuvataideakatemia. <http://changingidentities.eu/>

D-force. Lahden tiede- ja yrityspuisto Oy. <http://www.d-force.fi/>

c. Yhteiskunnallisia ja työelämän muutoksia sekä yleisiä osaamistarpeita käsitteleviä aineistoja

Aalto, Hanna-Kaisa, Ira Ahokas & Tuomo Kuosa (2008). Yleissivistys ja osaaminen työelämässä 2030 – menestyksen eväät tulevaisuudessa. Hankkeen loppuraportti. Tulevaisuuden tutkimuskeskus, TUTUjulkaisuja 1/2008. http://www.tse.fi/FI/yksikot/erillislaitokset/tutu/Documents/publications/Tutu_2008-1.pdf
http://ffrc.utu.fi/julkaisut/tutu-sarja/Tutu_2008-1.pdf

Ahola, Eija, Palkamo, Anne (toim.)(2009). Megatrendit ja me. Tekesin katsaus 255/2009. Helsinki.
www.tekes.fi/fi/document/42973/megatrendit_pdf

Aholainen, Reijo (2009). Suomalainen koulutus 2030 – pitkän aikavälin kehittämistarpeet ja -tavoitteet. Katsaus koulutuksen tulevaisuutta viitoittavaan tutkimukseen. Opetusministeriön laaja-alaisen kutsufoorumin 19.11.2009 taustapaperi.

www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Tapahtumakalenteri/2009/11/Suomalainen_koulutus_2030/3Koulutus_2030_foorumin_tauustapaperi_lopullinen_SU.pdf

Alasoini, Tuomo (2010). Mainettaan parempi työ. Kymmenen väitettä työelämästä. Helsinki: Taloustieto Oy.
http://www.eva.fi/wp-content/uploads/2010/11/mainettaan_parempi_tyo1.pdf

Ananiadou K. & Claro M. (2009). 21st century skills and competences for New Millennium Learners in OECD countries. www.oecd-ilibrary.org/21st-century-skills-and-competences-for-new-millennium-learners-in-oecd-countries_5ks5f2x078kl.pdf;jsessionid=1bsi4jeufr25a.epsi?lon?content_Type=/ns/WorkingPaper&itemId=/content/workingpaper/218525261154&containerItemId=/content/workingpaperseries/19939019&accessItemIds=&mimeType=application/pdf

Casti, John, Leena Ilmola, Petri Rouvinen, Markku Wilenius (2011). Extreme Events.
http://www.etla.fi/files/2660_Xevents.pdf

Cedefop (2010). Skills supply and demand in Europe. Medium-termed forecast up to 2020. Luxembourg: Publications Office of the European Union. http://www.cedefop.europa.eu/EN/Files/3052_en.pdf

Cedefop (2008). Future skill needs in Europe. Medium-term forecast synthesis report, Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities. www.cedefop.europa.eu/download-manager.aspx?id=12969&lang=en&type=publication

European Commission (2010). New skills for new jobs: action now. Report by the expert group on new skills for new jobs prepared for the European Commission. Luxembourg: Publications Office.

Gloaalit skenaariot – Tulevaisuuden pelikentät (2009). Elinkeinoelämän valtuuskunta. http://www.eva.fi/files/2442_Tulevaisuuden_pelikentat.pdf

Future Work Skills 2020. Institute for the Future for the University of Phoenix Research Institute. www.iftf.org/system/files/deliverable/SR-1382A%20UPRI%20future%20work%20skills_sm.pdf

Future Competencies, A report from The Think Tank on Future Competencies – The Summary. www.ffrc.utu.fi/en/research/projects/nordvux/ntt_rapport_sum_en.pdf

Hautamäki, Antti & Kaisa Oksanen (2011). Tulevaisuuden kulttuuriosajaat – Näkökulmia moderniin elämään ja työhön. Eduskunnan tulevaisuusvaliokunta 5/2011.
web.eduskunta.fi/dman/Document.phx?documentId=pg07011142329045&cmd=download

Heikkilä, E. & Pikkarainen, M. (2008). Väestön ja työvoiman kansainvälistyminen nyt ja tulevaisuudessa. Siirtolaisuusinstituutti. www.migrationinstitute.fi/pdf/Siirtolaisuustutkimuksia_A30_ESR.pdf

Heinonen, Sirkka & Juho Ruotsalainen (2011). Kestävä monipaikkaisuus. Sitran Tulevaisuusklinikan 10.12.2010 tulokset. TUTUe-julkaisu 2/2011. http://ffrc.utu.fi/julkaisut/e-julkaisuja/eTutu_2011_2.pdf

Hernesniemi, Hannu (toim.) Digitaalinen Suomi 2020 – Älykäs tie menestykseen. Teknologiateollisuus.

http://www.teknologiainfo.net/content/kirjat/pdf-tiedostot/Sahko_elektroniikka_ja_tietoteollisuus/digitaalinen_suomi-ekirja.pdf

Himanen, Pekka (2004). Välittävä, kannustava ja luova Suomi – Katsaus tietoyhteiskuntamme syviin haasteisiin. Tulevaisuusvaliokunta. Teknologian arviointeja 18, Eduskunnan kanslian julkaisu 4/2004.

[http://www.eduskunta.fi/triphone/bin/thw.cgi/trip?\\${BASE}=ereki&\\${HTML}=akxpdf&\\${SNHTML}=akxeilo ydy&tunniste=EKJ+4/2004](http://www.eduskunta.fi/triphone/bin/thw.cgi/trip?${BASE}=ereki&${HTML}=akxpdf&${SNHTML}=akxeilo ydy&tunniste=EKJ+4/2004)

Identification of future skills needs in micro and craft (-type) enterprises, up to 2020 – Final Report (2011). Forschungsinstitut für berufsbildung im handwork an der Universität zu Köln.

www.ibw.at/components/com_redshop/assets/document/product/qualifikationsbedarf_kl_und_handwerk_sbetrieben_en.pdf

Ilmarinen, Juhani (2006). Pitkää työuraa! Ikääntyminen ja työelämän laatu Euroopan Unionissa (Towards a Longer Worklife! Ageing and the quality of worklife in the European Union). Helsinki: Työterveyslaitos, sosiaali- ja terveysministeriö.

http://www.google.fi/url?sa=t&rct=j&q=stm%20ilmarinen%20pitk%C3%A4%C3%A4%20ty%C3%B6uraa&source=web&cd=1&ved=0CCIQFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.stm.fi%2F%2Fdocument_li-brary%2Fget_file%3FfolderId%3D39503%26name%3DDDLFE-8407.pdf&ei=N5NoT_CcJurg4QTah62FCQ&usq=AFQjCNE2YjQBVMkYs7t5YBf5xBOGfA6zk&cad=rja

Järvinen, Jari, Ilkka Vataja ja Tommi Tuominen (2011). Selvitys keskeisistä tulevaisuuden muutostekijöistä. Foredata Oy.

http://www.oph.fi/download/138585_Selvitys_keskeisista_tulevaisuuden_muutostekijoista_lg.pdf

Järvinen, Päivi (2011). Suomen työelämän muutoksia 2000-luvulla – Tutkimuksesta vaikuttavaan kehittämiseen? TEM-analyysia 35/2011. Työ- ja elinkeinoministeriö.

http://www.tem.fi/files/30500/Suomen_tyoelaman_muutoksia_2000_luvulla.pdf

Kotilainen, Markku (toim) (2009). Alueellinen elinvoimaisuus ja kilpailuedut, TEKESin katsauksia 243/2009, Helsinki. www.tekes.fi/fi/document/27082/alueellinen_elinvoimaisuus_pdf

Kuusi, Otto. Sivistysbarometri kansallisen keskustelun avaajana sivistyksestä ja tulevaisuuden osaamistarpeista. Selvityshenkilön raportti. VATT muistiot 5. www.vatt.fi/file/vatt_publication_pdf/m5.pdf

Linturi, Hannu & Anita Rubin (2011). Oppimisen tulevaisuus 2030 –barometri. TUTU-julkaisu 1/2011.

Tulevaisuuden tutkimuskeskus. http://www.edelphi.fi/fi/groups/ot/documents/tutu_2011_1.pdf

(Julkaisu on lyhennelmä pääraportista, joka on ladattavissa PDF -versiona tutkimusympäristöstä

<http://www.edelphi.fi/fi/groups/ot>)

Lundgren, Kati (toim.) (2012) Ympäristöosaajat2025 – tulevaisuuden osaamistarpeet ympäristöaloilla. Helsinki: Suomen ympäristöopisto SYKLI. www.sykli.fi/upload/media-4f61f8e8d9ac9.pdf

Nurmi, Timo, Mikko Vähätalo, Riikka Saarimaa & Sirkka Heinonen (2010). Ubitrendit 2020: Tulevaisuuden ubiteknologiat. Kehityskulkuja, sovelluksia, trendejä sekä heikkoja signaaleja. TUTU-eJulkaisu 4/2010.

Tulevaisuuden tutkimuskeskus, Turun yliopisto.

www.tse.fi/FI/yksikot/erillislaitokset/tutu/Documents/publications/eTutu_2010-4.pdf

Opetusministeriö (2009). Korkeakoulujen kansainvälistymisstrategia 2009–2015. Opetusministeriön julkaisu 2009:21. www.okm.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2009/liitteet/opm21.pdf?lang=fi

OECD Schooling for Tomorrow, Think Scenarios, Rethink Education, OECD CERI 2006.
www.oecd.org/dataoecd/52/49/36702582.pdf

OECD. Trends Shaping Education 2010. www.oecd.org/dataoecd/40/13/46447355.pdf

Rubin, Anita (2012). Futurex – Future experts -projektin Delfoi-tutkimus. Turun yliopiston koulutus- ja kehittämiskeskus Brahean julkaisuja B:9. futurex.utu.fi/julkaisut-Delfoi_tutkimus_Rubin.pdf

Ruokanen, Tapani (2004). Suomen menestyksen eväät – Tiekartta tulevaisuuteen. EVA.
http://www.eva.fi/wp-content/uploads/files/888_TIEKARTTA_FINAL.pdf

Salo, Markus, Marja Kankaanranta, Kaisa Vähähyyppä ja Maarit Viik-Kajander (2011). Tulevaisuuden taidot ja osaaminen: asiantuntijoiden näkemyksiä vuonna 2020 tarvittavasta osaamisesta. Julkaisussa M. Kankaanranta & S. Vahtivuori-Hänninen (toim.), Opetusteknologia koulun arjessa II, 19-40. Jyväskylän yliopisto, Koulutuksen tutkimuslaitos. ktl.jyu.fi/img/portal/21724/Verkkoversio_102.pdf

Smith, Laurence C. (2011). The New North – The World in 2050.

Sosiaali- ja terveysministeriö (2010). Sosiaali- ja terveysministeriön tulevaisuuskatsaus 2010. Terve ja hyvinvoiva Suomi 2020, Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2010:23.
http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=1087414&name=DLFE-12410.pdf

Suomen Akatemia & Tekes (2006). FinnSight 2015. Tieteen, teknologian ja yhteiskunnan näkymät. Helsinki.
http://www.aka.fi/Tiedostot/Tiedostot/Julkaisut/FinnSight_2015.pdf

Suomen Kuntaliitto (2011). Rakennemuutoskatsaus 2011.
shop.kunnat.net/download.php?filename=uploads/rakennemuutoskatsaus_ebook_pienempi.pdf

Tapio, Petri, Johanna Kohl, Sarianne Tikkanen, Sofi Salonen. Kestävän kehityksen torille 2020 – Skenaarioreportti. Tulevaisuuden tutkimuskeskus, eJulkaisuja 1/2007.
www.tse.fi/FI/yksikot/erillislaitokset/tutu/Documents/publications/eTutu_2007-1.pdf

Tulevaisuuden osaaminen – Tiivistelmä. www.nordvux.net/download/2257/
Koko raportti osoitteesta www.nordvux.net

Työterveyslaitos (2010). Työn sankareita ja selviytyjiä. Työ ja hyvinvointi vuoden 2025 Suomessa.

Työ- ja elinkeinoministeriö (2010). Haasteista mahdollisuuksista, Tulevaisuuskatsaus 8.9.2010.
http://www.tem.fi/files/27752/TEM_tulevaisuuskatsaus_080910.pdf

Työ- ja elinkeinoministeriö (2011). Työelämä ja markkinat 2007–2015. TEM-raportteja 1/2011. Työ- ja elinkeinoministeriö, työelämä- ja markkinaosasto.
www.tem.fi/files/28989/raportti_1_2011_tyoleama_ja_markkinat.pdf

Työ- ja elinkeinoministeriö (2008) Kansallinen innovaatiostrategia.
http://www.tem.fi/files/19704/Kansallinen_innovaatiostrategia_12062008.pdf

Valtioneuvoston ennakointiverkosto 2007–2011 – Loppuraportti. Valtioneuvoston kanslian raporttisarja 8/2011. <http://www.vnk.fi/julkaisukansio/2011/r08-ennakointiverkoston-loppuraportti/PDF/fi.pdf>

Valtioneuvoston kanslia (2009). Yhdessä ja erikseen – Maailma ja Suomi 2010-luvulla. Toimintaympäristökuvaus ministeriöiden tulevaisuuskatsausten taustaksi, Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 33/2009. vnk.fi/julkaisukansio/2009/j33-yhdessa-ja-erikseen-j03-together/pdf/fi.pdf

10 tulevaisuuden kipupistettä. Tulevaisuusvaliokunnan 2007–2011 yhteenvetoa ja arviointia. Eduskunnan tulevaisuusvaliokunnan julkaisu 6/2011. [http://www.eduskunta.fi/triphome/bin/thw.cgi/trip?\\${BASE}=erekj&\\${HTML}=akxpdf&\\${SNHTML}=akxeilo ydy&tunniste=TUVJ+6/2011](http://www.eduskunta.fi/triphome/bin/thw.cgi/trip?${BASE}=erekj&${HTML}=akxpdf&${SNHTML}=akxeilo ydy&tunniste=TUVJ+6/2011)

Elinkeinoelämän keskusliitto:

Elinkeinoelämän keskusliitto (2011). Oivallus – Loppuraportti. http://www.ek.fi/ek/fi/tutkimukset_julkaisut/2011/5_touko/Oivallus-web-v4_final.pdf

Pöyry. Oivallus -hankkeen esiselvitys. Elinkeinoelämän keskusliitto. http://ek.multiedition.fi/oivallus/fi/liitetiedostot/arkisto/raportti_oivallus_esiselvitys191208_finale.pdf

Kaskinen, Tuuli, Outi Kuittinen, Tommi Laitio, Mikko Rissanen, Outi Silfverberg, Tuula Tuomi. Superyksilöistä joukkovoimaan – mistä osaamispuheesta puhutaan ja pitäisi puhua. EK:n Oivallus-hankkeen II esiselvitys. Demos Helsinki. ek.multiedition.fi/oivallus/fi/liitetiedostot/ajankohtaiset/SuperyksilistjoukkovoimaanFINAL.pdf

Elinkeinoelämän keskusliitto (2006). Tulevaisuusluotain. Verkostoitumisesta voimaa osaamiseen. Loppuraportti. http://www.hpl.fi/ek_suomeksi/ajankohtaista/tutkimukset_ja_julkaisut/ek_julkaisuarkisto/2006/18_10_06_Tulevaisuusluotain_final.pdf

Elinkeinoelämän keskusliitto EK (2006). Palvelut 2020 – Osaaminen kansainvälisessä palveluyhteiskunnassa. Loppuraportti. http://www.hpl.fi/ek_suomeksi/ajankohtaista/tutkimukset_ja_julkaisut/ek_julkaisuarkisto/2006/18_10_20_06_Palvelut2020_loppuraportti.pdf

d. Koulutus- ja työvoimatarpeiden määrällinen ennakointi

Honkatukia, Juha, Jussi Ahokas & Kimmo Marttila (2010). Työvoiman tarve Suomen taloudessa vuosina 2010–2025. Valtion taloudellinen tutkimuskeskus. Tutkimukset 154. Helsinki. http://www.vatt.fi/file/vatt_publication_pdf/t154.pdf

Ahokas, Jussi & Juha Honkatukia (2010). Poliittikkatoimien vaikutukset työvoiman tarpeeseen Suomen taloudessa 2010–2025. Tutkimukset 161. VATT 2010. www.vatt.fi/file/vatt_publication_pdf/t161.pdf

Hanhijoki, Ilpo, Katajisto, Jukka, Kimari, Matti & Savioja, Hannele (2011). Koulutus ja työvoiman kysyntä 2025. Ennakointituloksia tulevaisuuden työpaikoista ja koulutustarpeista. Raportit ja selvitykset 2011:25 http://www.oph.fi/download/138322_Koulutus_ja_tyovoiman_kysynta_2025_Ennakointituloksia_tulevaisuuden_tyopaikoista_ja_koulutustarpeista.pdf

Hanhijoki, Ilpo, Katajisto, Jukka, Kimari, Matti & Savioja, Hannele (2009). Koulutus ja työvoiman kysyntä 2020. Tulevaisuuden työpaikat – osajia tarvitaan. Helsinki: Opetushallitus.

Opetus- ja kulttuuriministeriö (2011). Koulutus ja tutkimus vuosina 2011–2016 – Kehittämissuunnitelma.. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2012:1.

www.minedu.fi/OPM/Julkaisut/2012/liitteet/okm01.pdf?lang=fi

Opetus- ja kulttuuriministeriö (2011). Tasapainoiseen työllisyyskehitykseen 2025 – Ehdotus koulutustarjonnan tavoitteiksi vuodelle 2016. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2011:16.

<http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2011/liitteet/tr16.pdf?lang=fi>

Työministeriö (2007). Työvoima 2025. Täystyöllisyys, korkea tuottavuus ja hyvät työpaikat hyvinvoinnin perustana työikäisen väestön vähentyessä. Työpoliittinen tutkimus. Työministeriö, Helsinki. http://www.mol.fi/mol/fi/99_pdf/fi/06_tyoministerio/06_julkaisut/06_tutkimus/tpt325.pdf

Backman, Heidi & Westerholm, Annika (2009). Yrke 2020 – En prognos över behovet av svenskspråkig arbetskraft och yrkes- och högskoleutbildning för svenskspråkiga. Utbildningsstyrelsen.

www.oph.fi/download/112962_yrke2020.pdf

Leveälahti, Järvinen (2007). Alueiden työvoima- ja koulutustarpeiden muutoksia 2010-luvulla – Yhteenveto maakuntien liittojen keskeisistä ennakointituloksista. Opetushallitus, Moniste 17/2007.

http://www.oph.fi/download/46865_al_tv_ja_koulutust.pdf

Heinonen, Ville & Olli Poropudas (2006). Aikuiskoulutuksen mitoitusanalyysi. Opetusministeriön julkaisuja 2006:45. www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2006/liitteet/opm45.pdf?lang=fi

Liite 2. Aineistomatriisi kuvataidealan osaamistarveselvityksistä

Julkaisu	Kuvataiteen koulutus ja tutkimus Suomessa 2007
Julkaisuvuosi	2008
Ennakointitiedon tuottaja	Opetusministeriö
Koulutusaste	AMK, yliopisto
Tavoite	Tarkastella kuvataidealan koulutusta ja tutkimusta Suomen yliopistoissa ja ammattikorkeakouluissa ja tuottaa ehdotuksia siitä, miten alan koulutus ja tutkimus on tarkoituksenmukaisinta järjestää näissä oppilaitoksissa vuoteen 2012 mennessä ja miten se tulisi mitoittaa ottaen huomioon työelämän ja alan kehittymisen tarpeet.
Verkosto	Opetusministeriön asettama selvitysryhmä. Puheenjohtajana Valtion taidemuseon ylijohtaja Risto Ruohonen ja jäsenenä kulttuurin koulutusjohtaja, kuvataiteilija Juhani Järvinen Etelä-Karjalan ammattikorkeakoulusta ja professori Tarja Pitkänen-Walter Kuvataideakatemiasta. Sihteerinä kehittämispäällikkö Anne Ahtiainen Kuvataideakatemiasta.
Osaamistarpeiden ennakointiprosessi	Työryhmä kokoontui viisitoista kertaa ja järjesti erilliset kuulemistilaisuudet Kuvataideakatemialle, ammattikorkeakoulukentälle ja järjestökentälle sekä kuuli Taideteollisen korkeakoulun ja Lapin yliopiston edustajia. Ryhmä sai myös kirjalliset kannanotot useimmista ammattikorkeakouluista. Selvitys painottuu ennakoinnissaan lähinnä koulutusmäärätarpeisiin ja koulutusrakenteen kehittämiseen, mutta siinä käsitellään jonkin verran myös kuvataiteilijoiden osaamista ja osaamisen kehittämistä.
Toimintataso	Valtakunnallinen
Ennakointimenetelmät	Asiantuntijatyöryhmä
Ennakoinnin aikajänne	Vuoteen 2012
Tulokset	
Yleiset osaamistarpeet	
– verkosto- ja vuorovaikutusosaaminen	"Koulutuksessa [ylempi ammattikorkeakoulututkinto] voidaan tämän lisäksi kasvattaa ammatissa tarvittavaa markkinointiosaamista ja ihmissuhdetaitoja." "Kansallisten ja erityisesti kansainvälisten mahdollisuuksien rakentamisessa on erityinen merkitys sellaisen osaamisen kehittämisessä, joka välittäjän roolissa auttaa taiteilijaa löytämään yleisönsä ja asiakkaansa. Vaikka meillä pitäisi kehittää kuraattorien ja galleristien toimintamahdollisuuksia ja osaamista, tulisi myös huolehtia tulevien kuvataiteilijoiden kansainvälisestä verkottumisesta jo opintojen aikana." "Kansainvälisten verkostojen rakentaminen syventää opiskelijoiden kansainvälistä osaamista ja ammattitaitoa ja vahvistaa heidän kansainvälisiä yhteyksiään opintojen alusta lähtien."

– kansainvälisyys- ja kulttuuriosaaminen	"Kuvataiteilijoiden työllistymismahdollisuudet ovat paitsi paikallisia ja kansallisia niin nykyisin myös kansainvälisiä. Kuvataiteen muodot ja ilmaisukeinot eivät rajoita tekijöiden mahdollisuuksia kuvataiteen kansainvälisillä markkinoilla. Kansallisten ja erityisesti kansainvälisten mahdollisuuksien rakentamisessa on erityinen merkitys sellaisen osaamisen kehittymisessä, joka välittäjän roolissa auttaa taiteilijaa löytämään yleisönsä ja asiakkaansa. Vaikka meillä pitäisi kehittää kuraattorien ja galleristien toimintamahdollisuuksia ja osaamista, tulisi myös huolehtia tulevien kuvataiteilijoiden kansainvälisestä verkottumisesta jo opintojen aikana." "Kansainvälisten verkostojen rakentaminen syventää opiskelijoiden kansainvälistä osaamista ja ammattitaitoa ja vahvistaa heidän kansainvälisiä yhteyksiään opintojen alusta lähtien." "Jo koulutuksen loppuvaiheessa olevat opiskelijat tulisi perehdyttää kansainvälisiin markkinoihin. Tämän toiminnan kehittämiseen tulisi suunnata varoja." "Kansainvälistyminen on erityisen tarpeellista ja luontevaa kuvataiteen alalla. Esim. Kuvataideakatemian opiskelijoina on paljon ulkomaisia opiskelijoita, joten opetus tapahtuu osin myös englannin kielellä. Muulla kuin suomen kielellä tapahtuvaan opetukseen ei ole ollut erillistä resursointia. Koulutusta tulisi kehittää nykyiseltä kansainvälisyyden tasolta ja resursoida se asianmukaisesti." "Ylempi ammattikorkeakoulututkinto mahdollistaa ammatillisen osaamisen syventämisen koulutettujen määrää lisäämättä ja on tärkeää ammatin kansainvälisen toiminnan kannalta."
– yrittäjyys- ja liiketoimintaosaaminen	"Koulutuksen piirissä täytyisi kehittää valmiuksia niin kuvataiteen uusien, vasta kehittymässä olevien, kuin kuvataiteen perinteistenkin muotojen tehokkaampaan integrointiin yhteiskuntaan. Kuvataiteen markkinoiden toimintaan ja mahdollisuuksiin tulisi perehtyä. Soveltuvien osien integroitumista näihin molempiin sekä alan erityisluonteen huomioon ottaen yrittäjyyskoulutusta tulisi jo koulutusvaiheessa kehittää." "Tutkintoon kuuluvassa opetuksessa tulee kiinnittää entistä enemmän huomiota kuvataiteilijoiden kykyyn ja mahdollisuuksiin toimia itsenäisinä ammatinharjoittajina. Ainakin osassa opintokokonaisuuksissa on mahdollista hyödyntää myös muiden taidealojen oppilaitosten kokemuksia." "Koulutuksessa [ylempi ammattikorkeakoulututkinto] voidaan tämän lisäksi kasvattaa ammatissa tarvittavaa markkinointiosaamista ja ihmissuhdetaitoja."
– palveluosaaminen	"Kansallisten ja erityisesti kansainvälisten mahdollisuuksien rakentamisessa on erityinen merkitys sellaisen osaamisen kehittymisessä, joka välittäjän roolissa auttaa taiteilijaa löytämään yleisönsä ja asiakkaansa."
– teknologia- ja tietotekniikkaosaaminen	
– ympäristö- ja eettinen osaaminen	

– itseohjautuvuuden ja työssä jaksamisen taidot	"Aikuiskoulutus ja täydennyskoulutus ovat tarpeellisia alalla, jonka ominaispiirre on jatkuva uudistuminen."
– muuta	"Koulutukseen tulisi kaikilla tasoilla räätälöidä myös myöhempää työllistymistä edistäviä muita opintoja varsinaisten taiteelliseen työhön tähtäävien opintojen lisäksi."
Alakohtaiset osaamistarpeet	"Kuvataiteilijoiden työllistyminen kuvataiteen opetustehtäviin edellyttää yleensä lisäksi pedagogista pätevyyttä." "Kuvataiteen markkinoiden toimintaan ja mahdollisuuksiin tulisi perehtyä."
Rajapinnat suhteessa muihin aloihin	"Koulutuksen piirissä täytyisi kehittää valmiuksia niin kuvataiteen uusien, vasta kehittymässä olevien, kuin kuvataiteen perinteistenkin muotojen tehokkaampaan integrointiin yhteiskuntaan." "Kuvataiteilijan ja yhteiskunnan suhde on otettava huomioon koulutusta kehitettäessä. Kuvataiteilijan ammatti on kommunikointia ympäröivän yhteisön kanssa... Kapean taiteilijakuvan syynä on myös kuvataiteen marginaalinen asema yhteisöissä; kuvataiteilijoiden ammattitaitoa ei hyödynnetä täysimääräisesti. Alueellisissa strategioissa visuaalisen ympäristön ilme nähdään kilpailutekijänä, ja kuvataiteilijalla olisi ammatillisia valmiuksia toimia tämän kehittämisessä. Esimerkiksi työelämälähtöisyyttä ja alueellisuuden ominaispiirteitä korostavan ammattikorkeakoulun kuvataiteen ylempi tutkinto voisi kehittää vuorovaikutusta yhteisönsä kanssa. Esteettisten arvojen näkyminen ympäristössä paitsi vahvistaa yleistä hyvää elämää ja arkipäivän elämisen mielekkyyttä, myös esittää rikastuttavia/vaihtoehtoisia kysymyksiä ja lähestymistapoja maailmassa oloon. Taiteilijoiden ammattitaidon laajempi hyödyntäminen voisi toimia maamme houkuttelevuutta ja kilpailukykyä lisäävänä tekijänä." "Monialaisissa ammattikorkeakouluissa voisi olla hedelmällistä selvittää alojen välisiä yhteistyömahdollisuuksia, joita voisi löytyä esimerkiksi ympäristö- ja yhteisötaiteen suunnalta." "Kuvataiteen tuottaja- / kuraattorikoulutusta tulisi kehittää asiantuntevan välittäjäportaana luomiseksi kuvataiteen kentälle. Koulutuksen kehittämisvastuu voisi olla Kuvataideakatemialla." "Myös esim. ammattikorkeakoulun medianomi-tutkintonimikkeen taakse voi kätkeytyä kuvataiteilija."

Julkaisu	Yrittäjyyden ja palkkatyön rajapinnalla? Työn ja toimeentulon rakentuminen eri ammateissa 2000-luvun Suomessa
Julkaisuvuosi	2007
Ennakointitiedon tuottaja	Elisa Akola, Jarna Heinonen, Anne Kovalainen, Tommi Pukkinen, Johanna Österberg / Turun kauppakorkeakoulun johtamisen laitos ja TSE Entre
Koulutusaste	Ei täsmennetty.
Tavoite	Syventää ja laajentaa käsitystä palkkatyöstä yrittäjyyteen, laajentaa tarkastelu koskemaan uusia ammattiryhmiä kokonaisvaltaisemman käsityksen saamiseksi siirtymistä yrittäjäksi sekä erilaisten ammattiryhmien välisten erojen tunnistamiseksi sekä tarkastella yrittäjyyden ja palkkatyön välistä vuorottelua ja rinnakkaisuutta yksilön työuralla. Tutkimusraportissa kuvataan työn ja toimeentulon rakentumista erityisesti yrittäjyyden ja palkkatyön rajapinnalla yrittäjäksi siirtymisen, nykytilan ja tulevaisuuden näkökulmista.
Verkosto	Tutkimus on osa Työpoliittista tutkimusohjelmaa (2003–2007). Seurantaryhmään on kuulunut yrittäjyyden asiantuntijoita työmarkkinakeskusjärjestöistä, kauppa- ja teollisuusministeriöstä ja työministeriöstä. Tutkimusta ovat ohjanneet professori Anne Kovalainen ja dosentti Jarna Heinonen.
Osaamistarpeiden ennakointiprosessi	Tutkimus perustuu kirjallisuuteen, aihetta käsittelevän tilastoaineiston analyysiin sekä laajaan, valtakunnalliseen freelance-journalistien, kuvataiteilijoiden sekä kääntäjien ja tulkkien työskentelyä ja toimeentuloa valottavaan kyselytutkimusaineistoon. Tilastoaineiston avulla hahmotetaan työmarkkinoilla tapahtuvia yleisiä, laajempia virtoja yrittäjyyden ja palkkatyön välillä. Kyselyaineistoja käytetään analysoitaessa tutkimukseen valittujen ammattiryhmien työn ja toimeentulon organisoitumista. Kuvataiteilijoille suunnatussa kyselyssä on kysytty vastaajan omaa arviota tilanteestaan 10 vuoden kuluessa sekä sitä, minkälaista osaamista vastaaja olettaa tarvitsevänsä tulevaisuudessa. Lisäksi osaamistarpeita on arvioitu kyselyn erilaisten väittämien avulla.
Toimintataso	Valtakunnallinen
Ennakointimenetelmät	Kysely kuvataiteilijoille
Ennakoinnin aikajänne	10 vuotta, "tulevaisuus"
Tulokset	
Yleiset osaamistarpeet	
– verkosto- ja vuorovaikutusosaaminen	"Erityisesti kaivataan markkinointiin ja myyntiin liittyvää osaamista mukaan lukien erilaiset kommunikointi- ja viestintätaidot." "Taiteilijat haluaisivat kehittää verkostonluomistaitojaan sekä apurahan kirjoittamisessa tarvittavaa osaamista."
– kansainvälisyys- ja kulttuuriosaaminen	"Myös kielitaidon parantaminen koettiin tärkeäksi, sillä osa taiteilijoista ilmaisi halukkuutensa näyttelyiden pitämiseen ulkomailla."

– yrittäjyys- ja liiketoiminta-osaaminen	"Kuvataiteilijat kokevat tarvitsevänsä tulevaisuudessa kaupallista ja yrittäjyyteen liittyvää osaamista. Erityisesti kaivataan markkinointiin ja myyntiin liittyvää osaamista mukaan lukien erilaiset kommunikointi- ja viestintätaidot." "Toinen yrittäjyyteen liittyvä osaamistarve liittyi enemmänkin toiminnan taloudelliseen puoleen. Kuvataiteilijat halusivat oppia lisää rahoituskanavista, verotuksesta, kirjanpidosta, budjetoinnista ja hinnoittelusta." "Yhteiskunnallisen murroksen myötä yrittäjyys on avautunut todelliseksi ja tarkoituksenmukaiseksi uravaihtoehdoksi monille sellaisille sektoreille, joissa sen rooli on aiemmin nähty vähäisenä."
– palveluosaaminen	
– teknologia- ja tietotekninen osaaminen	"Erittäin vahvana osaamistarpeena nousi esiin myös tietoteknisten valmiuksien kehittäminen. Tämä pitää sisällään esimerkiksi atk-taidot, internetin hyödyntämisen ja kotisivujen tekemisen ja ylläpitämisen, taitto- ja kuvankäsittelyohjelmien hallinnan sekä digitaalisen kuvauksen oppimisen."
– ympäristö- ja eettinen osaaminen	
– itseohjautuvuuden ja työssä jaksamisen taidot	"Osaamistarpeita kartoittavan kysymyksen vastausten joukossa oli lisäksi vastauksia, joissa korostettiin henkistä osaamista ja henkisen kapasiteetin kehittämistä. Kuvataiteilijat kokivat tarvitsevänsä esimerkiksi rohkeutta, sitkeyttä, jaksamista, yksinäisyyden- ja paineensietokykyä sekä uteliaisuutta ja valppautta seurata yhteiskunnallisia muutoksia." "Osa vastaajista toi esiin tarpeen suunnitella toimintaansa pidemmällä aikavälillä."
– muuta	
Alakohtaiset osaamistarpeet	"Osa vastaajista kaipasi myös lisää taiteellisessa työssä tarvittavaa osaamista, kuten uusien materiaalien ja menetelmien oppimista sekä uusiin taidemuotoihin tutustumista. Koska moni taiteilija työskentelee palkkatyössä opetuksen parissa, pedagogisen osaamisen lisääminen koettiin myös tärkeäksi."
Rajapinnat suhteessa muihin aloihin	"Tässä käsillä olevassa tutkimusraportissa keskitytään erityisesti sellaisiin ammattiryhmiin, jotka toimivat koulutuksensa, toimialan luonteen tai työmarkkinoiden rakenteiden vuoksi yrittäjyyden ja palkkatyön rajapinnassa. Yrittäjyyttä ei aiemmin ole tutkittu nimenomaan tähän rajapintaan liittyvänä ilmiönä. Vaikka laajat yhteiskunnalliset murrokset osaltaan vaikuttavat myös rajapinnassa tapahtuvaan yrittäjyyteen, on oletettavaa, että yrittäjyys näissä ns. 'vapaissa' ammateissa on kenties luonnollinen, ellei peräti ainut tapa harjoittaa ammattia." "Tarkastelun kohteena ovat vastaavasti palkkatyön ja yrittäjyyden rajapinnassa työskentelevät taiteellisen koulutuksen saaneet yksilöt, joiden toimeentulo muodostuu useista eri tulonlähteistä. Esimerkkinä portfoliotoimeentulosta tutkimuksessa tarkastellaan kuvataiteilijoita."

Julkaisu	Kuvataideakatemia - Tutkimus valmistuneille opiskelijoille 2010
Julkaisuvuosi	2010
Ennakointitiedon tuottaja	Etta Partanen & Juuso Heinisuo / Innolink Research Oy
Koulutusaste	Yliopisto
Tavoite	Saada lisätietoa Kuvataideakatemiasta valmistuneiden opiskelijoiden opiskelunajasta, nykyhetken työtilanteesta ja tulevaisuuden näkymistä. Tutkimuksen avulla selvitettiin esimerkiksi opiskelun kulkua (aloitus- ja valmistumisvuotta, pohjakoulutusta ja suuntautumisvaihtoehtoja), Kuvataideakatemian onnistumista eri tekijöiden suhteen sekä tekijöiden merkitystä opiskelijoille, opiskelunajan antamia valmiuksia, nykyisen työtilanteen kuvaa, lisäkouluttautumisen tarvetta sekä kiinnostusta alumni-toimintaan.
Verkosto	
Osaamistarpeiden ennakointiprosessi	Kyselyssä on selvitetty avoimella kysymyksellä millaiselle lisäkoulutukselle vastaajilla olisi tarvetta. Tutkimusraportti ei kuitenkaan sisällä vastausten teemoittelua tai analyysiä.
Toimintataso	
Ennakointimenetelmät	Valmistuneiden opiskelijoiden puhelinhaastatteluita
Ennakoinnin aikajänne	Ei määritelty, "tulevaisuus"
Tulokset	
Yleiset osaamistarpeet	
– verkosto- ja vuorovaikutusosaaminen	"Erityisesti olisi hyvä tavata muita..."
– kansainvälisyys- ja kulttuuriosaaminen	"Kielitaitoa haluaisin kohentaa."
– yrittäjyys- ja liiketoimintaosaaminen	
– palvelu-osaaminen	
– teknologia- ja tietotekni- nen osaaminen	Mainintoja teknologisesta ja tietoteknisestä koulutuksesta, ohjelmien käytöstä, netin kautta toimimisesta, digikuvauksesta, editoinnista ja muusta laitteiden käsittelystä. Lisäksi mainittu teknologian hyödyntäminen taiteessa.
– ympäristö- ja eettinen osaaminen	
– itseohjautuvuuden ja työssä jaksamisen taidot	Mainintoja uuden oppimisesta ja itsensä kehittämisestä, tietojen päivittämisestä, ajantasaistamisesta ja täydentämisestä. "Toivoisin tietäväni jostain muusta alasta yhtä paljon, etten olisi niin yksisilmäinen."
– muuta	
Alakohtaiset osaamistarpeet	Useat vastaajat mainitsivat pedagogiset opinnot tai taiteen opettamisen. Lisäksi mainintoja erilaisista ammattiin liittyvistä tekniikoista, väriaineista, liikkuvaan kuvaan ja videoformaatteihin liittyvästä koulutuksesta yms. Toivotaan myös laajempaa monialaisuutta opetukseen.

	Useat vastaajat mainitsevat jatko-opiskelut tai tohtorintutkinnon. Lisäksi mainintoja taiteen tutkimisesta ja teoreettisesta koulutuksesta.
Rajapinnat suhteessa muihin aloihin	Yksittäisiä mainintoja eri aloihin liittyen: musiikin teknologiasta ja äänen fysiologiasta, käsityöläisyydestä puu- tai metallialalla, videopelien kehittämisestä, Turun ammattikorkeakoulun erikoistumisopinnoista Taide julkisissa tiloissa, mediakoulutuksesta, kuraattorin kanssa työskentelystä. ”Kuvataideakatemia voisi panostaa vastaavanlaiseen [Turun amk:n Taide julkisissa tiloissa] muille kuin opiskelijoille eli jo ammatissaa toimiville taiteilijoille suunnattuun koulutukseen.” ”Haluaisin jonkinlaisen lisäammatin, mutta en halua opettajaksi. Toimeentulon kannalta toinen ammatti olisi tärkeää, mutta sen tulisi kuitenkin olla osa-aikainen työ. Se ei saisi olla liian lähellä taiteilijan työtä, muttei liian kaukanaakaan.”

Julkaisu	Lapin taiteilijaseuran jäsenistön osaamisen ja seuran kehittämistarpeiden kartoitus 2010
Julkaisuvuosi	2010
Ennakointitiedon tuottaja	Merja Miettinen / Lapin taiteilijaseura, Katariina Imporanta / Lapin yliopiston Koulutus- ja kehittämispalvelut
Koulutusaste	Ei täsmennetty
Tavoite	Selvittää seuran jäsenten osaamista, halukkuutta ja kehittämistarpeita yritysyhteistyötä ja taiteilijaseuran toiminnan kehittämistä varten.
Verkosto	Lapin taiteilijaseura aloitti vuonna 2010 Lapin visuaalisen taiteen keskuksen esiselvityshankkeen, jonka tavoitteena on kehittää visuaalisen taiteen manageriosaamista Lapissa. Esiselvityshanketta rahoittavat Lapin taiteilijaseuran lisäksi Lapin liitto, Lapin taidetoimikunta ja Rovaniemen kaupunki. Esiselvityshankkeeseen visuaalisen taiteen manageriksi palkattiin Merja Miettinen. Selvityksen haastatteluosuus toteutettiin yhteistyössä Lapin yliopiston Koulutus- ja kehittämispalveluiden kanssa, koska haastattelut toimivat taustatyönä Lapin taiteilijaseuran ja Lapin yliopiston koulutus- ja kehittämispalveluiden yhteiselle hankevalmistelutyölle. Koulutus- ja kehittämispalvelut käyttää haastattelujen tuloksia myös valtakunnalliseen Taiteen erityispätevyyspaletti -hankkeeseen, jossa kartoitetaan taidealojen tulevaisuuden osaamistarpeita.
Osaamistarpeiden ennakointiprosessi	Taiteilijaseuran jäsenille tehdyissä kyselyssä ja haastatteluissa jäsenet muun muassa arvioivat omia koulutustarpeitaan sekä taiteilijan asemaa tulevaisuudessa.
Toimintataso	Alueellinen (Lappi)
Ennakointimenetelmät	Verkkokysely ja haastatteluja Lapin taiteilijaseuran jäsenille
Ennakoinnin aikajänne	Ei määritelty, "tulevaisuus"
Tulokset	
Yleiset osaamistarpeet	
– verkosto- ja vuorovaikutusosaaminen	"Ammatillisina kehittymistarpeina kiinnostivat myös ... verkostoituminen, työskentely ihmisten kanssa" "Kaikkein tarpeellisimmiksi koulutuksiksi haastateltavat arvioivat ... koulutuksen kuvataiteilijan asiakkaisiin ja myyntitilanteeseen liittyen (51,7 %) sekä markkinoinnin ja viestinnän (48,3 %)." Vastausvaihtoehtona myös: Esiintymis- ja vuorovaikutustaidot
– kansainvälisyys- ja kulttuuriosaaminen	"Kysyttäessä avoimella kysymyksellä muita mahdollisia koulutustarpeita, haastateltavat mainitsivat ... kansainvälisen toiminnan, kielten opetuksen" "Ammatillisina kehittymistarpeina kiinnostivat myös ... ulkomaan näyttelytoiminta ... kieliopinnot"
– yrittäjyys- ja liiketoimintaosaaminen	"Kaikkein tarpeellisimmiksi koulutuksiksi haastateltavat arvioivat rahoituksen hankinnan (65,5 %), koulutuksen kuvataiteilijan asiakkaisiin ja myyntitilanteeseen liittyen (51,7 %) sekä markkinoinnin ja viestinnän (48,3 %)."

	"Alhaisimman prosentin vastaajien keskuudessa saivat yrittäjyyskoulutukset (17,2 %). Useat kysymyksen yhteydessä mainitut osa-alueet kuitenkin sisältyvät yrittäjyyskoulutuksiin." "Kysyttäessä avoimella kysymyksellä muita mahdollisia koulutustarpeita, haastateltavat mainitsivat koulutukset liittyen ... yritystoiminnan muodot taiteilijan näkökulmasta" "Haastattelun mukaan suurin tarve ammatilliselle kehitymiselle ja koulutukselle ovat yrittäjyystaitojen eri osa-alueet kuten tiedottaminen, markkinointi, myyntityö, tuottajataidot, tekstin tuottaminen, verotus, rahoitus, hinnoittelu ja tuotteistaminen."
– palveluosaaminen	"Kaikkein tarpeellisimmiksi koulutuksiksi haastateltavat arvioivat ... koulutuksen kuvataiteilijan asiakkaisiin ja myyntitilanteeseen liittyen (51,7 %) ..."
– teknologia- ja tietotekninen osaaminen	"ATK-taidot nousivat esiin myös yksittäisenä isona kehittymistarpeena. Kaivattiin teknistä apua esimerkiksi portfolion toteutukseen, kuvankäsittelyyn sekä nettisivujen tekoon, päivittämiseen ja ylläpitoon."
– ympäristö- ja eettinen osaaminen	
– itseohjautuvuuden ja työssä jaksamisen taidot	"Kehittymis- ja koulutustarpeet liittyivät suurelta osin itsensä jatkuvaan kehittämiseen kuten sisältöosaamiseen, erilaisiin tekniikoihin, markkinointi-, myynti- ja ATK-taitoihin. Yleisesti koettiin, että taiteen tekemisessä ei ole koskaan valmis ja omaa ammattiosaamista haluttiin kehittää ja päivittää koko ajan. Lisäksi haluttiin vahvistaa omaa taiteilijaidentiteettiä sekä saada lisää rohkeutta ja kehittyä ihmisenä. Taiteilijaidentiteetillä, rohkeudella ja ihmisenä kehitymisellä nähtiin olevan yhteyksiä työhyvinvointiin." "Ammatillisina kehittymistarpeina kiinnostivat myös ... kokonaisuuksien hallinta." Vastausvaihtoehtoina myös: Työssä jaksaminen, Oma ammatillinen toimintasuunnitelma ja uranhallinta, Oman työnkuvan laajentaminen
– muuta	Vastausvaihtoehtona myös: Tekijänoikeudet ja sopimus juridiikka, Apurahojen hakeminen
Alakohtaiset osaamistarpeet	"Kysyttäessä avoimella kysymyksellä muita mahdollisia koulutustarpeita, haastateltavat mainitsivat koulutukset liittyen taiteen filosofiaan, yritystoiminnan muodot taiteilijan näkökulmasta, ... ja audiovisuaaliset tekniikat." "Ammatillisina kehittymistarpeina kiinnostivat myös pedagogiikka, työskentely taiteilijana yrityksissä ... taidekirjoittaminen ... ulkomaan näyttelytoiminta, taidekonsultointi, taiteen soveltava käyttö" Vastausvaihtoehtona myös: Teosten kuvaus
Rajapinnat suhteessa muihin aloihin	"Haastattelun mukaan suurin tarve ammatilliselle kehitymiselle ja koulutukselle ovat yrittäjyystaitojen eri osa-alueet, kuten ... tuottajataidot." "Ammatillisina kehittymistarpeina kiinnostivat myös ... työskentely

taiteilijana yrityksissä ... taidekirjoittaminen ... taidekonsultointi, taiteen soveltava käyttö"

Vastausvaihtoehtona myös: Taiteiden välinen osaaminen ja yhteistyö

"Taiteilijat halusivat työllistyä taiteilijaseuran kautta muiden muassa ... visuaalisina konsultteina (57,9 %) ja yhteisön kummitaiteilijoina (57,9 %). Kiinnostusta herättäviä vaihtoehtoja olivat myös työpajojen vetäminen yrityksissä tai yhteisöissä (52,6 %), ... työskentely taiteilijana yhteisöissä ja laitoksissa (47,4 %) sekä taidehankintojen konsultointi (42,1 %)."

Julkaisu	Nykytaiteen markkinarakenne, ansaintalogiikka ja uudet liiketoimintamallit
Julkaisuvuosi	2010
Ennakointitiedon tuottaja	Sjöberg, Kira / Luova Suomi, Cupore
Koulutusaste	
Tavoite	Kuvata kuvataidemarkkinoiden rakennetta sekä hahmottaa kuvataiteen ansaintalogiikkaa Suomessa suhteessa kansainvälisen taide-markkinan toimintamalleihin ja tulevaisuuden taidemarkkinakenttään. Pohtia Suomen kuvataidekenttään, kuvataiteen markkinarakenteisiin sekä niitä koskevaan yhteiskunnalliseen keskusteluun liittyviä ongelmakohtia ja asenteita suomalaisten markkinatoimijoiden näkökulmasta. Lisäksi raportissa on pohdittu, miten taidekentän ammattitaitoa voisi hyödyntää maassamme entistä laajemmin.
Verkosto	Selvitys on toteutettu Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäätiö Cuporen toimeksiantona huhti-toukokuussa 2009 yhteistyössä Luovan Suomen kanssa. Selvitystyö on osa Cuporen luovien alojen tietoperustan kehittämiseen tähtäävää hanketta, jota rahoitettiin ESR-ohjelmakauden 2000-2006 jatkorahoituksella.
Osaamistarpeiden ennakointiprosessi	Selvitys ei sisällä varsinaista osaamistarpeiden erittelyä, mutta loppupäätelmissä on pohdittu muun muassa kentän toimijoiden koulutustarpeita sekä tehty kehitys- ja lisätutkimusehdotuksia muun muassa koulutukseen ja työskentelyyn liittyen.
Toimintataso	Valtakunnallinen
Ennakointimenetelmät	Taidekentän toimijoiden haastatteluita, pohdinta
Ennakoinnin aikajänne	Ei määritelty, "pitkän aikavälin tulevaisuus"
Tulokset	
Yleiset osaamistarpeet	
– verkosto- ja vuorovaikutusosaaminen	"Myös kuvataiteessa ihmissuhteet ja verkostoituminen ovat keskeisiä." "Neuvottelutaitojen ja omien oikeuksien käsittelyn pitäisi sisältyä taiteilijan koulutukseen. Jos taiteilija ei osaa sopimuksen tekovaiheessa neuvotella rahoittajan kanssa niin, että oma taiteellinen vapaus säilyy, hänen tulee käyttää apunaan ammattitaitoista manageria." "Tulisi lisätä taiteilijan ymmärrystä managerin hyödyistä ja mahdollisuuksista henkilökohtaisena sparraajana." "Neuvottelutaitojen ja oikeuksien opettamisen tulisi sisältyä taiteilijoiden ja kulttuurityöntekijöiden koulutukseen." "Taiteilijan neuvottelutaitojen ja ammattilaisten oikeuksien tunnistaminen ja opettaminen sekä oman työn oikeanlainen hinnoittelu ja myynti."
– kansainvälisyys- ja kulttuuriosaaminen	Käsitellään kuvataiteen kansainvälistymistä ja kentän kehittämistä, korostetaan verkostoitumista ja suhteita jne.

– yrittäjyys- ja liiketoiminta-osaaminen	"Taiteilijoiden koulutukseen tulee sisällyttää enemmän yhteiskuntasidonnaista markkinatietoisuutta sekä tietoa taiteilijoiden potentiaalista yhteiskunnassa. Koulutuksessa kerrotaan apurahajärjestelmästä, mutta yrittäjäkoulutusta tulisi kehittää." "Koulutukseen tulisi sisältyä ammattiosaamista. Yhteistyöprojekteja koulujen ja yritysmaailman välillä tulisi kehittää. Corporate Artist-mallissa yritykset oppisivat hyödyntämään taiteilijan aivokapasiteettia omassa yritystoiminnassaan muuallakin kuin visuaalisen markkinointimateriaalin luonnissa. Koulujen kautta toteutettavassa yhteistyössä yritys voisi jatkaa projekteja esimerkiksi työsopimuksina." "Taiteilijan neuvottelutaitojen ja ammattilaisten oikeuksien tunnistaminen ja opettaminen sekä oman työn oikeanlainen hinnoittelu ja myynti."
– palveluosaaminen	"Taidemarkkinoiden ydin sisältää paljon enemmän osaamisen ja palveluiden myymistä kuin ajatellaan. Alkuprosessien lisäksi olisi erittäin tärkeää huomioida kolikon toinen puoli, eli kuluttaja/ yleisö/ ostajakunnan kehitys. Tämä on tärkeää, jotta koulutettavat managerit, tuottajat, kuraattorit, taiteilijat, galleristit ym. olisivat työllistettyjä - puhumattakaan taiteilijoista. Kehitys vaatii pitkän kulttuuripoliittisen prosessin, joka ulottuu peruskoulutuksesta koko yhteisön visuaalisuuteen."
– teknologia- ja tietotekni- nen osaaminen	
– ympäristö- ja eettinen osaaminen	
– itseohjautuvuuden ja työssä jaksamisen taidot	
– muuta	
Alakohtaiset osaamistar- peet	

Rajapinnat suhteessa muihin aloihin	"Taiteilija on taidekoulusta valmistunut visuaalisuuden ammattilainen, jonka taitoja voidaan hyödyntää monenlaiseen toimintaan. Taiteilijan ammattinimike liitetään virheellisesti ja yksinkertaistaen ainoastaan taideteoksen tekemiseen, vaikka usein taiteilija on laaja-alainen visuaalinen ajattelija. Taiteilijan ammattitaitoa ja ajattelukykyä pitäisi ehdottomasti hyödyntää entistä enemmän... Toisin kuin monissa muissa Euroopan maissa, Suomessa visuaalista ajattelua ei hyödynnetä yhteiskunnallisella tasolla juuri lainkaan, ainakaan näkyvästi." "Kuvataiteilijan ammattitaidon hyödyntäminen yhteiskunnassa ja yrityksissä kehittäisi luovaa taloutta, sillä taiteilijoilla on usein laaja-alainen näkemys yhteiskunnallisista asioista." "Taiteilijoita voisi palkata yrityksiin luoviksi ajattelijoiksi palaten näin mesenaattirakenteeseen, jossa taiteilija toteuttaa omia vahvuuksiaan ja hyödyntää samalla maksavaa tahoa." "Taiteilijoiden laajaa hyödyntämistä yhteiskunnassa pitäisi kehittää, esimerkiksi tiehallinnossa ja uusissa aluerakennusprojekteissa (mm. Arabianrannan kaltaisesti) sekä yritys- että julkisen hallinnon saroilla. Taiteilijoiden potentiaali laaja-alaisina ajattelijoina tulisi tunnustaa ja pilotoida sitä edistäviä projekteja niin julkishallinnossa kuin yksityisellä puolella." "Taiteilijan yrittäjä- ja liiketoimintaosaamisen vahvistaminen on työ- ja elinkeinoministeriön luovan talouden strategisen hankkeen ytimessä. Toisin sanoen on kyse siitä, miten taiteilija voi omalla toiminnallaan hankkia elannon työstä, johon hänet on koulutettu. Oman, vapaan taiteen toteuttaminen on mahdollista, jos taiteilija tekee luovaa työtä myös muissa yhteyksissä. Yhteiskunnassa avautuu työtehtäviä, joissa taiteilijan luovuutta ja ajattelua hyödynnetään. Se on aitoa luovaa taloutta."
--	---

Julkaisu	Päin näköä! Visuaalisten alojen taidepoliittinen ohjelma
Julkaisuvuosi	2009
Ennakointitiedon tuottaja	Opetusministeriö; kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan osasto
Koulutusaste	Lähinnä ammattikorkeakoulu ja yliopisto
Tavoite	Taidepoliittinen ohjelma, jossa visuaalisten taiteiden aluetta katsotaan yhtenä kokonaisuutena. Nostaa esiin keskeisiä epäkohtia ja ehdottaa toimenpiteitä niiden selvittämiseksi.
Verkosto	Opetusministeriön asettama työryhmä, jonka puheenjohtajana toimi museonjohtaja Markku Valkonen Espoon modernin taiteen museo EMMA:sta ja jäsenenä valtion muotoilutoimikunnan puheenjohtaja, keraamikko Antonio Altarriba, kuvataiteilija Jan-Erik Andersson, mediataiteilija, ohjaaja Marikki Hakola, kriitikko, vapaa toimittaja Heikki Jokinen, erikoistutkija Sari Karttunen Tilastokeskuksesta, Suomen Taiteilijaseuran puheenjohtaja, taidemaalari Juha Okko, Kuvataideakatemian professori, kuvataiteilija Tarja Pitkänen-Walter, Uuden taidekäsityön yhdistyksen toiminnanjohtaja, galleristi Katarina Siltavuori, Valokuvataiteilijoiden Liiton puheenjohtaja, valokuvataiteilija Kari Soinio ja valtion valokuvataidetoimikunnan puheenjohtaja, hankejohtaja Anna Vilks. Työryhmän sihteerinä toimi taidesihteeri Ansa Aarnio Taiteen keskustoimikunnasta.
Osaamistarpeiden ennakointiprosessi	Julkaisu ei sisällä varsinaista osaamistarpeiden erittelyä, mutta mm. kuvataidealan koulutuksen kehittämiseen sekä taiteen soveltavaan käyttöön liittyen on mainittu joitakin osaamistarpeita.
Toimintataso	Valtakunnallinen
Ennakointimenetelmät	Asiantuntijatyöryhmä
Ennakoinnin aikajänne	Ei määritelty
Tulokset	
Yleiset osaamistarpeet	
– verkosto- ja vuorovaikutusosaaminen	"Arkkitehdit, kuvataiteilijat, taidekäsityöläiset ja muut visuaalisten taiteiden tekijät tarvitsevat siihen [rakennetun ympäristön kehittämiseen] hyviä viestintä- ja neuvottelutaitoja sekä uudenlaisia yhteistyömuotoja." "Taiteilijaresidenssit mahdollistavat pitkäaikaisen työskentelyn kohdemaassa ja edistävät verkostoitumista... Verkostoituminen paikallisten taiteilijoiden kanssa johtaa toisinaan kansainvälisiin yhteistyöhankkeisiin. Taidekentän elinehtona on jatkuva kulttuuriset ja maantieteelliset rajat ylittävä vuoropuhelu."
– kansainvälisyys- ja kulttuuri-osaaminen	Painotetaan kansainvälistymistä. "Taiteilijaresidenssit mahdollistavat pitkäaikaisen työskentelyn kohdemaassa ja edistävät verkostoitumista... Verkostoituminen paikallisten taiteilijoiden kanssa johtaa toisinaan kansainvälisiin yhteistyöhankkeisiin. Taidekentän elinehtona on jatkuva kulttuuriset ja maantieteelliset rajat ylittävä vuoropuhelu."
– yrittäjyys- ja liiketoiminta-osaaminen	"Taideyliopistojen ja ammattikoulujen ammatillisiin opintoihin tulee sisällyttää työelämässä tarvittavia taitoja, kuten projektinhallintaa, budjetointia, rahoituksen hankintaa, työnantajavelvoitteita ja yrittäjätoimintaa."

– palvelu-osaaminen	
– teknologia- ja tietotekni- nen osaaminen	
– ympäristö- ja eettinen osaaminen	
– itseohjautuvuuden ja työssä jaksamisen taidot	"Menestyminen tämän päivän taidemarkkinoilla vaatii taiteilijalta sekä muodollista tutkintoa että jatkuvaa itsensä kehittämistä."
– muuta	
Alakohtaiset osaamistar- peet	"Taiteilijoita tulee myös pätevoittää eri kouluasteiden taideopettajik- si."
Rajapinnat suhteessa mui- hin aloihin	"Visuaalisten taiteiden kentältä puuttuu tuottajien ja kuraattorien muodostama välittäjäporras, joka vastaisi rahoituksen hankinnasta, tiedotuksesta ja markkinoinnista... Visuaalisten taiteiden alalle on koulutettava vastaavia ammattituottajia kuin musiikin, teatterin ja elokuvataiteen aloille." Painotetaan taiteen soveltavaa käyttöä laajasti eri aloilla. "Uudenlaista vuorovaikutusta syntyy, kun taiteilija hyödyntää osaa- mistaan taiteen perinteisten kontekstien ulkopuolella." "Sivistystoimessa, terveys- ja sosiaalialalla, matkailualalla ja työpaikoil- la tarvitaan visuaalisten taiteiden ammattilaisia... Taiteen soveltavan käytön vakiinnuttamiseksi sekä taiteilijoita että yhteistyötahoja pitää kouluttaa." "Taiteen soveltavan käytön opetusta tulisi lisätä erityisesti ammatti- korkeakouluissa, joissa annetaan sekä taidealan että sosiaali- ja terve- ysalan koulutusta. Mikäli ammattikorkeakouluihin perustetaan ylem- piä korkeakoulututkintoja, taiteen soveltava käyttö voisi olla yhtenä erikoistumisvaihtoehtona. Taiteilijoiden ammatillista erityisosaamista hyödynnetään yhteiskunnassa aivan liian vähän. Täydennyskoulutuk- sella taiteilijoita voidaan kouluttaa ympäristö- ja rakennusalan asian- tuntijatehtäviin, tuottajiksi ja kuraattoreiksi sekä yleisötyöhön matkai- lualalle ja museoihin." "...taiteilijoita suunnittelemaan taidekaavoitusta. Heiltä edellytetään yhdyskuntasuunnittelun ja arkkitehtuurin työkentän tuntemusta." "Arkkitehdit, kuvataiteilijat, taidekäsityöläiset ja muut visuaalisten taiteiden tekijät tarvitsevat siihen [rakennetun ympäristön kehittämi- seen] hyviä viestintä- ja neuvottelutaitoja sekä uudenlaisia yhteistyö- muotoja."

Julkaisu	KLEROT I – Taide- ja kulttuurialojen elinkeinorakenteen muutos ja lähitulevaisuuden osaamistarpeet
Julkaisuvuosi	2005
Ennakointitiedon tuottaja	Lagerström, Samu & Ritva Mitchell / Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäätiö - Cupore
Koulutusaste	Yliopisto, AMK
Tavoite	Paikantaa taide- ja kulttuuritoimintojen elinkeino- ja ammattirakenteen muutoksien keskeisiä kehityspiirteitä ja tältä perustalta ennakoida näiden alojen tulevia osaamistarpeita sekä arvioida miten näihin tarpeisiin voitaisiin parhaiten vastata.
Verkosto	Tutkimus on osa laajempaa ESR- rahoitteista KLEROT- projektia. Hankkeen ohjausryhmän jäsenenä kulttuurin sektorilla ovat olleet Helsingin kaupungin kulttuuritoimen vs. johtaja Marianna Kajantie, Tilastokeskuksen yliaktuaari Sari Karttunen, opetusministeriön kulttuuriasiainneuvos Ilpo Kokko (ohjausryhmän puheenjohtaja), opetusministeriön ylitarkastaja Turja Pesonen, Kuntaliiton erityisasiantuntija Maisa Lovio, professori Janne Vilkkuna, professori Anita Kangas, professori (emeritus) Ilkka Heiskanen ja Helsingin ammattikorkeakoulu Stadian yliopettaja Katri Halonen.
Osaamistarpeiden ennakointiprosessi	Tutkimuksen toteuttamisessa on ollut kolme osin rinnakkaista, osin päällekkäistä vaihetta: taide- ja kulttuurialojen elinkeino- ja ammattirakenteen taloudellisten ja institutionaalisten muutosten kuvaus, tätä muutosta täsmäntävät tilastolliset analyysit ja sisällöllisten osaamistarpeiden paikantamiseen ja ennakointiin tähtäävä internet-kysely. Kuvataide on tutkimuksen yksi erillistarkastelukohteista.
Toimintataso	Valtakunnallinen
Ennakointimenetelmät	Delfoi-tyyppinen asiantuntijoille suunnattu internet-kysely
Ennakoinnin aikajänne	"Lähitulevaisuus"
Tulokset	
Yleiset osaamistarpeet	
– verkosto- ja vuorovaikutus- osaaminen	"Yritystoiminnan ja oman ammattityön tulosten hallinnan osalta esiin nousi myös ... yhteistyötaitojen lisääminen. Jälkimmäistä tarvittiin yhteistyön lisäämiseksi koko taidekentän sisällä ja kulttuurituotannon eri tehtävissä toimivien ammattiryhmien kanssa."
– kansainvälisyys- ja kulttuuriosaaminen	"Ammattikorkeakouluopetuksen asiantuntijat taas katsoivat, ettei koulutusta anneta riittävästi seitsemällä käytännön alueella: ... yleisissä kansainvälisen yhteistyön taidoissa."

– yrittäjyys- ja liiketoiminta-osaaminen	"Asiantuntija-arvioinneissa kuvataidealalla keskeisimpien lähitulevaisuuden osaamistarpeiden nähtiin keskittyvän toisaalta tietotekniikan uusien sovellutusten hallintaan, toisaalta yritystoimintaan johdattavien ja siihen tarvittavien tietojen ja taitojen hankintaan. ... Tietoteknisten sovellutusten osaaminen saattaisi myös mataloittaa kynnystä yritystoimintaan lähdölle. Yritystoiminnan ja oman ammattityön tulosten hallinnan osalta esiin nousi myös taloushallinnon, markkinoinnin ja yleensä liiketaloudellisen tiedon tarve sekä yhteistyötaitojen lisääminen. Jälkimmäistä tarvittiin yhteistyön lisäämiseksi koko taidekentän sisällä ja kulttuurituotannon eri tehtävissä toimivien ammattiryhmien kanssa." "Ammattikorkeakouluopetuksen asiantuntijat taas katsoivat, ettei koulutusta anneta riittävästi seitsemällä käytännön alueella: mainonnassa ja markkinoinnissa, sponsoriyhteistyössä, yleisöanalyseissa, internetin mainonta- ja markkinointikäytössä, tuotantoprosessien toteuttamisessa ja yleisissä kansainvälisen yhteistyön taidoissa." "Yritystoiminnan ja oman ammattityön tulosten hallinnan osalta esiin nousi myös taloushallinnon, markkinoinnin ja yleensä liiketaloudellisen tiedon tarve sekä yhteistyötaitojen lisääminen. Jälkimmäistä tarvittiin yhteistyön lisäämiseksi koko taidekentän sisällä ja kulttuurituotannon eri tehtävissä toimivien ammattiryhmien kanssa."
– palveluosaaminen	
– teknologia- ja tietotekni- nen osaaminen	"Asiantuntija-arvioinneissa kuvataidealalla keskeisimpien lähitulevaisuuden osaamistarpeiden nähtiin keskittyvän toisaalta tietotekniikan uusien sovellutusten hallintaan, toisaalta yritystoimintaan johdattavien ja siihen tarvittavien tietojen ja taitojen hankintaan. Kytkenät uuteen tietotekniikkaan ovat kaikkein selvimmät uusilla kuvataiteen alueilla kuten mediataiteessa, mutta lisää yleistä tietotekniikan sovellutusten koulutusta tarvitaan teknisen ja taiteellisen tiedon hakuun myös kuvataiteen perinteisillä ydinalueillakin. Tietoteknisten sovellutusten osaaminen saattaisi myös mataloittaa kynnystä yritystoimintaan lähdölle." "Uusista käytännön osaamistarpeista taidekorkeakouluarvioijien kohdalla nostettiin "ei-riittävästi" kategoriaan lähinnä vain kolme alaa: ... uusmedia-ala ja uuden teknologian sovellutukset. Ammattikorkeakouluopetuksen asiantuntijat taas katsoivat, ettei koulutusta anneta riittävästi seitsemällä käytännön alueella: ... internetin mainonta- ja markkinointikäytössä ..."
– ympäristö- ja eettinen osaaminen	
– itseohjautuvuuden ja työssä jaksamisen taidot	

– muuta	"Uusista käytännön osaamistarpeista taidekorkeakouluarvioijien kohdalla nostettiin "ei-riittävästi" kategoriaan lähinnä vain kolme alaa: tekijänoikeuslainsäädäntö ja sopimuskäytännöt, sponsorointiyhteistyö sekä uusmedia-ala ja uuden teknologian sovellutukset. Ammattikorkeakouluopetuksen asiantuntijat taas katsoivat, ettei koulutusta anneta riittävästi seitsemällä käytännön alueella: mainonnassa ja markkinoinnissa, sponsoriyhteistyössä, yleisöanalyysseissa, internetin mainonta- ja markkinointikäytössä, tuotantoprosessien toteuttamisessa ja yleisissä kansainvälisen yhteistyön taidoissa."
Alakohtaiset osaamistarpeet	"Koulutuksen tulisi myös pitää huolta siitä, että kuvataiteiden alalle kouliintuville annetaan nykyistä enemmän tietoa taidemarkkinoista ja kulttuuripolitiikasta." "Toisaalta eräät asiantuntijat epäilivät, että näiden uusien osaamistarpeiden koulutuksen liian suuri painotus saattaisi heikentää kuvataidealojen "sisällöllistä" opetusta ja perinteisten kädentaitojen kehittämistä (piirtämistä, maalaamista, materiaalin muovaamista, yms.). Eräät jopa epäilivät perinteisten ammattitaitojen osaamisen jäävän marginaaliseen asemaan."
Rajapinnat suhteessa muihin aloihin	"Kuvataidealalla toimivien henkilöiden siirtyminen muille ammatialoille oli useimpien asiantuntijoiden mielestä nimenomaan kuvataiteiden "luovilla ydinalueilla" varsin vaikeaa eikä sitä juurikaan katsottu tapahtuvan. Tämä johtui osin siitä, että kuvataiteilijoita pidettiin kaipa-alaisesti koulutettuina, toisaalta siksi, ettei alun perin kuvataidealalle hakeutuneilla itselläänkään ole halua hakeutua muille aloille. Koulutus, aina siihen hakeutumisprosessista lähtien (vrt. opiskelijavalintojen taiteellinen perusta), ei edistä halua toimia muilla aloilla – ei vaikka kuvataiteilijat joutuvatkin usein toimeen tullakseen pitämään sivutoimia esimerkiksi opetuslalla. Toisaalta asiantuntijat korostivat sitä, että erilaiset opintoyhdistelmät edesauttaisivat työn löytymistä myös oman alan ulkopuolelta... Ammatit, joihin kuvataiteilijat voisivat vastaajien mielestä siirtyä, olivat pitkälti kuvallista näkemystä ja luovaa suunnittelua vaativia tehtäviä. Näitä edustivat vastaajien mielestä monet muotoiluun liittyvät tehtävät kuten matkapuhelinten graafinen suunnittelu sekä arkkitehtitoimistojen suunnittelu- ja konsultointitehtävät. Vastauksissa esiintyi myös mahdollisuus toimia yrittäjänä tai opettajana. Toisaalta vastaajat harmittelivat ennakkoasenteellisuutta, sillä luovuuden ja erilaisen tuotantotehtävien yhdistelemisen taidon katsottiin olevan avaimen kuvataiteilijoiden menestykselle tulevaisuudessa."